

PLANINSKI VESTNIK 3

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXVII 1977

P L A N I N S K I V E S T N I K
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
IZHAJA OD LETA 1895

Franc Ceklin	Bohinj in Triglav	129
Dr. Miha Potočnik	Pavli Jesihovi v spomin	145
Vlasto Kopač	Čopov grob na Planini pod Golico	147
Dr. Tone Wraber	Med pritlikavci in velikani	149
Ciril Mlinar	Potapljanje v Črnem jezeru	156
Borut Korun	Tam, kjer se je rodil Zevs	159
Matija Potočnik	Špik — Dibonova	165
Andrej Stritar	Mesec dni po Turčiji (Taurus)	167
Andrej Kranjc	Jama v Strašilu	176
Slavica Pečnik	Pionirčki iz Šmartnega ob Paki na Okrešlju	179
	Društvene novice	180
	Alpinistične novice	182
	Varstvo narave	182
	Iz planinske literature	188
	Razgled po svetu	190

Naslovnna stran:

Velka (Koroška) Baba z Ledin
Foto Franc Ekar

Notranja priloga:

- 1 Na grebenu Stola — Foto Sonja Zalar
- 2 Triglav z Vrbanovega vrha — Foto Ernest Preglav, Muta
- 3 Vrtača in Begunjščica s Stola — Foto Sonja Zalar

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojín, dr. Tone Wraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 120 din, plačljivo tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 200 din (12 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

LETO LXXVII | ŠT. 3 | LJUBLJANA | MAREC 1977

Glasiło

Planinske zveze Slovenije

»Planinski Vestnik«

je bilo z ukazom

predsednika republike

Josipa Broza-Tita

ob 80-letnici izhajanja

za poseben prispevek

k razvoju planinstva

v Sloveniji

odlikovano

z redom zaslug za narod

s srebrnimi žarki

JANEZ AVSER

Cankarjeva 20

64290 Tržič

Izvajamo dela

na nizkih gradnjah

in asfaltiranje

površin

BOHINJ IN TRIGLAV

FRANC CEKLIN

(Nadaljevanje in konec)

Briksen se ne zadovolji samo z opisanim zemljiškim kompleksom ob Srednji vasi. Nekje v času, ko na škofijski stolici sedita Altwin in Hugon — po vsej verjetnosti proti koncu 11. in v začetku 12. stoletja — si Briksen pridobi »od drugih plemenitašev« v Zgornji bohinjski dolini tudi precejšen kos zemljišč vzhodno od omenjenega bloka — tja do Češnjice.¹⁴⁰ Na kakšen način, je težko reči, saj Bled in okolica, kjer grabežljivi Altwin zlepa ali zgrda spravlja podse večje ali manjše kose tujih alodov, ki mu razbijajo sklenjeno posest, pričata, da Briksen ne izbira poti. Koseza Ivana v Zasipu mine v takšnih okoliščinah potrpežljivost. Še enkrat daruje škofu, ali ne več »iz ljubezni«, ampak grozi, da bo preklical daritev.¹⁴¹ Grožnja je bila, kakor se zdi, zaman. Konec koncev Ivan zamenja svoje podedovano posestvo v Zasipu za prav takšno v odmaknjenem Bohinju.¹⁴² Zdi se, da je to Ivanovo posestvo čez štiri stoletja v rokah koseza Stružnika.¹⁴³ Za tako domnevo govori dejstvo, da ima »Preželj« v Srednji vasi — ta domačija pa stoji na Stružnikovem svetu — dve veliki, sklenjeni njivski parceli (1 ha 31 a) v omenjenem zemljiškem bloku zraven »Švicove«, »Hkavčove« in »Španove« posesti.

Na temelju večstoletnih urbarskih zapisov in posebnega poimenovanja nekaterih njiv, opirajoč se na terezijanski in kasnejši franciscejski kataster, na značilna ledinska imena in še živo tradicijo, moremo sklepati tole: Briksen je — najbrž od začetka 12. stoletja dalje — lastnik tistega dela Zgornje bohinjске doline z osredjem na »Blatu«, ki leži med že večkrat omenjenim srenjskim kolovozom na zahodu, kolovozom iz Češnjice proti Strmoščam na vzhodu, severnim podnožjem Senožet na jugu in potjo (sedanjo cesto) med Srednjo vasjo in Češnjico na severu. Njegova podolžna os meri vsaj kilo-

¹⁴⁰ Čez več kot šest stoletij je nekdanja blejska posest v Zgornji dolini že skoraj vsa odsvojena. V franciscejskem katastru ima namreč **kameralno gospostvo Bled** (med Srednjo vasjo in Češnjico ter Senožeti in cesto, ki veže omenjeni naselji) le še štiri njive (79 a) in pet travnikov (3,5 ha). 20 travniških parcel v izmeri 6 ha 90 a ima **46 posestnikov-solastnikov** (največ iz Srednje vasi in Češnjice, po nekaj iz Jereke Studora in Stare Fužine ter en Brojan). Lastnike drugih tukajšnjih parcel (v eni sami roki) najdemo prav tako v omenjenih vaseh. Največ solastnikov parcel ima travnike »Rudne« v vlažnem delu Blata, predvsem zaradi kiselkaste konjske krme. Konjereja v Bohinju je bila zelo razvita (še leta 1909 je imel Bohinj okoli 400 konj).

¹⁴¹ O. Redlich, Acta Tirolensia I, 1886, str. 108, št. 305. — Fr. Kos, Gradivo III, str. 184, št. 305.

¹⁴² O. Redlich, Acta Tirolensia I, 1886, str. 124, št. 359. — Franc Kos, Gradivo III, str. 216—217, št. 372.

¹⁴³ Omenjeno koseščino (edelthumb) v Srednji vasi — blejski graščaki Kreygi so si jo proti koncu srednjega veka prisvojili in razkosali — je imel nekdanj Marin, nato Stružnik (Strasnikh), za njim njegova žena Stružnica (Strusnitza), kasneje pa neki Križe (Crise auff des Strusnigk huebenn . . .), ki je imel (v Uskovnici) 1 velik rovt. — Gl. Anton Kaspret, Über die Lage . . ., str. 80; priloga I, str. 109; pril. VI, str. 120; pril. VII, str. 132; pril. IX, str. 137 in pril. XI, str. 142. — Radovljiški urbar iz leta 1498, str. 94 in 126, v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

meter in četrt, širina pa od 400 m (pri Češnjici) do 600 m (ob Srednji vasi). Dobra polovica je v srenjski, manjša pa v češenjski katastrski občini.

Prastara koseška Češnjica! Tvoja davna podoba, približana iz daljne preteklosti, bo morda šele tedaj jasnejša, ko bodo glede gorenjske posesti do kraja pregledani izredno bogati škofijski arhivski fondovi v tirolskem Briksnu. To pa je delo za več generacij. Rasli so arhivi tisočletje in več, narasli so v velikanske skladovnice. (Pokojni Franc Gornik, pisec knjige »Bled v fevdalni dobi«,¹⁴⁴ je več let, nekoč kar tri mesece zdržema v Briksnu preučeval stari gorenjski kot).

Že znani briksenški urbar za Bled in Bohinj iz leta 1253 najde v Češnjici 8 kosezov in 30 »homines« (kar je običajni naziv za tedanji podložni živelj). Urbar pa ne pove, kakšne so posebej koseške služnosti oziroma dajatve, kajti navedene so za vso sosesko, ne da bi mogli ugotoviti, kaj pri tem plačujejo kosezi in kaj drugi. Povrhu gre pri razmerju med kosezi in briksenškim škofom za zvezo, ki nastane šele po porušenju prvotnega koseškega položaja. Poročilo pa vendarle kaže razliko med navadnimi podložniki, ki jih navaja urbar pozneje in med Češnjico, kjer Briksen — neznano kdaj — položi svojo roko na koseze. Dajatve so tu bistveno manjše, med njimi sploh ni povsod drugod omenjen »davek v žitu in mesu« (»stivram annone et carniun«); Češnjani ne dajejo povsod drugod uveljavljeno dajatev prašička in ovce z jagnjetom; dajatev v Češnjici ni vsakoletna, marveč je vezana le na prihod briksenškega škofa na Bled. Ta razlika med Češnjani in navadnimi podložniki je pa tudi vse, kar nam pove urbar.¹⁴⁵ Ta posebej omenja sodjo, ki da ima eno kmetijo (»Item scheffe de Chersdorf habet unum mansum.«). Sodja ali sodin je, kot pove ime, sodna oseba, ki opravlja nižje sodstvo, pobira tudi javnopravne dajatve, kasneje pa stoji na čelu manjših upravnih enot.¹⁴⁶ — Nižji upravno-gospodarski organi po vaseh so pa župani, ki jih iz svojih vrst izvoli kmetska soseska in potrdi ali pa tudi postavi zemljiška gosposka za omejeno dobo z nalogo, da vodi nad dodeljeno vasjo ali manjšo skupino vasi gospodarsko upravo nižje vrste. Za svoj posel imajo župani — vaški predstojniki — navadno v užitku še eno, to je drugo kmetijo, župnica imenovano, ali pa sicer določen delež obdelovalne zemlje. Po imenu in izvoru se župani vežejo na staroslovenske župane, starešine zadržno urejenih vasi. Vaški župan skrbi za pravilno in redno opravljanje služnosti na vasi, je posredovalec med kmeti in gosposko, gre mu skrb nad gospodarstvom v vasi. Vaško ali soseskino območje, ki mu je na čelu župan, se imenuje župa.¹⁴⁷

V blejskem urbarju iz leta 1602 plačuje Ožbalt Sodja (»Oswaldt Sodia«) v Češnjici štiri goldinarje od »škofovega imetja« (»Bischof guet«, imenovanega »Šestovo« (»Sestao genandt«), ki mu je dodeljeno v dosmrtni užitek (»... auf sein Lebenlang verlichen«).¹⁴⁸ Po Ožbaltovemu imenu je prikrojen današnji hišni naziv »Ožbač«.¹⁴⁹ Da gre v resnici za župnico, pove urbar sam. Kasneje pisarjeva roka Ožbalta Sodjo prečrta in nadpiše »Lovro Stare, župan« (»Laure Stare Suppan«).¹⁵⁰ Župnico najdemo v drugi polovici 17. stoletja v rokah župana Andreja Arha,¹⁵¹ po domače »Arha«. Za njim jo ima njegov sin Tomaž, tudi župan.¹⁵² V prvi polovici 18. stoletja uživa to imetje župan Andrej Hodnik.¹⁵³

¹⁴⁴ Franc Gornik, Bled v fevdalni dobi, Bled 1967. (Gornik mi je o tem pripovedoval 9. aprila 1961.)

¹⁴⁵ Gl. Bogo Grafenauer, Ustoličevanje koroških vojvod . . . , SAZU 1, Dela 7, 1952, str. 345.

¹⁴⁶ ¹⁴⁷ Gl. Jakob Kelemina, Staroslovenske pravde, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo XVI, 1935, str. 40 in 41. — Milko Kos, Zgodovina Slovencev, 1955, str. 210 in 211.

¹⁴⁸ Blejski urbar iz leta 1602, fol. 331, Drž. arhiv Bozen (Bolzano), Italija.

¹⁴⁹ Zaradi pogostnosti enakih priimkov (pa celo imen) so župniki v 17. in 18. stoletju (do numeracije hiš) vnašali v farne matrice zraven imena in priimka često tudi hišni naziv. Tako tudi »Oswaltizh« (»Ožbač«, Češnjica, h. št. 26), kjer stara koseška rodovina Sodja domuje — kolikor je doslej znano — že nad 450 let. — V urbarju 1602 je v soseski Češnjica pet Sodjev, ob štetju prebivalstva l. 1754 pa v sami Češnjici kar sedem družin s tem priimkom. — Stare matične knjige župnije Srednja vas v Bohinju, Nadškofijski arhiv v Ljubljani. — Blejski urbar iz l. 1602. — Štetje prebivalstva v Bohinju l. 1754, Kapiteljski arhiv, fasc. 119, v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani.

¹⁵⁰ Blejski urbar iz leta 1602, str. 331 in 352.

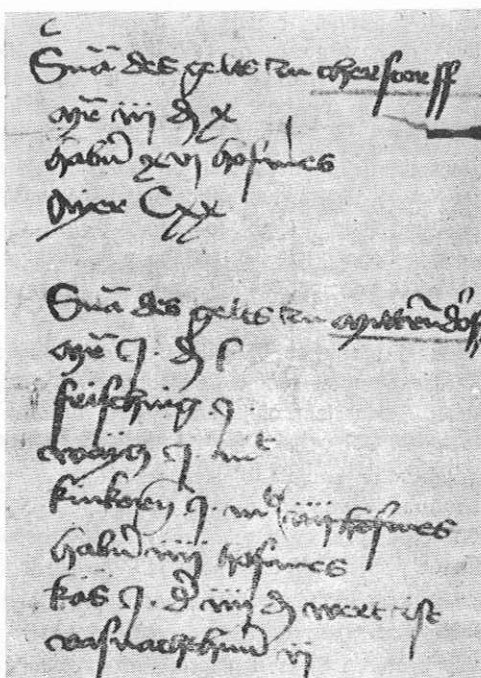
¹⁵¹ »Andrej Arh, župan« kot priča pri dveh porokah: 3. in 21. 2. 1677, poroč. matrika žup. Srednja vas v Bohinju, Nadškofijski arhiv v Ljubljani.

¹⁵² Tomaž Arh, poroč. 28. 1. 1692 (isti vir kot v op. 151).

¹⁵³ Blejski urbar iz ca. 1730. leta, str. 752; blejski urbar iz l. 1749, fol. 266, sign. Gr. A III, št. 3 in sign. GR. A III, št. 1 v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

Urbar gospostva Bled iz leta 1464 (izsek). Zbir denarnih in naturalnih dajatev Češnjice in Srednje vasi v Bohinju. Pol stoletja pred velikim kmečkim puntom (1515) plačuje koseška (soseska) Češnjica samo 3 marke in 10 šilingov ter daje 16 mer ovsa in 120 jajc

Foto Nučič, Ljubljana

Njegove domačije se oprime značilno, še danes živo ime »Špan« (hiš. št. 5). — Od »Španove« župnice 1749, čez »Šestovo« škofovo imetje 1602, tja do sodjeve kmetije 1253, povezuje 500-letni časovni raztežaj eno in isto blejsko posest.

Da koseška srenja Češnjica živi še dve stoletji domala svobodna na svojih lastnih tleh in plačuje Briksnu in Gorici samo nezatno koseško zavetščino, pričata dva pisana vira.

V zapisniku goriških pravic v blejsko-bohinjskem sodišču iz leta 1368¹⁵⁴ (tretjino sodnih pravic v Bohinju ima goriški grof), beremo tole. Vsaka bohinjska kmetija daje (Gorici) letno štiri mere ovsa, vsako tretje leto pa enega prašička in eno jagnje (ali pa namesto prašička 20 pfenigov). Češnjica — («...in der Vochein von dem dorff Chersdorf») — mišljena je vsa soseska — pa daje letno samo 8 mer ovsa («acht mezz habern»). Mogli bi reči, da vsakdo izmed osmih kosezov, najdenih pred dobrim stoletjem, daje mernik ovsa, torej značilno koseško dajatev.

V urbarju gospostva Bled še leta 1464¹⁵⁵ plačuje koseška soseska Češnjica samo 3 marke in 10 šilingov ter daje 16 mer ovsa in 120 jajc. Nezatna, a tipična koseška dajatev.

Novembra 1456. leta pade v daljnem Belem gradu pod mečem Hunjadija poslednji Celjan.¹⁵⁶ Komaj prepeljejo grofa Ulrika v Celje in truplo pokopljejo, že mnogi planejo po silni celjski dediščini. Med njo je tudi — po izumrlih Ortenburžanih dedovano — gospostvo Radovljica. Tudi sosed, briksenški škof in kardinal Nikolaj Kuza (Cusanus),¹⁵⁷

¹⁵⁴ Kodeks W 594 (fol. 122—122') v Državnem arhivu na Dunaju. — Milko Kos, Postanek in razvoj Kranjske, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo X, (1929), str. 38.

¹⁵⁵ Gl. opombo 134.

¹⁵⁶ Milko Kos, Zgodovina Slovencev, 1955, str. 315 in 318.

¹⁵⁷ Nikolaj Cusanus, učenjak in reformator, je bil rojen l. 1401. Izredno nadarjeni sin revnega ladjarja Chryfa iz vasiče Kuze ob reki Mosel, se je sprva šolal v nizozemskem Deventerju, nato pa študiral v Padovi. Tu je — star šele 22 let — postal doktor prava. Kuza je bil tudi izvrsten matematik. Med drugim je spisal razpravo o reformi koledarja. Znal je vrsto evropskih jezikov in poleg latinščine obvladal tudi grški in hebrejski jezik. Leta 1448 je prejel kardinalska čast, 5. aprila 1450 pa zasedel škofijsko stolico v Briksnu. Umril je 11. avgusta 1464. — Fr. A. Sinnacher, Beiträge zur Geschichte der bishöflichen Kirche Säben und Brixen in Tyrol, VI, 1828, str. 343, 344, 349, 351 in 527.

ne želi zamuditi ugodnega trenutka. Stari lisjak (ena najbolj učenih glav tedanje Evrope) poprime že osem tednov po Ulrikovi smrti. Glavarju ortenburških posestev Juriju Kreygu piše:¹⁵⁸ »Kot smo zvedeli, si je naš ljubi prijatelj, pokojni grof Ulrik Celjski, Bog mu bodi milostljiv, podvrgel in imel nekatere dele posestev in pravice, pripadajoče našemu gradu Bled, ki ga imata vidva z bratom. Zato vas s posebnim zaupanjem prosimo, da se (v Celju) potegnete za te nam odtujene kose posestev in pravice. Skušajte, kakor boste pač najbolje vedeli in znali, da jih grad in gospostvo dobita vrnjene, s čimer boste pomagali nam in sebi. Zato hočemo v tolažbo in zveličanje duše našega prijatelja iz Celja vzpostaviti v večem spomin letno ustanovo, v upanju, da bo to vsemogočnemu Bogu všeč. Dano v Briksnu pred dnevom svetih Treh kraljev 1457.«

Cesar Friderik se sklicuje na dedno pogodbo s Celjani iz leta 1443 in ima med štiriindvajsetimi »dediči« celjskega imetja največ upanja. Kljub spretni taktiki ne uspe takoj. Z denarjem, obljubami in darovi se mu posreči pridobiti nekaj celjskih gospostev in mest. Del celjskih podložnikov pa še nadalje ostane zvestih grofici-vdovi Katarini. Vojskovodja kralja Ladislava s svojimi četami ostro pritiska na cesarja. Vse leto 1457 se stranke vojskujejo med seboj. Posebno hudi boji so na Gorenjskem.¹⁵⁹ Celjska Radovljica prehaja iz rok v roke. Pred Habsburžanom umikajoči se Jan Vitovec naposled mesto požge.¹⁶⁰ V decembru 1457 se cesar Friderik pobota z grofico-vdovo Katarino.¹⁶¹ Večji del ogromne celjske posesti pripade Habsburžanom, med drugim tudi gospostvo Radovljica.¹⁶²

Vse kaže, da Briksen ni pretirano zadovoljen s potekom dogodkov okoli celjske dediščine in z nastalim položajem v gorenjskem kotu. Priletni škof in kardinal Nikolaj Kuza (1401—1464) se odloči, da bo obiskal svoja posestva na Kranjskem.

Ko se vrne s potovanja, lastnoročno zapiše na prazni pergamentni list že »odsluženega« štiri stoletja starega Altwinovega kodeksa (folio 174'),¹⁶³ kako da je zadnjega aprila 1458 dopotoval na Bled, 4. maja pa obiskal Bohinj in se tam zadržal do nedelje, 7. maja. Za ta dan da je dal sklicati vse Bohinjce k cerkvi na Bitnjah, kjer je maševal, potem pa dal zbranemu ljudstvu obnoviti in obrazložiti zgodovino daritev gospostvu Bled: kako da je kralj Henrik leta 1004 daroval briksensškemu škofu gospostvo in grad Bled s podložniki obeh spolov, cerkvami, gradovi, zemljišči, desetninami, vodami in vsemi pripadki. Povedal jim je tudi, kako da je Henrik III. še mnogo dodal, prav tako tudi Henrik IV. Gospostvo Bled, jim je rekel, se začne na »summus vertex Creine montis« in se po dolgem razteza na jutranjo stran. V tem gospostvu da izvirata dve reki, večja in manjša Sava in mu pripadata od njunih izvirov do njunega sovodnja. In še dalje do dveh vodá, Bistrice in Gutenbacha. To da so one opombe in lovski okoliš gospostva Bled, ki so bile ob podelitvi lovske pravice obrazložene v listini cesarja Henrika IV.

Briksenski zgodovinar Sinnacher, ki je (l. 1828¹⁶⁴ objavil nemški prevod Kuzovega latinskega besedila, pravi v citatu, da se gospostvo Bled začne »auf der Höhe des Berges Kronberg ...«.

¹⁵⁸ Sinnacher, *Beyträge zur Geschichte . . . Brixen*, VI, str. 422.

¹⁵⁹ Gl. Milko Kos, *Zgodovina Slovencev*, 1955, str. 318 in 319. — Josip Gruden, *Cerkvene razmere med Slovenci v petnajstem stoletju . . .*, 1908, str. 43.

¹⁶⁰ Valvasor pravi, da je nasebino ob umiku zažgal cesarski poveljnik Gašper Lamberg, Mirko Rupel, Valvasorjevo berilo, 1969, 316.

¹⁶¹ Milko Kos, *Zgodovina Slovencev*, 1955, str. 319.

¹⁶² Isti, o. d., str. 319.

¹⁶³ Oswald Redlich, *Acta Tirolensia I*, 1886, v uvodu knjige na strani XXV. — Briksenski zgodovinar Sinnacher je bil torej v zmoti, ko je ob prevodu Kuzovega besedila v nemščino (po Reschu) trdil, da je kardinal notico o svojem bivanju na Bledu in v Bohinju l. 1458 zabeležil na neki misal na Bledu. — Na to (napačno) navedbo se je oprl tudi dr. Jože Rus v svojem članku »Triglav« leta 1926.

¹⁶⁴ Sinnacher, *Beyträge zur Geschichte . . . Brixen*, 1828, str. 463 in 464.

To je zavedlo dr. Jožeta Rusa, raziskovalca triglavske zgodovine, da je (l. 1926)¹⁶⁵ v svojem članku »Triglav« dokazoval, naj bi bila v darovnici omenjena Feistriza (Triglavska) Bistrica, ki teče skozi dolino Vrata, da se »summus vertex Creine montis« krije z današnjim imenom Triglav, »medius fundus Sowe fluminis« pa da naj bi bila Savica v Bohinju.

Zmoto dr. Rusa je pojasnil zgodovinar Milko Kos (l. 1928)¹⁶⁶ v svoji tehtni razpravi »Creine mons — Krainberg — Kranjska gora, staro ime za Karavanke«.

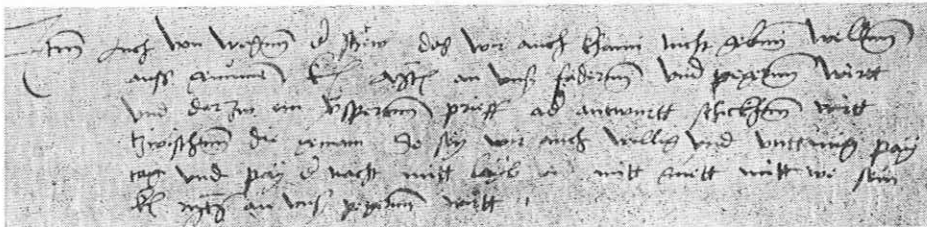
S kraljevo podelitvijo prejme briksenška cerkev leta 1073 lovsko pravico (wildpannum) na svojih posestvih na Gorenjskem.¹⁶⁷ Darovnica opiše njihove meje z besedami: »quorum prediorum longitudinem seu latitudinem certo rivorum limite determinavimus, de rivo Tobropotoch, quod teutonice Guetbach (dicitur), usque ad flumen Feistriza et a summo vertice Creine montis usque in medium fundum Sowe fluminis«. — Tobropotoch — Guetbach je potok Dobršnik, ki priteka izpod Karavank in se pri Hrušici izliva v Dolinko. Dobršnik je torej zahodna meja briksenške posesti na Gorenjskem, ki jo meri darovnica iz leta 1073 po dolžini (longitudo) in širini (latitudo). Vzhodna meja v dolžinski smeri je »flumen Feistriza«, ki je vsekakor Tržiška Bistrica. Južna meja po širini merjenega lovsko-pravnega okoliša briksenške cerkve je leta 1073 »medius fundus Sowe fluminis«, to je sredina Savske struge, mogoče od spodnjega teka Save Bohinjke in skupne Save od sovodnja obeh rek do izliva Tržiške Bistrice. Tako bi imeli torej vzhodne, južne in zahodne meje briksenškega lovsko-pravnega področja začrtane. Izpopolniti jih moremo na zapadu z velikimi gozdovi, pač na Pokljuki in Mežaklji, katere je dobil Briksen z darovnico leta 1040. Severna meja tega okoliša je pa »summus vertex Creine montis«, ki ni v listini iz l. 1073 nič drugega kot greben današnjih Karavank nekako od Rošče (1594 m) nad Hrušico pa do Ljubelja. Za te lokalizacije govori teritorialni razvoj briksenške zemlje na Gorenjskem. Prvotno dobiva in pridobiva Briksen v večjem obsegu strnjeno posest le v kotu med obema Savama okoli Blejskega jezera in šele kasneje raztreseno posest med Savo in Tržiško Bistrico ter gozd med obema Savama. V samem Bohinju ... pa pridobi Briksen prvo dokumentarno dokazano posest šele okoli leta 1070. ... Ves ostali Bohinj je bil v 11. stoletju po večini alodialna posest tamkajšnjih svobodnih posestnikov. ... Meja Dobršnik—Triglavska Bistrica—Triglav—Savica torej za briksenško ozemlje leta 1073 ne more obveljati, kajti ne oklepa ga v strnjenem obsegu, temveč omejuje le na zahodu, in drugič bi taka meja obsegala tudi zemljo, kjer briksenška cerkev takrat ni imela

¹⁶⁵ Jože Rus, Triglav, Geografski vestnik, 1926, str. 82—90.

¹⁶⁶ Milko Kos, Creine mons — Krainberg — Kranjska gora, staro ime za Karavanke, Geografski vestnik IV, 1928, str. 115—118.

¹⁶⁷ Isti, prav tam, str. 115.

Veliki slovenski kmečki punt. — Pritožba Bohinjcev na cesarja Maksimiljana I. z dne 16. marca 1515 (izsek)
Foto Oskar, Kobarid

(»... Item auch von wegen der stewr, das wir auch kaine nicht geben wellen, ausgenommen K. M. an vns vordern vnd begern wirt vnd darzve ein versperten prief oder antwort schicken wirt zwischen die gemain, so seyn wir auch willig vnd vntertänig bey der nacht, mit leib vnd mit guet, mit wo sein K. M. an vns begern wirt.«)

nobene besede, se pravi bohinske alode in freisinško posest na Dovjem (Milko Kos).¹⁶⁸ Vrli dr. Jože Rus je bil torej v zmoti — ni pa se motil škof in kardinal Nikolaj Kuza pred bitenjsko cerkvijo. Človek s takim znanjem je vedel, kaj govori. (22-leten prejme na padovanski univerzi doktorsko čast, v 47. letu kardinalski klobuk, izdela prvi zemljevid Srednje Evrope, ukvarja se z mnogočim, celo s kozmografijo.¹⁶⁹) Kardinal Kuza, že osmo leto tudi briksenški škof,¹⁷⁰ nedvomno dobro pozna meje svojih posestev, seveda tudi blejskega. Ve, zakaj v svojih sivih letih tvega zelo naporni in tedne trajajoči obisk Bleda in Bohinja. Stari premetenec se ne moti, ve, zakaj zbranim Bohinjcem pred božjepotno cerkvijo na Bitnjah opisuje meje blejskega gospostva in »servira« vrsto darovnic nemških vladarjev (od 1004 do 1073), katere z Bohinjem nimajo nikakršne zveze — in ve tudi, zakaj dá koseški češenjski srenji v last svojih trideset »škofovih njiv« na večerni strani Češnjice.¹⁷¹

Kuzova bitenjska »setev« zori; nekaj je že v bližnjih desetletjih »požanjejo« (več zase kot za Briksen) blejski zakupniki Kreygi, ki so hkrati tudi zakupniki Radovljice, druga dozori šele čez dolga stoletja. Opirajoč se na omenjene vladarske darovnice iz 11. stoletja, enostransko tolmačene v svojo korist, si v tristoletnih mejnih sporih z zakupnim gospostvom Radovljica, ki prehaja iz rok v roke, izsili briksenški Bled velike kose Bohinja. S Pokljuke se pomakne do potoka Ribnice, zaseže južno polovico Bohinjskega jezera, spravi podse, pod svojo jurisdikcijo ves svet ob Bukovskih gorah s Suho in Voglom vred, se polasti vse Komne s pašno Jezersko dolino, si čez Hribarice prisvoji Mišeljsko planino in Velo polje ter položi svojo roko celo na vrh Triglava. Z dvema pogodbama (z dne 5. 1. 1668¹⁷² in 4. 7. 1749¹⁷³) Bled končno »legalizira« prisvojeno posest.

Odmevi teh stoletnih ozemeljskih sporov gosposk pa valovijo še dlje, tja v drugo polovico 19. stoletja, in sicer kot zagrizeni prepiri med srenjama Savico in Studorom za hasnovanje zemljišč v »Globeli« ob (nekdaj mejnem) potoku Suha in nekaterih parcel na ukanško stran.¹⁷⁴ Z njimi se ukvarja celo France Prešeren. Kot večletni pravni zastopnik studorške srenje — že hudo bolan, dvanajst tednov pred svojo smrtjo (17. nov. 1848) — v Kranju še lastnoročno spiše svoj poslednji akt v tej zadevi (srenjskemu »možu« Juriju Pekovcu, »Zetku« od Stare Fužine.)¹⁷⁵

Smo na pragu velikega slovenskega kmečkega upora 1515. leta. Zaradi kratenja starodavnih pravic in omejevanja svoboščin, zavoljo številnih krivic, ki so jih prizadejali blejski samosilniki Kreygi (zlasti Jurij in Hartmann) v preteklih desetletjih, se Bohinjci v marcu 1515 pritožijo najvišjim oblastnim instancam. Sklicujoč se na »staro pravdo« (»... der alten gerechtigkeit, ...«), se Bohinjci v uporniških spomenicah pritožujejo zoper izredne davke in naraščanje starih dajatev; zoper nove dajatve od mlinov, planin, prodanih posestev in od zidave poslopj; proti večanju tlake in kratenju pravic pri tlaki;

¹⁶⁸ Isti, prav tam, str. 115—117.

¹⁶⁹ Gl. opombo 157. — Podatki tudi pri Rusu, gl. op. 165.

¹⁷⁰ Gl. opombo 157.

¹⁷¹ Prim. Anton Kaspret, Über die Lage . . . , str. 106, op. 114.

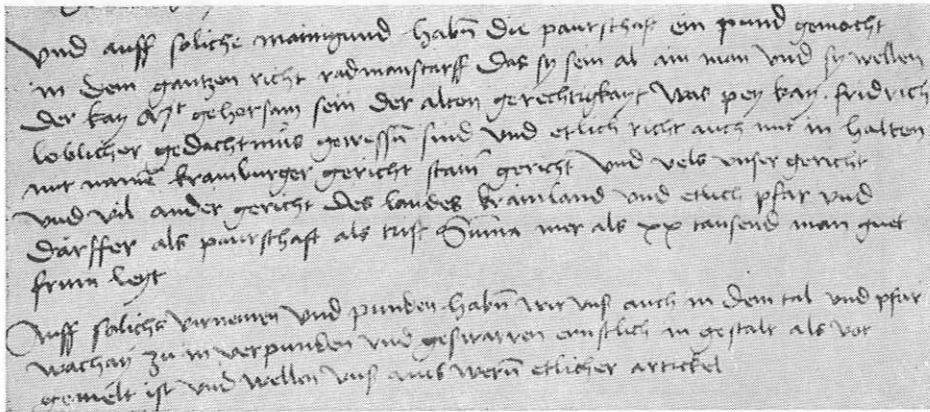
¹⁷² ¹⁷³ Gr. A III, Dominicalia, fasc. 7, Arhiv Slovenije v Ljubljani. — Gl. tudi Jože Rus, Triglav, Geografski vestnik 1926, str. 89.

¹⁷⁴ 27. junija 1658. Dež. pogl. Kranjske. Ureditev pašnih pravic med srenjo Savica in srenjo Studor. Izvedbo tega prevzelo gospostvo Bled. Arhiv srenje Studor v Arhivu Slovenije v Ljubljani. — Gl. tudi Vilko Novak, Odkup in ureditev služnostnih pašnih pravic v Bohinju, Zbornik FF II v Ljubljani, 1955, str. 269 in 272.

¹⁷⁵ Kranj, 4. 2. 1846. Pooblastilo Jerneja Langusa od Stare Fužine dr. Francetu Prešernu za zastopanje v pravni zadevi (Globela). — Kranj, 4. 1. 1847. Pooblastilo Antona Odarja . . . dr. Francetu Prešernu, . . . da jih zastopa v pravni zadevi sodno in izvensodno (Globela). — Kranj, 4. 2. 1847, Prošnja Jerneja Langusa od Stare Fužine na okr. sod. v Radovljici po dr. Francetu Prešernu v pravni zadevi . . . zaradi oddavnega sekanja lesa v Globeli. — Kranj, 4. 7. 1848. (Po dr. Prešernu.) Vloga na okr. sod. v Radovljici v sodni zadevi Jurija Pekovca zoper Antona Žnidarja (Globela). — 17. 11. 1848 Kranj. Prošnja Jurija Pekovca od Stare Fužine (po dr. Francetu Prešernu) za novo zaslišanje prič proti Antonu Žnidarju na Brodu zaradi lastništva v Globeli. — Arhiv srenje Studor v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

(»...Vnd auff soliche maingund haben die paurschaft ein pund gemacht in dem ganzen richt Radmannsdorf, dass sy sein allain mann vnd sy wellen der K. M. gehorsam sein der alten gerechtigkeit, was pey Key. Fridrich löbl. gedachtnus gewesen sind vnd etlich auch mit im halten mit namen Krainburger gericht, Stain gericht vnd Vels vnser gericht vnd vil ander gericht des landes Krainland vnd etlich pfar vnd dorfer als paurschaft als trifft suma mer als 20 tausend mann guet frum leyt.

Auff solichs vernemen und punden haben wir vns auch in dem tal vnd pfar Wochay zu in verpunden vnd geschwarren ernstlich in gestalt als vor gemelt ist vnd wellen vns auch weren etlicher artickel ...«).

Bohinjci se upro. V boj za »staro pravdo«! Njihova pritožba na brixenškega škofa z dne 29. marca 1515 (izsek) Foto Oskar, Kobarič

proti jemanju srenjske zemlje in zoper motenje pri lovu in ribolovu.¹⁷⁶ Bohinj postane eno izmed štirih žarišč znamenitega kmečkega punta.¹⁷⁷

Sergij Vilfan, pravni zgodovinar, pravi: »Pravnozgodovinska analiza kmečkih uporov... bi verjetno utegnila nuditi nadaljnja spoznanja ne le za pravno vrednotenje samih uporov, marveč celo nekaj vpogleda v ta ali oni starejši element slovenske pravne zgodovine. Zlasti se vtiljuje vprašanje, ali so pri konceptih in organizaciji kmečkih uporov oblikovalno vplivale nam doslej neznane prvine, ki bi si jih bilo slovensko ljudstvo — morda po posredovanju svoje srenje ali deželskosodne veče — ohranilo iz starejših dob.«¹⁷⁸

Morebiti pa bi mogel Bohinj odgovoriti na globokoumno Vilfanovo iztočnico?

Pri sklicevanju Bohinjcev na »...alten gerechtigkeit,...«, se zavemo, da v tem uporu prvič zaslišimo bojni klic deset in deset tisočev »Le vkup, le vkup, uboga gmajna, v boj za ,staro pravdo!«

Dalje. Priče smo — za tedanji fevdalni čas — nezaslišane drznosti. Iz uporniške spomene, poslani cesarju Maksimilijanu, začujemo — za tiste čase — nepojmljivo samozavestno govorico češenske soseske: »Nočemo dati nobenega davka več razen tistega, ki ga bo zahtevalo in želelo od nas cesarsko veličanstvo in poslalo o tem zaprto pismo ali odgovor gmajni (= soseski); tako smo voljni podnevi in ponoči, z življenjem in imetjem za to, kar bi želelo od nas cesarsko veličanstvo.«¹⁷⁹

¹⁷⁶ Bogo Grafenauer: a) Boj za staro pravdo, 1944, str. 105. — b) Isti, Kmečki upori na Slovenskem, DZS, Ljubljana 1962, str. 160 in 161. — c) Isti, Boj za staro pravdo v 15. in 16. stoletju na Slovenskem, DZS, Ljubljana 1974, str. 80 in 81.

¹⁷⁷ Isti, prav tam: b) str. 95; c) str. 42.

¹⁷⁸ Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, SM, 1961, str. 332.

¹⁷⁹ Kaspret, Über die Lage..., priloga IX, str. 138. — Gl. Bogo Grafenauer, Boj za staro pravdo v 15. in 16. stoletju na Slovenskem, 1974, str. 33 in 34.

Rheischdorff

329
83

22	22	22	22	22	Stengart Karosech, Zins		58 2/3
22	22	22	22	22	Vambarschen		
22	22	22	22	22	Zins Käse	1	
von dem neuen gemeinlich							
22	22	22	22	22	Diffranzung, Wald & Pflanz		28 2/3
Wasserschilling							
Einf. Pflanz							
Zins							
Für die Terdina, Dinsten des							
22	22	22	22	22	Darunter Zins		310 2/3
22	22	22	22	22	Zabon Zins	1	
22	22	22	22	22	Zins	1	
22	22	22	22	22	Zins	10	
Wasserschilling							
Einf. Pflanz							
Katholischer							
Katholischer Kofner, Dinsten des							
22	22	22	22	22	Zins: Jed. fr. von Jansoll		37 2/3
Zins							
Zins							
Zins							

Lenart Korošec, nekdanji kosec, vpisan v blejskem urbarju iz leta 1602 na čelu soseske Češnjica. Bil je štirikratni praded dobrih 200 let mlajšega Luke Korošca, ki je prvi stopil na Triglav. Dajatve od Koroščeve hiše v Češnjici daje Jurij Terdina

Poudarimo, in nikoli ne pozabimo, da so te ponosne in uporne besede Češnjano napisane cesarju 16. marca 1515. leta, torej cela dva meseca pred krvavim začetkom punta, ko pade dolenski grad Mehovo in z njim vred glavi osovraženih graščakov Mindorfov.¹⁸⁰

Ko pa na koncu pritožbe Bohinjci dodajo »Njegovo cesarsko veličanstvo naj tudi ve, da nam zveza ni nič, ampak da se sami povsem dobronamerno pritožujemo o stvareh, ki so tu zapisane, ...« (»... so solt sein K. M. auch wissen, daz vns pungt nichts ist, sondern allein wir vns beklagen gantz miltiglich von den stucken, die da verschrieben vermerkt sein ...«),¹⁸¹ se zdi, kot da so gornje uporne besede razvodenele. — Da niso, zvemo čez trinajst dni.

Bohinjci pošljejo 29. marca 1515 (istočasno tudi Blejci) pritožbo svojemu zemljiškemu gospodu, briksenškemu škofu.¹⁸² V uvodu povedo, da so kmetje na vsem ozemlju radovljiškega sodišča (v njem pa so tudi studorsko-srenjski kosezi) »ustanovili kmečko zvezo, da so celi možje; pokoriti da se hočejo le cesarskemu veličanstvu in stari pravdi, ki je bila v veljavi v času Friderika blagega spomina«. Podložnikom na ozemlju radovljiškega deželskega sodišča da so se pridružili še podložniki kranskega, kamniškega in »našega blejskega« sodišča in »veliko drugih sodišč kranske dežele in nekaj župnij in vasi«, vsega okrog 20 000 kmetov, »dobrih, pobožnih ljudi«.

Nato s poudarkom dodajo, da so tudi oni — (»... in dem tal vnd pfar Wochay ...«) — pristopili h kmečki zvezi.

Listina je najdragocenejša pisana priča štirimesečnega krvavega punta slovenskega življa v začetku 16. stoletja. Še več. Ne more biti golo naključje, da je pisana v Bohinju.

Nikakor ni naključje, da se v njej na prvem mestu pritožujejo prav Češnjani, in to zaradi povečanih dajatev od 30 »škofovih njiv«¹⁸³ (»Item am ersten ist vns armen pauleyten ein grosse beswarung zu Kerschdorf von wegen 30 acker, ...«), od katerih so plačevali in plačujejo v denarju, sedaj pa da morajo dajati od vsake tudi mernik pšenice (»... das wir nun von ein yedliche muessen geben mer ein star waytz.«). — In še. »Kadar hoče gospodar na svojem lastnem zemljišču zgraditi stavbo, mora plačati graščaku 12 šilingov, ... cesar prej ni bilo« (»Item mer, wann ein hauswirt ein heysel paut auf seinem aygen grunt, so muess er auch seinem herrn darvon geben 12 schillinge, ... das von nit gewesen ist.«).¹⁸⁴ — Gotovo nista po naključju v tej in v prejšnjih pritožbah večkrat imenoma omenjeni prizadeti koseščini: Bricljeva v Češnjici¹⁸⁵ in Stružnikova v Srednji vasi.¹⁸⁶ Nasilni in pogoltni graščaki Kreygi prvo, »blejsko«, obremenijo z novim davkom (»Item mer hat der von Kreyg ainen vberzins auf des Fritzens hvebe zw Kerschdorf geschlagen, ...«); drugo, »radovljiško«, pa povsem spravijo podse in jo razkosajo (»Item zu Mitterdorf in der Woche in ist ein **edelthumb**, darauf etwany Marin vnd darnach der Strasnikh gesessen ist gewesen, dasselb **edelthumb** noch in dem vrbar zu Radmannsdorf dient 20 sch. vnd hat vormals auch mit der steuer in das vrbar gedient, dasselb **edelthumb** der von Kreyg vnter sich zogen hat vnd daraus ain mairhof gemacht vnd aus derselben hveben der kürchen zn sannt Mörten daselbst ain acker verschafft mit 10 sch. zins vnd hat die hveben mit ainem

¹⁸⁰ Kaspret, Über die Lage . . . , pril. IX, str. 136–138, kopija pritožbe v Arhivu Slovenije, Gr. A III, fasc. 52/8. — Glede Mindorfov gl. Bogo Grafenauer, Boj za staro pravdo . . . , 1974, str. 52.

¹⁸¹ Kaspret, Über die Lage . . . , pril. IX, str. 138. — Bogo Grafenauer, Boj za staro pravdo . . . , 1974, str. 44.

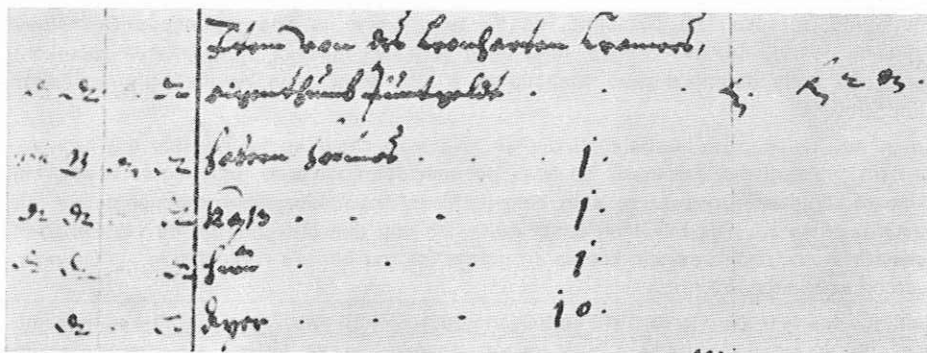
¹⁸² Kaspret, Über die Lage . . . , pril. XI, str. 141–143, original pritožbe v Arhivu Slovenije v Ljubljani, Gr. A III, fasc. 52/8. — Bogo Grafenauer, Boj za staro pravdo . . . , 1974, str. 43.

¹⁸³ Kaspret, Über die Lage . . . , pril. IX, str. 136; pril. XI, str. 142; pril. XII, str. 144; gl. tudi uvod, str. 106, op. 114.

¹⁸⁴ Kaspret, Über die Lage . . . , pril. XI, str. 143.

¹⁸⁵ Kaspret, Über die Lage . . . , pril. I, str. 110; pril. VI, str. 124. — Stara koseška rodbina Bricljev v Češnjici (h. št. 53) — polmensko je znanih devet njenih rodov — je z Janezom Bricljem 6. januarja 1937 izumrla.

¹⁸⁶ Kaspret, Über die Lage . . . , str. 80; pril. I, str. 109; pril. VI, str. 120; pril. VII, str. 132; pril. IX, str. 136 in pril. XI, str. 141.

Hasnovalec koseščine (»Aigenthumb«) Lenarta Korošca (»Des Leonarten Cramers«) je Mihael Dobravec. — Blejski urbar iz leta 1602. Foto Oskar, Kobarid

pawern besetzt vnd in zinspar gemacht vnd dient im bey 2 mr. sch., desgleichen steuert im die vier ander sein holden, dass dann K. M. zu machtel kumbt.«)¹⁸⁷

Ko z vso upravičenostjo pribijemo: v velikem slovenskem kmečkem uporu 1515. leta imajo v Bohinju, v enem od štirih osrednjih puntarskih žarišč, prvo in poglobitno besedo k o s e z i (v Češnjici »blejski«, pod Studorom in v Srednji vasi pa »radovljiški«), se morda bližamo tudi odgovoru na zastavljeno Vilfanovo vprašanje.

V uporniškem geslu po »stari pravdi« ne slišimo samo klic tlačenege kmeta-podložnika po »pravici« starih časov, ko ga graščinski jarem ni žulil tako hudo. V njem, v »alten gerechtigkeit« zaznamo najprej in predvsem samozavestni glas osebno svobodnega koseza-edlinga, sedečega na lastni zemlji. Zazrt v davnino, ko njegov praded s sebi enakimi izbira in voli karantanskega kneza — sedaj z bojevitim pozivom k orožju: »V boj za ‚staro pravdo!« zahteva zase in vnuke dejansko svobodo, priznavajoč nad sabo edinole cesarja.

V zajetnem urbarju gospostva Bled iz leta 1602¹⁸⁸ najdemo v Češnjici osem posestev z označbo »aigenthumb«. Za tem tujim terminološkim izrazom, ki sicer drugod pomeni lastino, se pravi imetje, pa se tu skriva osem koseščin, od katerih drži ravna triinpolstoletna črta do češenjskih »edelingov« 1253. leta. Ne glede na terminologijo blejskih grajskih pisarjev imenujmo te Češnjane s pravim imenom. To so češenjski kosezi. Na lastnih koseščinah sede: Andrej Langus »Urh« v Jereki, Lenart Bricelj »Zgornji Bricelj« in Mihael Sodja »Ožbač« v Češnjici ter Luka Jeklar. Hasnovalci drugih koseščin so: Andrej Petrič »Branc'k«, ki uživa »aigenthumb« Andreja Arha; Benedikt Medja »(Spodnji) Medja«, ki poleg koseščine daje od svojega lastnega imetja; Jernej Logar ali Soklič »Čarej« in Lenart Vojvoda, ki dajeta od »aigenthumb« starega Vojvode, in Mihael Dobravec »Dobravec pr' kaš(č)«, ki uživa Kristanovo (= ime) koseščino in »aigenthumb« Lenarta Korošca.

¹⁸⁷ Kaspert, Über die Lage . . . , pril. 1, str. 109. — V prvi bohinjski pritožbi imenovani »von Kreyg« je Jurij Kreyg. Z bratom Andrejem sta leta 1464 sklenila s škofom in kardinalom Nikolajem zakupno pogodbo za posestvo in grad Bled. 23. 11. 1485 je bila v Brixnu sklenjena pogodba med škofom Jurijem in Ano, vdovo po Juriju Kreygu, za podelitev gospostva Bled njenim otrokom za 12 let (Gr. A III, Dominicalla, listine, fasc. 6, v Arhivu Slovenije v Ljubljani). — Omenjeni listini v blejskem arhivu posredno pričata, da si je grabežljivi Jurij Kreyg znano Marinovo oziroma Stružnikovo koseščino (edelhumb) v Srednji vasi v Bohinju podvrge in jo razkosal nekje med 1464. in 1485. letom, se pravi (najmanj) cela tri desetletja pred velikim kmečkim uporom leta 1515. Potemtakem segajo korenine upora v Bohinju globoko v 15. stoletje, ko so bile tamkajšnjemu življu prizadejane prve krivice zloglasnega Jurija Kreyga — in na tnu so se kot prva žrtev znašli prav k o s e z i.

¹⁸⁸ Blejski urbar iz leta 1602, fol. 330, 331, 333, 334, 335, 341, 343, 347 (del koseščine) in 351 (del), Državni arhiv Bozen, Italija.

Sredi 18. stoletja¹⁸⁹ so koseščine v češenjski soseski v istih rokah. Imajo jih ali uživajo nasledniki lastnikov oziroma hasnovalcev pred poldrugim stoletjem. Sprememba je v tem, da najdemo Valentina Jeklarja (potomca Luke) na Koprivniku, koseščino Lenarta Korošca («... Leonhardt Carner eigenthumb») izpred 150 let pa sedaj uživa Matevž Stare »Jernejčk« v Češnjici, za njim pa njegov sin Jernej.

Dobršen del obdelovalnega sveta češenjske soseske je v lasti 24 lastnikov. Z dedovanjem in prodajo parcel se posestva drobijo. Po polju in rovtih je čedalje več kajžarskih »partov«. Župnica — ki jo sicer uživa vsakokratni župan — in nekaj zemljiških parcel ob »Blatu« (med Češnjico in Srednjo vasjo) je še v rokah gosposke. Poleg osmih koseščin je tu še sedemnajst lastnih posestev. Gospostvo Bled jih enkrat samkrat (1609)¹⁹⁰ prišteje med »hube« (kar sicer pomeni podložniško činžno kmetijo), v vseh (nam dosegljivih) urbarjih pa dosledno navaja, da plačujejo oziroma dajejo od »svojega imetja« («... dient von seinen guett»). Od svoje lastne posesti ne dajejo veliko. Več od pridobljenih (kupljenih) parcel. Sorazmerno precejšnje denarje (goldinar, dva in več) pa plačujejo od travnikov ob »Blatu« («mos», »Mos«, »gemos« in »Gemos«). Od vsake tridesetih »škofovih njiv« (ki so, kakor travniki ob »Blatu«, nekdanja briksenška, a že najkasneje v začetku 17. stoletja njihova last), dajejo zraven 10 krajcarjev tudi mernik pšenice. Kot kaže, pritožba leta 1515 ni zalegla, čeprav so te njive v svoji uporniški spomenici na cesarja Maksimilijana I. postavili na prvo mesto, čeravno so jih s poudarkom omenjali tudi v pritožbi na briksenškega škofa. Tudi blejski graščak Jurij pl. Pucheim (naslednik Hartmanna Kreyga) je v svojem odgovoru na bohinjske pritožbe dal 30 češenjskih »škofovih njiv« na prvo mesto.¹⁹¹

Samo 87 let po velikem kmečkem puntu najdemo v urbarju gospostva Bled iz leta 1602 na čelu češenjske soseske Lenarta Korošca.¹⁹²

Gre za štirikratnega pradedu Luke Korošca, zmagovalca Triglava, gre za — morda vodilnega, gotovo pa — nekoč zelo imovitega koseza češenjske srenje.

Trije znani blejski urbarji (1602,¹⁹³ ca. 1730¹⁹⁴ in 1749¹⁹⁵) še dosledno navajajo »aigenthumb Lenarta Korošca«, vendar to že v tujih rokah. Potemtakem pride Lenart ob svoje koseške pravice nekje na izteku 16. stoletja. Zakaj, zaenkrat še ni moč reči (ker raziskava še ni pri kraju). Če tu še ni jasnosti, pa smo glede nekdanje posesti same na povsem trdnih tleh.

¹⁸⁹ Blejski urbar iz obdobja okoli l. 1730, str. 729, 730, 733, 734, 739, 743, 745 in 750; blejski urbar iz leta 1749, fol. 235, 236, 237, 240, 241, 247, 253, 256 in 262 (del), sign. Gr A III, št. 3 in sign. Gr. A III, št. 1, v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

¹⁹⁰ Opis vasi in kmetij gospostva Bled iz leta 1609, sign. Gr. A III, Dominicalia, fasc. 7/34 v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

¹⁹¹ Kaspret, Über die Lage . . . , pril. IX, str. 136; pril. XI, str. 142 in pril. XII, str. 144. Kaspret navaja v svoji razpravi (str. 106): »Die Bischofäcker in Kerschdorf wurden den Bauern zur Zeit des Bischofs Nikolaus Cusa 1452 bis 1464 entrissen.« — »Škofove njive« so locirane na zahodni strani Češnjice, na prisojnem, rahlo nagnjenem svetu pod cesto proti Srednji vasi.

¹⁹² Blejski urbar iz leta 1602, fol. 329, v Drž. arhivu Bozen, Italija.

¹⁹³ Prav tam, fol. 335.

¹⁹⁴ Blejski urbar iz obdobja okoli l. 1730, str. 734.

¹⁹⁵ Blejski urbar iz leta 1749, fol. 240.

PRED 150 LETI,
8. marca 1827, je na Koprivniku v Bohinju
umrl 80-letni LUKA KOROŠEC,
po domače »ta vel'ki Jurjevc«, mož, ki je pred pičlimi
200 leti prvi stopil na teme Vél. Triglava

Rodoslovne študije o vseh bohinjskih Koroščih (od vpeljave farnih matičnih knjig 1628¹⁹⁶ dalje), raziskave v blejskih urbarjih glede koprivniških posestnih razmer in podrobni pregled zemljiške razdelitve Koprivnika v franciscejskem katastru za k. o. Češnjica,¹⁹⁷ pokažejo presenetljivo podobo.

»Jurjev'c«, kmet-zemljak in tretjinarji (ena tretjina kmetije): »Podrobičar«, »Zgornji Korošic«, »Vukc«, »Anžic«, »Spodnji Korošic«, »Skminc« in »Metkovic« ter kajzarji: »Cerkovnik«, »Gregelč«, »Ješprenj«, »Spodnji Sednekar«, »Podkokar«, »Gale«, »Zgornji Vršičnik« in »Urh« ter Češnjana: »Stare na vasi« in »Sednekar« — so lastniki domala strnjenege zemljiškega kompleksa velikega obsega (od 400—700 metrov širine, v dolžino pa kar poldrugí kilometer). Osrednji, njivski del — zleknjen na ravnici — obsega dobršen (zahodni) del koprivniškega polja, južno plat pokrivajo travniki »Parnjeka« in »Za vrtmi«, severno stran pa senožetne brežine na desni roki skoraj vedno suhega koprivniškega potoka.

Vse to zemljišče imajo ali so imeli v 18. (in še dlje) v 17. stoletju posestniki s priimkom Korošec; ves ta zemljiški kompleks je še v 16. stoletju ena sama, celovita posest v rokah Lenarta (ali njegovega očeta); in ves ta svet je v srednjem veku samo del — hriboviti koprivniški »part« — izredno obsežne dolinske posesti češenskih kosezov Korošcev.

Iz zapisov v blejskem urbarju 1602 utemeljeno sklepamo, da — najkasneje — na prelomu 16. v 17. stoletje doleti to veliko Koroščevo koseščino nek močan in usoden pretres. Lenartovo »aigenthumb«, na katero vežemo prastare koseške pravice, uživa tedaj že Mihael Dobravec, ki plačuje od nje tudi »puntarski denarič«.¹⁹⁸ Od Koroščeve hiše (»von der Karnner haus«) daje Jurij Terdina.¹⁹⁹ Lovro Kosnar, ki sicer »služi« od hiše »V sterminach« in ene žage, plačuje 8 krajcarjev od mlina, kupljenega od Lenarta Korošca (»Von des Leonharten Khoroschez arkhauffter müll«)²⁰⁰ Podoba je, da vsa dolinska posest postopoma (ali hkrati?) preide v tuje roke, Koroščev rod, Lenartov sin Andrej²⁰¹ pa si obdrži višinski, se pravi koprivniški del in se tam udomi. Le-ta se z dedovanjem čedalje bolj drobi. Omenjeni urbar iz leta 1602 pozna že tudi Pavla Korošca²⁰² (= »Cerkovnik« na Koprivniku, kasneje h. št. 1). V blejskih urbarjih iz leta

¹⁹⁶ Matične knjige župnije Srednja vas v Bohinju (rojstne od 1628., poročne od 1653., mrliške pa [nepopolne] od 1673. leta dalje). Nadškofijski arhiv v Ljubljani.

¹⁹⁷ Franciscejski kataster (1826) za k. o. Češnjica (karta Koprivnik) v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

¹⁹⁸ Blejski urbar iz leta 1602, fol. 335, Drž. arhiv Bozen, Italija.

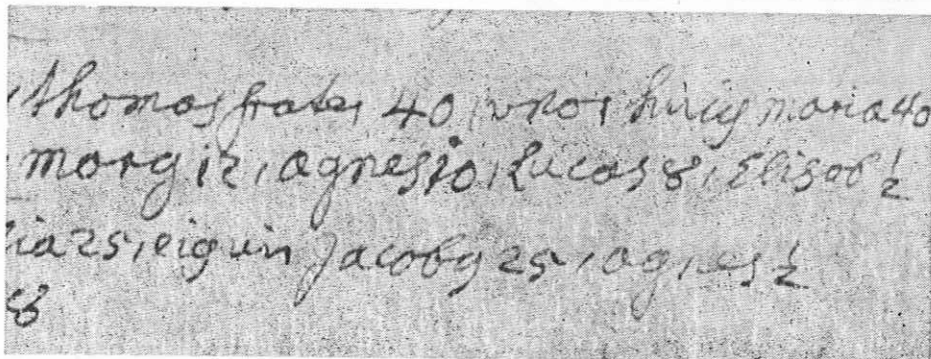
¹⁹⁹ Prav tam, fol. 329.

²⁰⁰ Prav tam, fol. 361.

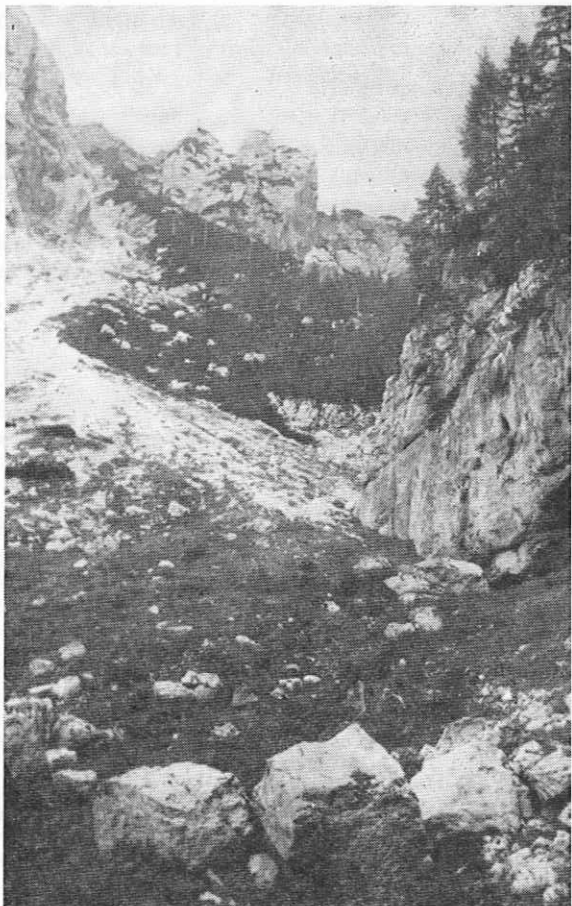
²⁰¹ Prav tam, fol. 329.

²⁰² Prav tam, fol. 329. — Blejski urbar iz leta 1615, fol. 226, sign. 27895 In blejski urbar iz leta 1635, sign. 27896, (oba) v škofijskem arhivu v Briksnu (podatek prof. dr. Milka Kosa v pismu z dne 22. novembra 1957).

Družina »Ta velkga Jurjevca« na Koprivniku ob drugem štetju prebivalstva v Avstriji 1754 (izsek). Luka šteje osem let

Jurjevčeva vrtača. V votlini na desni strani je stal prastar dvodelni Jurjevčev stan. Zgoraj na levi severna stena Velikega Stoga (2040 m) Foto Franc Ceklin

1615 in 1635 pa se (po podatku prof. dr. Milka Kosa)²⁰³ poleg Lenartovega naslednika Andreja, in Pavla »Cerkovnika«, pojavi tudi istoimenski Pavel Korošec ali Garjup (»Paull Khoroschecz oder Bariuph«), ki je zanesljivo lastnik domačije, danes znane kot »Zgornji Korošič«, Koprivnik, h. št. 3.

Da se koprivniški del nekdanje velike Koroščeve koseščine še dalje drobi, spoznamo iz urbarskega zapisa l. 1749,²⁰⁴ ki pravi, da je kmetija vsa razdeljena (»...welhe hueben aber ganz dispartirt...«). In vendar, njen lastnik, Jakob, sin Janeza Korošca, je še vedno kmet-zemljak s trinajstimi njivami oziroma s 27 in pol merniki posetve, z desetimi travniki in planino v visokih gorah (»...in hohen gebürg ligend.«). Mišljena je znana planina-samina »Jurjevčeva Vrtača« pod severno steno Velikega Stoga (2040 m).²⁰⁵

Ob štetju prebivalstva po ukazu cesarice Marije Terezije leta 1754 je v Bohinju že 23 družin s priiikom Korošec, od teh na Koprivniku kar 17, na sosednjih Gorjušah 4, dve pa v Češnjici.²⁰⁶

²⁰³ Blejski urbar iz leta 1615, fol. 231' in blejski urbar iz leta 1635.

²⁰⁴ Blejski urbar iz leta 1749, fol. 232, sign. Gr. A III, št. 1, v Arhivu Slovenije v Ljubljani.

²⁰⁵ O »Jurjevčevi Vrtači« gl. Franc Ceklin, Štirje srčni možje, Planinski vestnik 1967, str. 514 in 515.

²⁰⁶ »Popis duš, ki spadajo v župnijo Bohinje v vojvodini Kranjski v škofiji Ijubljanski, po krajih, po gospodstvih, imenih, spolu in starosti« iz leta 1754, v Kapiteljskem arhivu, fasc. 119, Nadškofijski arhiv v Ljubljani. — Gl. tudi Franc Ceklin, Štirje srčni možje, Planinski vestnik 1965, str. 115.

V razdobju več kot dveh stoletij, ko dedič za dedičem veliko Koroščevino deli in drobi, rod koprivniških Korošcev pa se na moč plodovito množi, sede na njej in na kasnejšem »Jurjevčevem« gruntu na Koprivniku gospodarji:

LENART KOROŠEC, omenjen v blej. urbarju 1602 (str. 239);²⁰⁷

ANDREJ KOROŠEC, znan iz blej. urbarjev 1602, 1615 in 1635;²⁰⁸

MIHAEL KOROŠEC, vpisan v roj. mat. knjigi l. 1628 in 1629;²⁰⁹

JANEZ KOROŠEC, rojen 17. junija 1629;²¹⁰

JAKOB KOROŠEC, rojen 30. 4. 1673, umrl 15. 2. 1756;²¹¹

TOMAŽ KOROŠEC, rojen 14. 12. 1708, umrl 15. 5. 1756 (gosp. je brat Jakob);²¹²

LUKA KOROŠEC, rojen 16. 10. 1747, umrl 8. 3. 1827.²¹³

* * *

Sreda, 26. avgusta 1778. Bohinjci: Luka Korošec, Matevž Kos, Štefan Rožič in doseljeni padar Lovrenc Willomitzer v prvenstvenem vzponu splezajo na vrh Velikega Triglava.²¹⁴

* * *

Leipzig, 1784. Baltazar Hacquet izda III. del svojega znamenitega dela o okameninah Kranjske. Ko opisuje svoja vodnika na Triglav (leta 1782), pravi: »...eden njiju, z imenom Luka Korošec, je bil prvi, ki se je povzpел nanj, morda odkar svet stoji.«²¹⁵

²⁰⁷ Iz prečrtanega imena »Lienhart« in nadpisanega »Andre« smemo upravičeno sklepati, da je Lenart kmalu po letu 1602 umrl.

²⁰⁸ Andrej Korošec — nadpisan nad očetom Lenartom — na čelu soseske Češnjica v blejskem urbarju 1602, fol. 329; že sam — kot gospodar Koroščevine — pa vpisan v dveh blejskih urbarjih: iz leta 1615, fol. 226 in iz leta 1635, citiranih v opombi 202.

²⁰⁹ Mihaelu in Marini Korošec na Koprivniku se je 2. aprila 1628 rodila hčerka Helena, 17. junija 1629 pa sin Janez — praded Luke Korošca. Prva rojstna knjiga župnije Srednja vas v Bohinju, Nadškofijski arhiv v Ljubljani. — Faksimile zapisa o Janezovem rojstvu gl. Franc Ceklin, Čigava noga je prva stopila na teme Velikega Triglava, Planinski vestnik 1957, str. 315.

²¹⁰ Kdaj je Janez umrl, ni znano, vsekakor pa pred l. 1705 (mrliška matrika iz 17. stoletja je namreč ohranjena le v fragmentih).

²¹¹ Več podatkov o Jakobu je v članku Fr. Ceklina, Štirje srčni možje, Planinski vestnik 1967, str. 508. — Kot lastnik svojega imetja (»dient von seinen guet...«) je »Jakob, sin Janeza Korošca« vpisan na čelu češnjevske soseske v blejskem urbarju iz l. 1749 (fol. 232), prav tako tudi v terezijanskem katastru in v kasnejšem blejskem urbarju iz l. 1756 (pod zap. št. 1085).

²¹² Med novimi kajžarji (»Neu genandte Kayschler«) v blejskem urbarju iz ca. 1730 je na str. 798 vpisan Urban Jeklar, kasnejši tast Tomaža Korošca, Lukinega očeta. Dve desetletji kasneje pa v blejskem urbarju 1749 (fol. 323, kasnejša urb. št. 1240) od te nove, rudarske kajže (»... ein örtz Knappen häusl...«), plačuje »Tomaž Korošec, Jakobov sin«. To je nedvomno »Jurjevčev« Tomaž. — Urban Jeklar je imel tudi sina Urbana, rojenega 1715. Kaj je bilo kasneje z njim, zaenkrat ni moč reči, kajti niti poročna niti mrliška matrika (o Jeklarjih slednja pregledana do l. 1768) Urbana (mlajšega) ne poznata. — Ob vsem tem ne moremo izključiti možnosti, da bi Tomaž Korošec, ko je 11. februarja 1736 vzel Marijo Jeklar, hčer Urbana (starejšega), mogel po poroki nekaj časa, morda desetletje ali več, bivati v tej kajži, po domače imenovani »Skminc«, Koprivnik, (kasnejša) h. št. 26. Če bi ta teza držala — kasnejše preiskave jo bodo mogle potrditi ali ovreči — bi se Tomaž utegnil vrniti v rojstno hišo po smrti matere Neže (umrle 29. septembra 1748), ko sta — domnevno — v »Jurjevčevi« hiši na velikem gruntu ostala ostareli oče Jakob in Tomažev najstarejši brat Jakob, rojen 1695, poročen pa l. 1730. V zakonu s priletno, štiri leta starejšo Špelo Stare, s katero sta si bila v sorodu (»... consanguinitatis in 4to gradu...«), nista imela otrok. Zato — v nasprotju z gornjo tezo — lahko z veliko mero verjetnosti sklepamo, da je Tomaž po poroki, ko svakinji Špeli pri 45. letih ni več kazalo na naraščaj, ostal doma, pri »Jurjevcu«. — Kdaj in kje je Špela umrla, ni znano. Letnica njene smrti 1748 (v PV 1967, str. 508) je napačna. — Ob štetju prebivalstva l. 1754 so bili pri »Jurjevcu« na Koprivniku: »Jakob Korošec, vdovec 95 let, Jakob sin 45 let, Tomaž brat 40 let, njegova žena Marija 40, njuna hči Marija 16, Helena 14, Marjeta 12, Neža 10, Luka 8, Elizabeta 1/2.« Popisovalec je tu, kot tudi drugod, navedel le približno starost popisanih oseb.

²¹³ O Luki Korošču — prvemu med prvimi na temenu Velikega Triglava — gl. podatke v članku Fr. Ceklina, Štirje srčni možje, Planinski vestnik 1967, str. 509—516.

²¹⁴ Gl. prof. Fr. Richter, Die Wochein, Illyrisches Blatt, št. 19, 11. maja 1821, str. 75 in 76.

²¹⁵ Gl. Baltazar Hacquet, Oryctographia Carniolica . . . , III. del, Leipzig, 1784, str. 93.

Zu Bella-pola blief ich sechs Stunden, um auszurasen. Da ich eine sehr helle Nacht hatte, und zween beherzte Bergsteiger bey mir waren, wovon einer mit Namen Lucas Korosch, der erste war, der ihn, vielleicht so lang die Welt steht, bestieg, so gieng ich also mit diesen Leuten nach Mitternacht von meinem Ruheort weg, und erreichte nach unausgesetztem Steigen mit Sonnen Aufgang die erste Schneide oder Rücken des an dem Terglou hangenden Bergs Kreterza, wo ich dann die Lage der oben erwähnten Berge, besonders jener, welche gegen Osten gelagert waren, vollkommen übersehen konnte.

Hacquet pravil! »... eden od njiju, z imenom Luka Korošec, je bil prvi, ki je stopil nanj, menda odkar svet stoji.« (Oryctographia, III, 1784, st. 83)

Ljubljana, 4. oktobra 1795. Žiga Zois piše »koprivniškemu« pesniku Valentinu Vodniku.²¹⁶ V pismu mu sporoča: »... Vaša opazovanja o slojevitosti Triglava in Kredarice vnesem z velikim veseljem v svoj bohinjski rokopis («... Ich trage ihre Beobachtungen von der Stratifikation des Triglav und der Kredarza, mit vielem Vergnügen in mein Wocheinerisches Manuskript ein, ...»). Odstavek konča: »... prilagam tudi risbe Triglava, da jih imam pri roki, če je potrebno, ter lahko pokažem, kateri vzponi so bili doslej izvršeni. Nabral sem jih od leta 1776 dalje že lepo vrsto in postajam vedno bolj radoveden.« («... auch lege ich denselben die Zeichnung vom Triglav bey, um solche, so oft davon die Rede ist, zur Hand nehmen, und zeigen zu können, welche Gänge bisher gemacht worden etc. Ich habe dergleichen seit 1776 schon eine ziemliche Menge gesammelt, und bin nur immer neugieriger!«)

* * *

Bohinj, 21. avgusta 1820. Odmaknjeno gorsko kotanjo obišče ljubljanski zgodovinar, prof. Fr. Richter.²¹⁷ S svojimi prijatelji vred je gost Andreja Kollerja, oskrbnika bohinj-skih fužinarskih obratov barona Žige Zoisa. Izletniki najprej obišejo prastari Ajdovski gradec, nato se napotijo k izviru Savice. Ob jezeru, kjer je na »Velikem Veglju« Zoisovo »ladijše«,²¹⁸ jih pričakajo čolnarji. Hladnega zgodovinarja Bohinj ogreje. Prevzame ga vožnja po mirni gladini samotnega jezera. Preplavi ga čustvo: »Kdo bi znal opisati užitek, ki ga nudi vožnja po jezeru in to ob jasnem, brezvetrnem vremenu. Trojne obroče bi moral imeti človek, ki bi v tej samoti, daleč od mestnega vrveža, ne bil zmožen plemenitih občutkov!«

Richterju pridejo v roke listine iz zapuščine lansko jesen umrlega barona Žige Zoisa. Vestni zgodovinar prepíše obširni Zoisov spis o Bohinju in zgodovini triglavskih vzponov. Svojemu 38 strani obsegajočemu rokopisu velikega formata (22 × 35 cm) dá naslov: »Der Triglav (Terglou) und die Wochein aus hinterlassenen Papieren des seeligen Sigmund Zois, Freiherrn von Edelstein«.²¹⁹ Naslednjo pomlad (1821) ga v krajšem

²¹⁶ Briefe des Freih. Sigm. Zois an Vodnik, Vodnikov spomenik, Ljubljana, 1859, str. 59 in 60.

²¹⁷ Prof. Fr. Richter, Die Wochein, Illyrisches Blatt, št. 16, 20. aprila 1821, str. 61 in 62; št. 17, 27. aprila 1821, str. 65.

²¹⁸ Oprt na dedovano ustno izročilo, mi je stari Janez Gašperin, po domače »Štros« pri Stari Fužini, h. št. 13, (17. aprila 1949), pravil, da je imel Zois ob »Velikem Veglju« — ozki plitvini, ki sega v jezerske vode na vzhodni obali Bohinjskega jezera — veliko čolnarno (»ladijše«) s prostornim čolnom, s katerim so čolnarji prevažali baronove goste.

²¹⁹ Prof. Franc Ksaver Richter, Privatni arhivi, sign. XLIX, v Arhivu Slovenije v Ljubljani. Njegov rokopis »Der Triglav (Terglou) und die Wochein...« sem našel v prvem izmed dveh svežnjev njegovih spisov, ki so (lublanski) del njegove ostaline. Da bi bil rokopis dostopen širši javnosti, predvsem pa planincem, sem ga kserografiral in kopijo izročil Planinski zvezi Slovenije za njeno knjižnico.

»... pogledite tja na mogočno podobo! Tam stoji Triglav, prav zdaj se prikazuje iz temnožarečega, mističnega časa davnih stoletij in raste v svetlo luč naših časov. Visoko sega v sinje višave... v globokih gubah njegove skalnate halje se skrivajo bajke. Bleščeča lepota je razlita čez njegove boke, ... tam stoluje, mogočen, ponosen, zmagovit ...«

Foto Jaka Čop

izvlečku z naslovom »Die Wochein«²²⁰ objavi v treh zaporednih številkah ljubljanskega tednika »Illyrisches Blatt«.²²¹

* * *

Izteka se že drugo stoletje — a Zoisov spis je še vedno neznan.

Ljubljana, 1975. Pred nami pa je sedaj razgrnjen Richterjev prepis, veren izvorniku — posredno zremo Zoisov »bohinjski rokopis«. V njem je z Zoisovo besedo in Richterjevim peresom orisan rudarsko-fužinarski BOHINJ izpred 200 let, v njem opisana zgodovina prvih vzponov na TRIGLAV.

²²⁰ Sestavek »Die Wochein« je Richter objavil v ljubljanskem tedniku »Illyrisches Blatt« leta 1821 v petih nadaljevanjih, in sicer: (v številki 16) 20. aprila, str. 61 in 62; (v št. 17) 27. aprila, str. 65 in 66; (v št. 18) 4. maja, str. 69 in 70; (v št. 19) 11. maja, str. 75 in 76; (v št. 20) 18. maja, str. 77—80 in (v št. 21) 25. maja, str. 82 in 83.

²²¹ V številki 19 z dne 11. maja 1821 je na straneh 75 in 76 objavil opis prvenstvenega vzpona na Veliki Triglav 26. avgusta 1778. leta, v naslednjih dveh številkah pa opisal zgodovino prvih vzponov na Triglav tja do leta 1820 in objavil nekatere številčne podatke o Bohinju.

Vsem, ki so mi kakorkoli pomagali pri dolgotrajnem zbiranju gradiva in raziskavah o zgodovini Bohinja — s posebnim poudarkom na tukajšnjih kosezih — iskrena zahvala!

Prav posebno zahvalo sem dolžan univ. prof. dr. Bogu Grafenauerju za izkazano mi pozornost ter za vse strokovne nasvete in napotke, ki so mi bili in so dragocen, nepogrešljiv kažipot pri delu o bohinjskih kosezih.

F. C.

Na fotografiji Srednje vasi v Bohinju (str. 6 v PV 1/77) manjkajo križci, tj. označba lokacije obeh staroslovanskih nekropol.

Pojasnilo: grobišče nad »Podojnicami« (dolгими njivami v ospredju) je bilo na levi strani nad kozolcem vrh brežine. Cezenj je sedaj speljana cesta pod »Goričarjevo« hišo. Nekropola na »Zalah« pa je bila na vzhodni strani naselja (nad vaškimi strehami nekako na sredini fotografije).

PAVLI JESIHOMI – V SPOMIN

Dr. MIHA POTOČNIK

Zadnjič in nepreklicno se v imenu slovenskih planincev, alpinistov, Planinske zveze Slovenije in osebno poslavljam od Pavle Jesihove, ene najmarkantnejših predstavnic slovenskega in jugoslovanskega alpinizma. Skoraj celo desetletje — od 1926 do 1933, ko ji je nesrečen padec v severni steni Velike Mojstrovke zavrl in zaustavil njeno strmo alpinistično pot — je suvereno opravljala najdrznejše in najtežje plezalne vzpone v Julijskih Alpah tostran takratne državne meje med Jugoslavijo in Italijo. Domače so ji bile prepadne in grozljive stene nad Planico, nad Veliko Dnino, nad Martuljkom (zlasti tam!), v Triglavu in v Krmi.

Začela je 5. avgusta leta 1926 (»Plezalni vzponi« imajo za razliko od »Našega alpinizma« datum 15. avgust) skupno z Miro-Marko Debelakovo, dr. Stanetom Tominškom in Tonetom Guerro v triglavski severni steni s težavno prvenstveno varianto skozi Okno med dolgo in kratko nemško smerjo, nadaljevala leta 1927 z Jožo Čopom, dr. Tominškom in Danilom Martelancem 17. julija v severozahodni steni Škrlatice, z istimi 27. 8. v severozahodnem razu Male Mojstrovke, z Jožo in menoj 21. 8. v severni steni Jalovca in vzhodni steni Frdamanih polc 11. 9. 1927. Vmes je s Tonetom Guerro za E. Deržajem

Pavla Jesihova
Foto »Doris«

in S. Kurnikom še v letu 1926 opravila še drugo ponovitev direktne smeri v severni steni Špika, ki sta jo leto prej, 5. in 6. avgusta 1926, v hudi konkurenci s takratnimi najboljšimi italijanskimi in avstrijskimi plezalci prvenstveno preplezala Mira-Marko Debelakova in dr. Stanko Tominšek.

Zatem se prvenstveni plezalni vzponi po številu in težavnosti kar vrstijo:

leta 1928: severna stena Široke peči (25. 6. 1928) z Jožo Čopom in menoj;
severna stena Debele peči (16. 7. 1928) z menoj;

severna stena Velikega Draškega Vrha (31. 7. do 2. 8. 1928 z Milanom Gostišo);

leta 1929: Skalaška smer v osrednjem delu severne Triglavske stene (9. do 13. 8. 1929 z Milanom Gostišo);

Severozahodna stena Tošca (z Gostišo);

leta 1930: Smer po Jugovem stebru v zapadnem delu severne Triglavske stene (25. in 26. 7. 1930 — po knjigi »Plezalni vzponi«);

leta 1931: Severozahodna stena Škrlatice, desni, »skalaški« steber (8. 7. z Lipovcem);

Severozahodna stena Rakove Špice (18. do 19. 7. 1931 z Mirkom Kajzeljem in Lipovcem);

Severna stena Šite v Planici (2. 8. 1931 s Kvedrom in Kantetom);

Severna stena Špika — osrednji, »skalaški« steber (18. do 21. 8. z Lipovcem);

leta 1932: Severna stena Kukove špice (30. 7. 1932 z Lipovcem);

Severna stena Travnika v Planici (11. do 12. 8. 1932 z Lipovcem);

leta 1933: Severna stena Rogljice (5. do 7. 7. 1933 z Lipovcem); Severna stena Velike Mojstrovke (v polovici stene padec).

Vmes je seveda še dosti drugih že od drugih prehojenih in preplezanih poti, naštel sem samo prvenstvene.

Potem pride daljši odmor in vojna. In končno od 26. do 30. junija 1945 veliki finale in epopeja čudovitega prijateljstva in tovariške požrtvovalnosti: Čopov steber.

Tako je Pavla nehala tam, kjer je začela: v edinstveni, mogočni in neprekosljivi severni Triglavski steni, v katero je zarisala kar 4 prvenstvene smeri, dve od teh kot prva na vrvi.

Posebnost slovenskega alpinizma je, da so se v njem, ki je brez dvoma najtežji, najzahtevnejši, najbolj tvegan in nevaren šport, odlično udeleževale in z najtežavnějšími vzponi enakopravno in enakovredno s plezalci uveljavile ženske: od prve Slovenke v severni Triglavski steni Nevine Prevčeve, prek fenomenalne Mire-Marko Debelakove-Deržajeve z njeno direktno smerjo v severni steni Špika in Pavle Jesihove pred vojno, do Stazike Černičeve (prvenstveni vzponi v francoski Dauphineji), Nadje Fajdigove (bila je prva ženska, ki je 1967 preplezala severno steno Matterhorna) in do Barbke Lipovšek-Ščetinove kot prve Slovenke, ki se je na Piku Lenina v Pamiru povzpela v višino nad 7000 metrov, okrog njih pa je še plejada sposobnih in podjetnih alpinistk. Pavla je bila med njimi prvakinja po številu in kakovosti najtežjih prvenstvenih vzponov v naših Julijcih. — Plezala je večinoma kot prva v navezi, nad seboj je priznavala samo še avtoriteto in sposobnost Joža Čopa, s katerim je tudi še po njenem stebru dolga leta najraje prijateljsko obujala stare plezalske spomine in dogodivščine. Razen z njim in menoj je plezala največ z inž. Milanom Gostišo in Jožetom Lipovcem. Bila je drzna, neustrašena, brezkompromisna in vztrajna borka. Take so skoraj vse njene smeri, ki so še dandanes — po toliko letih — kot »skalaške smeri« svojevrsten alpinistični pojem za kvaliteto in težavnost.

Bila je med drugim tudi planinska pisateljica in zvesta sotrudnica in naročnica Planinskega Vestnika. Za razliko od literarno bleščečih in zgovornih prispevkov Mire-Marko Debelak-Deržajeve in Stazike Černičeve so Pavlini prispevki kratki in jedrnat, skoraj suha stvarna poročila o opravljenih vzponih, brez okraskov in skoraj brezosebni; značilen je bil njen »telegrafski slog«.

Po vojni, med katero je zvesto in aktivno stala in delovala v vrstah OF, je doživela marsikakšno razočaranje, ki jo je upravičeno zagrenilo. Potem ko je opravljala oskrbniške dolžnosti v Erjavčevi koči na Vršiču in v Triglavskem domu na Kredarici, se je

umaknila v osamljenost. Ni želela in ni dopustila, da bi jo ob obletnicah kdajkoli počastili z običajnimi planinskimi častmi in odličji, ki jih je le malokdo tako zaslužil kot ona.

Živela in delovala je vedno samorastniško kot neupogljiv viharnik kje Za Akom ali Pod srcem v njej tako ljubem Martuljku ali v Veliki Dnini pod Škrlatico ali v Vratih pod mogočno Triglavsko steno. Za včasih rezko in ostro besedo ali kritično sodbo je vedno skrivala svoje nad vse dobrotljivo in plemenito srce.

Taka — ne glede na njeno osamljenost in težavno usodo ter bolezen v zadnjih letih ki so ji bili kal brez dvoma tudi številni dolgoletni napor in dolge prečute noči v samotnih bivakih po naših stenah — odhaja tudi od nas, njenih vrstnikov, še redkih preostalih soplezalcev minule dobe, alpinistov in tovarišev skalašev. V naših mislih in spominih iz nekdanjih dni tudi danes Pavla odhaja pokončna, nezlomljiva v svoji ponosni, pa vendar tudi človeški topli in občutljivi podobi. Take se je bomo vedno spominjali, slavile pa jo bodo še v prihodnjih časih njene skalaške plezalne smeri. Njen bogati prispevek je eden od temeljnih kamnov tudi k sodobnemu razvoju in uveljavitvi slovenskega prvenstvenega pa tudi ekspedicijskega alpinizma.

Naj ji bo lahka ta naša slovenska zemlja, ki so jo v stoletjih in tisočletjih iz gora vse do semkaj in še naprej po ravnini naplavile naše bistrice, kajti njeno resnično veselje je bilo predvsem in samo na gorah.

Slava Pavli!

Ljubljana, 17. 12. 1976

ČOPOV GROB NA PLANINI POD GOLICO

VLASTO KOPAČ

Nekoč je v pogovoru nanese beseda tudi na belo ženo s koso, ki se ji nihče ne umakne. Čopov Joža je menil, da bi bil najraje pokopan pri Svetem križu pod Golico, na grob pa naj bi mu dali kamen izpod triglavske stene. Za šalo ali zares pa je še dodal, če bi ga Matilda pobrala na Jesenicah, naj ga Kopišar naloži na voz in zapelje na Planino, da ga bodo Rovtarji pokopali pri svetokriški cerkvi.

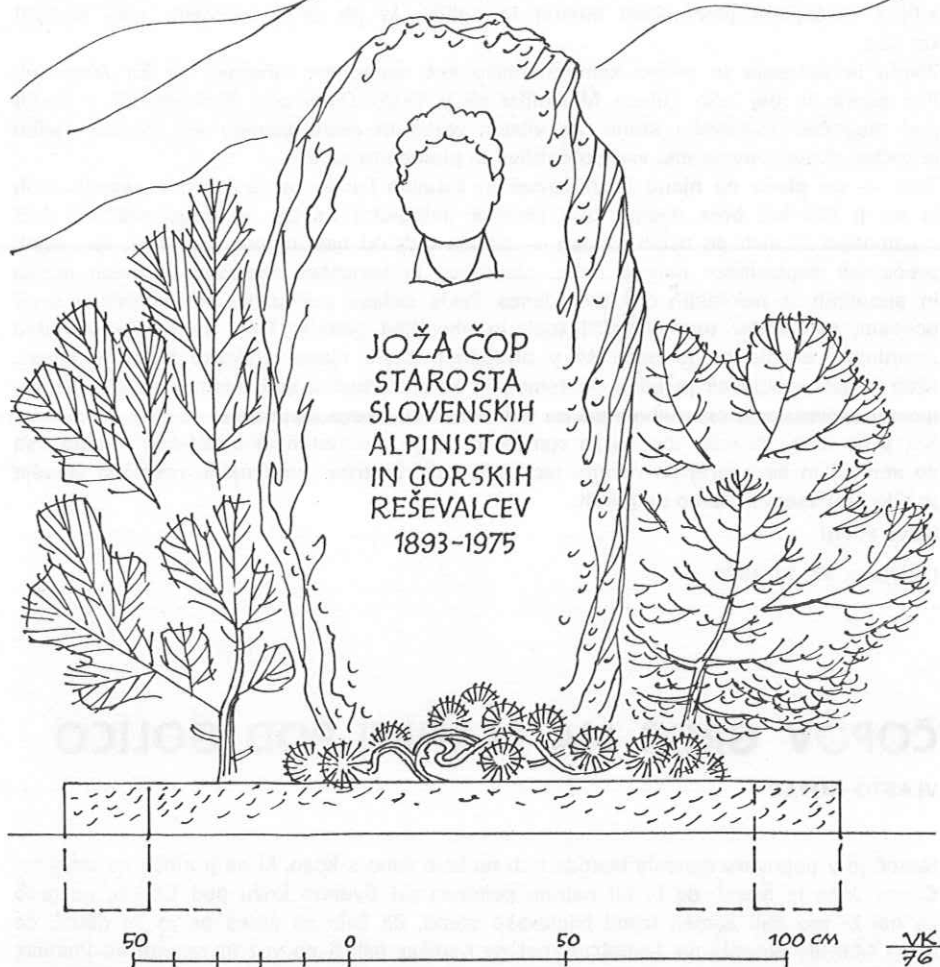
Tam gori se od cerkve čez globel, po kateri dere Jesenica, vidi nekaj hiš Plavškega rovta, kjer je že v Napoleonovih časih kmetoval, redil govedo in pasel drobnico Jožetov praded Štefan Čop — Štefón. Tostran potoka ob cesti na Prihodih pa je živela in »birtvala«¹ Jožova sestra Jerca. Na Planini, lučaj za Belcijanom, pa stoji Čopov leseni »refugium«, kamor ga je zadnja leta še posebej vleklo srce.

Tod na Rovtu je pognal Čopov rod, zato sta po smrti Jože njegova družina in Planinska zveza Slovenije spoštovali njegovo željo in ga pokopali na Planini pod Golico.

Čopov Joža si je služil svoj kruh s trdim in nevarnim delom ob žareči žici v jeseniški železarni, kar mu je ostalo prostega časa, pa ga je preživel v svojih ljubih gorah. Človeku njegovega kova ne gre postavljati nagrobnikov iz rezanega kamna ali brušene marmorja. Z njegovo človeško naravo se še najbolje ujema naraven neobdelan kamen.

Spomladi smo z dr. Miho Potočnikom pretaknili melišča pod triglavsko steno in bistriško strugo z obrežij dol do Aljaževega doma, da bi našli seženj visoko, podolgovato kamnito klado za Jožov nagrobnik. Kamniti bloki, ki so ležali med sesutinami na dnu melišč, so bili po padcu iz stene večjidel že napočeni. Zmrzal jih bo v nekaj letih razgnala, zato niso bili primerni za naš namen. Najti smo morali zdrav kamen z ledeniške groblje ali pa obrušeno skalo iz hudourniške struge.

Pri tem pretikanju po Vratih smo našli na groblji ali v strugi kakih deset skal, ki bi

s svojo mero in obliko bile primerne za Čopov nagrobnik. S kasnejšimi pregledi in presojo pa jih je večina odpadla, ostal je le osamelec blizu karavle ob poti, po kateri so Joža Čop in njegovi tovariši v preteklih šestih desetletjih kdove kolikokrat gnali svoje korake v gore nad Vratih. To okoli tri in pol tone težko klado so mojstranski gorski reševalci, ko je sneg v Vratih skopnel, prepeljali do pokopališča na Planini, od koder so jo do groba potegnili in postaviti na temelj njihovi tovariši jeseniški gorski reševalci in Jožovi plezalski tovariši. Čopovo bronasto lice, pritrjeno na sprednjo stran bulvana, je izdelal kipar in alpinist Marjan Keršič.

Svet za cerkvijo na Planini je iz ilovice, nasute pred nekaj leti tri metre na debelo, zato je njegova nosilnost komaj omembe vredna. Da bi jo izboljšali, so Jeseničani pred betoniranjem temeljev za nagrobnik zabili v to ilovico osem štirimetrskih pilotov, pod klep iz kamnitih robnikov pa še štiri.

Opomba uredništva:

Mojca Copova, žena Jože Čopa, je k članku dr. Miha Potočnika v PV št. 11/76 »Odkritje spomenika Jožu Čopu«, v katerem je med drugim primerjava rojstne letnice Jože Čopa z ustanovitvijo SPD in letnice njegove smrti z vzponom na Makalu, opozorila še na izredno zanimivo igro naključja: Joža je umrl in bil pokopan prav na 30-letnico štiridnevnega vzpona po svojem stebri v Triglavski severni steni 26. do 30. 6. 1945 (po sporočilu dr. M. Potočnika).

MED PRITLIKAVCI IN VELIKANI

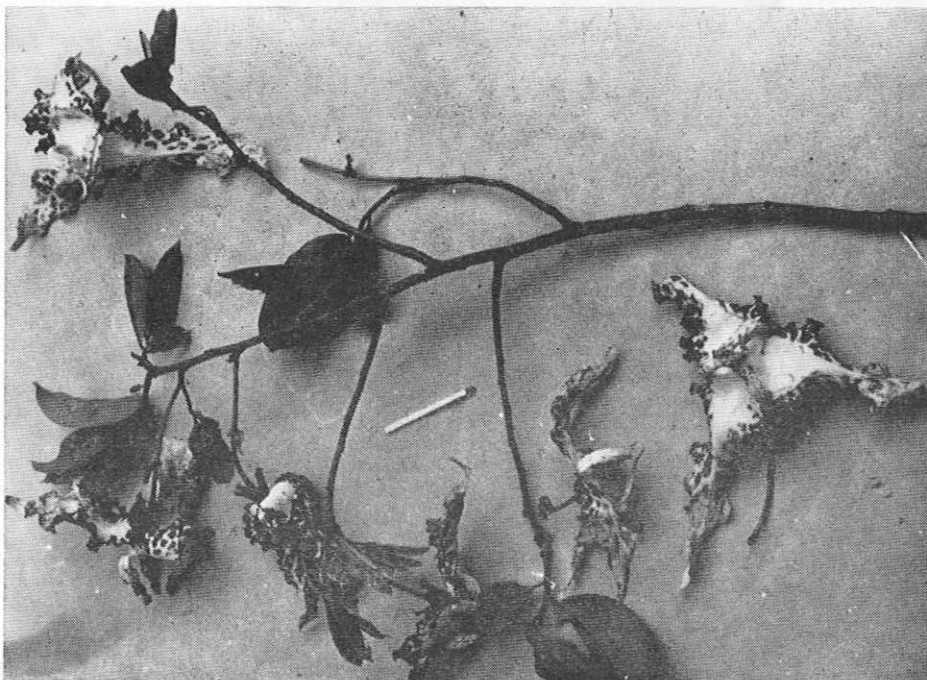
Dr. TONE VRABER

Jodrellov laboratorij je raziskovalna ustanova v okviru znanega prilondonskega botaničnega vrta Royal Botanic Gardens v Kew. Tam sem srečal nepalsko kolegico, ki je prišla na strokovno izpopolnjevanje iz Katmanduja. Razume se, da sem pogovor takoj napeljal na Himalajo in njeno cvetje, Nepalko pa mimogrede pripravil do tega, da je rekla Makalu, mehko in s poudarkom na drugem zlogu. Slovencev, ki svoj himalajski uspeh množično poznajo, se najbrž ne bo dalo več spreobrniti, pa naj bodo te vrstice le izraz želje po bolj odgovornem ravnanju v prihodnje.

Sicer pa sem bil v Kew zaradi čisto drugih reči. V njihovem herbariju, ki je največji na svetu, sem določal rastline, ki sem jih bil pozimi nabral v Bajangi. To je majhna vasica ob široki Sangi. Njene vode so rjave in gozd se sklanja čisto nad vodno gladino. Včasih se po njej pripelje čoln, dolg in vitek drevak, v njem pa sloka postava moža, ki zabada v reko dolgo palico. Res, čisto afriški prizor. Kakšen naj bi sicer bil: mož na čolnu je črnopol, Sanga pa se izliva v Kongo, za katerega vsi vemo, na katerem kontinentu je.

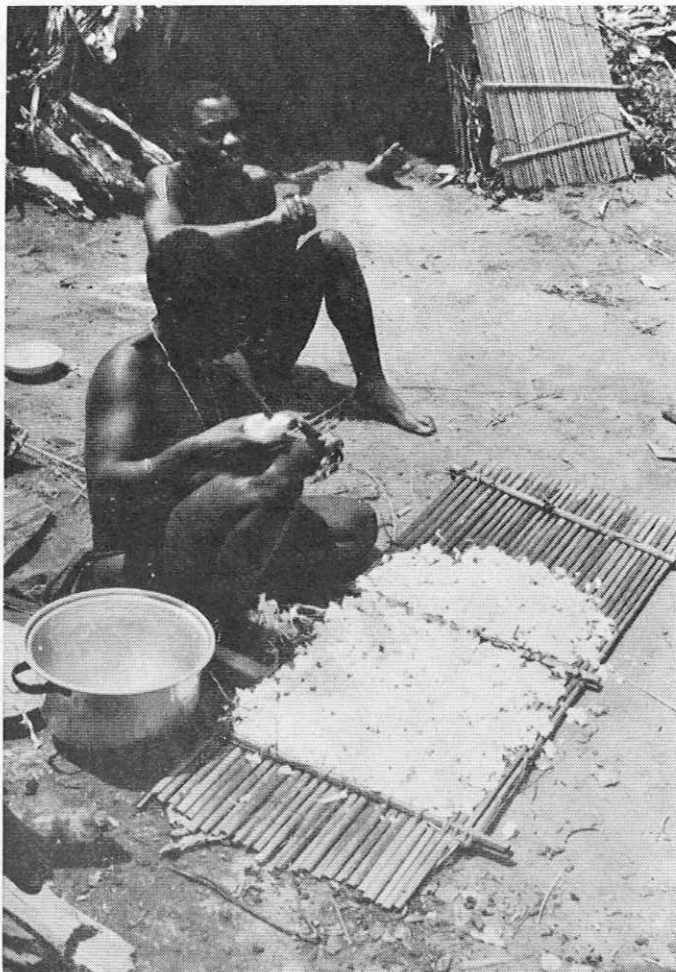
Poklic botanika me je torej zanesel na črno celino. Centralnoafriški imperij (pred kratkim je bila država še republika) je v svojem najjužnejšem delu pokrit z gostimi gozdovi, ki so del neskončnih gozdnih površin v kongoški kotlini. Naše podjetje Slovenijales si je pridobilo pravico izkoriščati del teh gozdov, in to v ozkem žepu, ki se na jugu Centralnoafriškega imperija zajeda med Kamerun in Kongo (Brazzaville). To priložnost so izkoristili tudi lesarji z ljubljanske Biotehniške fakultete in se lotili raziskav, kakšne so tehnološke lastnosti lesa tropskih drevesnih vrst. Ker je seveda potrebno vedeti, za katera drevesa gre, je jasna tudi botanikova vloga pri takšnih raziskavah.

Cvetove dreves največkrat lahko slikaš šele, ko je drevo podrtó. Na sliki so cveti »Drevesaste orhideje« (Monodora tenuifolia), tako imenovani zaradi slikovitih belordečih kodrastih cvetov

Pri nas rastlino odtrgaš, odrežeš ali izkoplješ in jo vložiš v mapo. Tudi v Bajangi imaš s seboj mapo, sicer pa je nabiranje rastlin največkrat zelo drugačno. Vse naokrog je gozd, ki mu po geobotanični razdelitvi pravimo tropski, vedno zeleni deževni gozd. Drevesa so poprečno dvakrat višja kot pri nas, tako da te po daljšem ogledovanju, pri katerem pride daljnogled zelo prav, na fotoaparatu pa namesto navadnega teleobjektiv, vrat pošteno boli. V gozdu je navadno mnogo več drevesnih vrst kot pri nas, zato pa so zelišča redka. Pri tleh je temačno, opaziš le debela, ki kmalu izginjajo v goščavi mlajšega ali nižjega rastja ali v prepletu ovijalk. Krošenj ne vidiš in tako tudi ne priraslik, ki so se naselile na njihovih vejah. Svetloba je za rastline pač neobhodno potrebna in v hudi konkurenci z drevesnimi velikani si manjši pomagajo po svoje, kot ovijalke, priraslike (epifiti) ali še kako drugače.

Kako sem torej prišel do vzorcev tistih dreves, ki so jih lesarji izbrali za svoje raziskave? S seboj smo imeli tudi nekaj pomočnikov, črncev in pigmejcev. Ob cestah — globlje v gozdu ne bi imelo pomena — smo izbirali primerna drevesa, do katerih je bilo treba izsekati pristop in jih vsaj pri dnu očistiti raznih lian. Nastopil je sekač in z motorno žago spravil drevo na tla. Včasih je bilo to delo preprosto, drugič, zlasti pri večjih drevesih, pa se je utegnilo tudi zaplesti. Drevesa v vlažnih tropskih gozdovih imajo pogosto izrastke, ki v obliki raketnih vodilnih kril izraščajo iz debla in tako

Pigmejca v Lidžombu
drobita maniokovčeve
gomolje za sušenje

Ricinovčev sorodnik maniokovec je znana kulturna rastlina tropskih krajev

povečujejo stojnost drevesa. Te deskaste korenine je potrebno odstraniti vsaj toliko, da lahko sekač pride do pravega debla. Ko je drevo ležalo na tleh, so lesarji izbrali kose njegovega debla, primerne za potrebne raziskave, sam pa sem se napolnil v krošnjo in se plazil po njenih vejah, včasih bliže tal, včasih pa tudi precej visoko nad njimi. Osmukal sem liste, morebitne cvetove in plodove in sploh vse, kar se je dalo dobiti. Pa ne samo to. Ob padcu je drevo navadno potegnilo za seboj ali potlačilo različne ovijalke in sosednja nižja drevesa. V dosegljivo bližino so prišle tudi priraslike, ki so se v tekmi za svetlobo naselile na višjih predelih debla in na vejah krošnje. To so bile predvsem razne orhideje in praproti pa tudi lišaji. Kljub znatnim padavinam vsaj občasno tam zgoraj vlada precejšnja suša, pa imajo te rastline največkrat debele, sočne liste, v katerih hranijo vodo za suhe čase. Afriški sršaj (*Asplenium africanum*) ustvarja s spodnjimi deli listov kar nekakšne lijake, v katerih se nabirata humus in vlaga. Takšno botaniziranje je zelo privlačno, saj sem mnogokrat odkril nepričakovane rastline in cvetove. Motila me je le razsipnost, ki pa se ji skoraj ne moreš izogniti: za nekaj lesnih in herbarijskih vzorcev je obležalo lepo drevo. Kmalu je zgnilo in preraslo ga je bujno tropsko zelenje. Še večje pomisleke pa zbuja dejstvo, ki žal velja za vse tovrstne tropske gozdove, pa naj bodo v Afriki, Amazoniji ali jugovzhodni Aziji: zaradi ekoloških zakonitosti se enkrat načeta rastlinska združba ne bo obnovila nikoli več. Povsod po svetu v teh še nedotaknjenih gozdovih navadno izkoriščajo le les nekaterih gospodarsko najvrednejših vrst (tikovino, mahagoni, ebenovino idr.). Gozd

sicer še ostane, a je gospodarsko mnogo manj vreden. Nekatere teh vrst se sicer dajo gojiti v nasadih (npr. tikovec), a to so vendarle samo plantaže, kot nasadi topolov v Furlaniji, ki razen porabnikov mehkega lesa ne morejo navdušiti nikogar. Izguba pa je še drugačna: spremenila se je naravna vrstna sestava morda najstarejše rastlinske skupnosti na Zemlji. Nadaljnje izkoriščanje, ki posega tudi po gospodarsko manj zanimivih drevesih, ali pa krčenje gozdov za poljedelske površine te gozdove dokončno uniči. Ker pa vemo, da ima gozd poleg gospodarske tudi nič manjšo socialno in znanstveno vrednost in seveda odločilno vlogo v ekološkem ravnotežju široke življenjske skupnosti, ni čudno, da predstavljajo ti gozdovi eno najbolj žalostnih umiranj na našem planetu, njihova ohranitev pa enega največjih problemov sodobnega varstva narave. Edina pot je popolna ohranitev dovolj velikih površin, s katero bi utegnili rešiti še nekaj drugih perečih problemov.

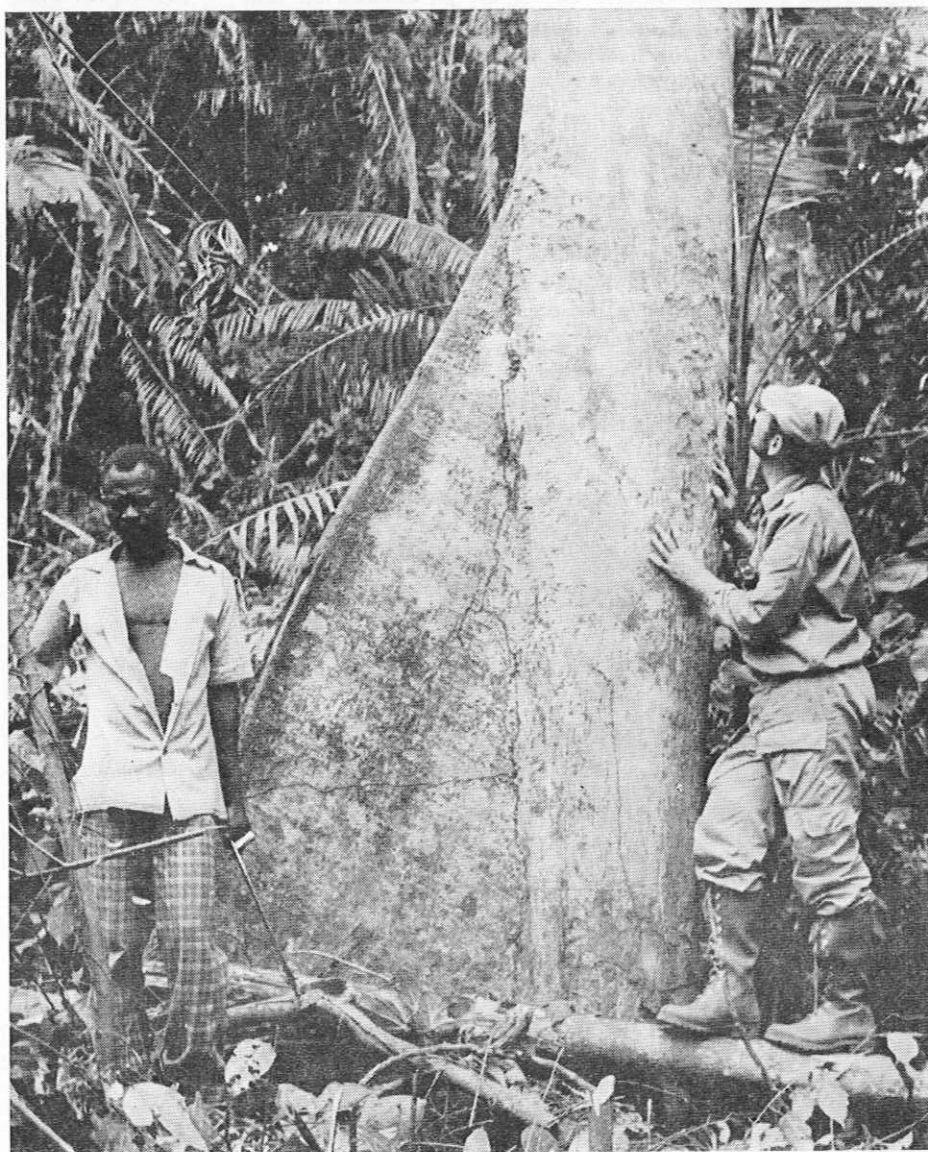
V mislih imam Pigmejce, ki so po načinu svojega življenja povsem prilagojeni takšnim gozdovom. Pigmejci, ljudje nenavadno majhne rasti (moški niso večji od 150 cm, ženske so še manjše), žive v več predelih na Zemlji, med drugim tudi v porečju Konga. Naš antropolog Božo Škerlj jih obravnava v svoji knjigi »Ljudstva brez kovin« (Ljubljana 1961). Naslov te knjige bi najbrž bil lahko tudi »Ljudstva brez prihodnosti«. Sodobna civilizacija jih neusmiljeno izriva iz njihovega življenjskega prostora, v zameno pa jim ponuja povsem neprimeren način življenja.

Na Pigmejce naletiš povsod okrog Bajange, spadajo pa — če sem prav poučen — v pleme Benzele. Njihova naselja zdaj — menda na državni ukaz — navadno niso več v gozdu, temveč ob cestah. Primitivna bivališča so iz vej in velikih listov. Še vedno so nabiralci in lovci. Vsako jutro smo jih srečevali, ko so se odpravljali v gozd, po razne rastline ali pa tudi na lov. Spopadejo se s slonom ali gorilo, pri čemer si pomagajo največ s sulico ali samostrelom. Ko so se nekoč vračali iz gozda, smo radovedno pogledali v njihove koše in v njih našli razkosane manjše antilope. Razvesele se medu, ki ga zberejo v votlini kje visoko na drevesu divje čebele. Življenje, na katero so navajeni od pamtiveka, jim še vedno pomeni največ. Z nami je hodil Epvambo, ki se je izkazal kot odličen poznavalec dreves in rastlin nasploh. To ne preseneča, saj jim je gozd tisti dom, ki so ga v tisočletjih spoznali do zadnjega kotička. No, tega Epvamboja nekega dne ni bilo na dogovorjenem mestu in dan ali dva zatem tudi ne. Ko je končno prišel, smo izvedeli, da je pač moral obdelati svoj nasad maniokovca ter postoriti svoje nabiralne in lovske opravke v gozdu. Nehote se spomniš na našega polkmeta, ki se ne more odtrgati od zemlje in tu in tam udari plavega. Morda pa to le ni tako zelo narobe oz. gre navzkriž le z zahtevami visoko industrializirane družbe, s prisilo tekočega traku, kar pa oboje utegne lepega dne odpovedati. Naši ljudje v Bajangi zaposlujejo Pigmejce kot iskalce dreves, primernih za posek. Najbrž smem zapisati, da jih imajo zaradi njihove simpatičnosti in svojevrstnosti še rajši od drugih avtohtonih prebivalcev. Njihov standard se je dvignil, saj jim plačilo omogoča lažje življenje. Toda, kaj bo, če se bo to spremenilo? Ali jih s svojim sicer dobro mišljenim ravnanjem ne trgamo preveč iz njihovega življenjskega okolja, ki jim daje navadno sicer utrudljivejšo, a zanesljivejšo možnost za obstanek? Ali jim končno tega okolja naravnost ne uničujemo (pri čemer seveda nismo sami)?

Bilo je toplo sobotno popoldne, ko smo se odpravili gledat slone. Janez od »slovenija-bojsov« v Bajangi pa Dušan, Niko in jaz od ljubljanske ekipe. V Keniji še nisem bil, a zdi se mi, da so tamkajšnji savanski sloni že skoraj v službi turističnega društva. V Bajangi pa je tako: kakor pri nas pridejo srne zvečer na gozdno jaso, tako utegneš tam opazovati, kako iz pragozda izstopi slon, dva slona, več slonov... Odpeljali smo se torej in spotoma v naselju vzeli za spremljevalce še nekaj pigmejcev (kot tuji lovci naše lovske čuvaje). Po dobrih 10 km ni šlo več naprej, pa smo še skoraj eno uro šli peš. Tla so se vedno bolj močvirila in kmalu smo zabredli. V vodo? Ne, pač pa v slonjo gnojnico. Toda voda je postajala globlja in vedno bolj bistra. Prebredli smo

rečico Dzango in si v čedalje plitvejši vodi v obušalo spet natočili nekaj tiste umazane tekočine. Steza se je nekoliko vzdignila, po krošnjah so se preganjale opice in če si jih preveč opazoval, si se spotaknil v kamne, ki se tukaj nepričakovano pojavijo. A že so nam pigmejci pomignili: tiho, slonja jasa je blizu! Kradoma smo se splazili na rob gozda. Na jasi je bilo kar živahno, prav blizu se je v vlažni travi pasel bongo, antilopa skoraj kravje velikosti in lepih kratkih rogov. Malo dlje je bila cela čreda afriških bivolov. Škrtali so fotoaparati. V vnehi sem se prikazal na jasi, bivoli so me gotovo videli. Za vsak primer sem si izbral primerno drevo. Če se razjeze, se postavijo v vrsto in strnjeno napadejo. Občasno so se res zaganjali sem in tja, naposled pa so izginili v gozdu. Ostala sta le še bongo in neka manjša antilopa, ko je Janez opazil med visokim ostričevjem temni lisi. Odplazil se jima je bliže in čez nekaj minut sem slišal

Manjši primerek drevesa z deskasto korenino pred posekom

kovinski zvok, takoj za njim pa strel. Obe živali sta se pognali v tek, a eno je kar med skokom prestregla druga krogla, da se je v trenutku zvalila po tleh. Neprevidno smo prihiteli, a divja svinja se ni več premaknila. Pred nami je ležala gozdna svinja velikanka (*Hylochoerus meinertzhageni*). Bongo se očitno ni vznemiril, kljub dvema streloma se je mirno pasel naprej. Slonov pa ni hotelo biti in jih po vsem nemiru tudi nismo mogli več pričakovati. To dejstvo me je razžalostilo in koval sem načrte. Zakaj ne bi prišli spet naslednje jutro še v mraku? Janez ni bil voljan iti, saj je bil na jasi že mnogokrat, tudi Niko je na njej čredo slonov že videl. Dušan se je zbal, češ, kaj pa če sloni res pridejo. Kaj boš storil, če sloni ali bivoli za spremembo napadejo? Pravega odgovora nisem vedel, ker pa sem v nekaj pustolovščin že zabredel, me ena več ni pretirano skrbel. Šel bom torej sam. Budilka me je zbudila ob treh zjutraj. Zvezde so migljale v toplo tropsko noč, iz Bajange se je še vedno slišalo bobnanje (v soboto je bil plačilni dan!), ko sem na landrower naložil puški, vključil motor in za prižganima žarometoma odtipal v afriško črno noč. Poklical sem pigmejce, ki za zgodnji pohod niso bili kaj prida razpoloženi. Ob tej uri jih namreč še zebe... Ker pa so imeli obljubljeni tisto svinjo, se jih je na vozilo vendarle spravilo kar devet. Biauveja, največjega lovca med njimi, sem vzel na častno mesto v kabino. Ko smo z glavne ceste zavili na zaraslo gozdno pot, sva bila z Biauvejem v kabini na varnem, medtem ko so veje temeljito pometale po zunanjem delu avtomobila. Še dobro, da so pigmejci majhni. Podrto deblo je ustavilo nadaljnjo vožnjo in naprej smo odšli peš. S seboj smo nosili dva žaromet, ki sta nam svetila na pot. Šel sem prvi, z dvema pigmejcema, sedem jih je zaostalo. Že smo bili v gnojnici in se bližali reki. Kako pripravno bi se bilo slonu hladiti v njej, sem ravno pomislil, ko je svetilka na majhno razdaljo, morda na 30 m, osvetlila temno gmoto. Le-ta se je vzdignila in v soju svetilke se je zalesketala belina oklov. Slon, sem se še zavedel, in že sta pigmeja ugasnila svetilko ter jo čofotajoč ucvrla nazaj. Tedaj je mrzlo spreletelo tudi mene in v popolni temi sem stekel za njima. Brez sape smo pritekli do sedmerice in uredili svoje vrste. Biauve je nekaj godrnjal, češ, zakaj ste bežali. Odšel je naprej, drugi previdno za njim. Toda slona ni bilo več, očitno mu nočno osvetljevanje ni bilo všeč. Bližali smo se jasi, s katere je prihajalo vedno glasnejše trobljenje in lomastenje. Tokrat torej nismo prišli zaman,

Mlada Pigmejka je zadovoljna, ker je koš poln antilopinega mesa, ker smo jo vzeli na avto in ji prihranili pot in čas. Zobe si ni izbrusila, da bi lažje jedla meso, temveč zaradi — lepote. Tako izbrušeni in priostreni zobje so za Pigmejce lepši

Bruna, od katerih si bo lesar vzel vzorce za raziskavo, je treba takoj premazati z zaščitno barvo
Vse slike foto ing. Dušan Robič

ker pa je bilo še temno, smo se ob ugaslih svetilkah potuhnili blizu gozdnega roba. Čez nekaj časa sem začel razločevati oblike drevja in se napotil proti jasi, ki je medtem utihnila. Napenjal sem oči, a videl nisem ničesar. Sloni so se neopazno umaknili. Morda jih je odgnal sij svetilk, ki smo jih prepozno ugasnili. Čez nekaj časa se je za trenutek prikazal eden, skoraj še bolj neverjeten kot tisti nočni v Dzangi, pa se spet stopil v sivino drevja. Počakali smo do svita in odšli k svinji. Ta se je čez noč napihnila, da ji nobena mačeta ni mogla blizu. Šele moj pri sinu izposojeni taboriški nož je pomagal. Začelo se je razkosavanje, med katerim se se vsaj dvakrat komaj ubranil slabosti. Neznansko je smrdelo, a tudi pogled na hrbtnico, od katere so skozi mlako krvi, ki je brizgala na vse strani, pigmejci odsekavali rebra, ni bil ravno vzpodbuden. Pri vsakem boljšem kosu so me vprašali, ali ga morda želim sam, a sem vse ponudbe velikodušno odklanjal. Ne bi verjel, če ne bi videl: od svinje je ostal le kup govna iz izpraznjenih čreves, vse drugo so pigmejci odnesli s seboj. Slab okus sem poplaknil z botaniziranjem: v zamočvirjenih slonjih stopinjah se je razraščala marsiljka (*Marsilea minuta*), ob poti pa so se v gozdu množično razcveteli veliki, svojevrstni, nežno rožnati cvetovi *afraumoma* iz družine ingverjev. V naselje smo se vrnili v poznem jutru.

Po petih tednih smo se vračali na sever, domov. Bila je noč, ko smo leteli nad Apeninskim polotokom. Pod nami se je belo svetlikalo in enaka belina je bila tudi okrog Reke. Ko sem v sami majici izstopil na Brniku, sem zadrževal, v mrazu prvih ur 13. marca in ob pogledu na kupe snega. Čez nekaj ur sem — že bolj primerno oblečen — previdno podrsaval po ulicah rojstne Ljubljane in izgubljeno mežikal v snežno belino. Le kje so ostali človeški pritlikavci in drevesni velikani? Najbolj nenavadno pa je, da sem se neznanj Afriki privadil takoj in brez čudenja, domačiji pa obotavljivo, skoraj nerad. Ali je za tem tičal človekov gon po soncu, toploti, večnem življenju?

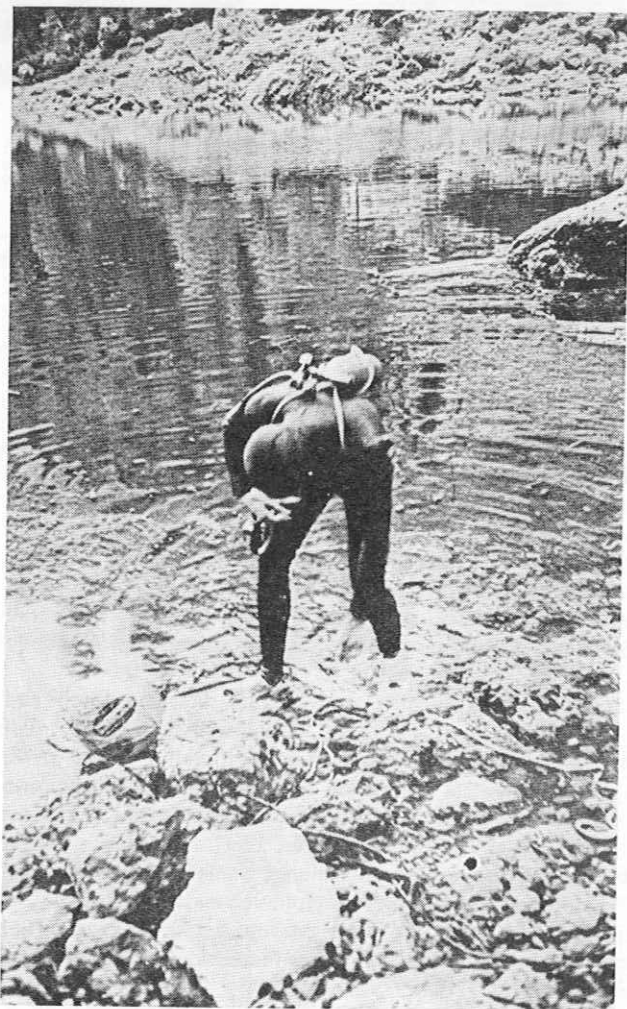
V nečem mi je sneg vendarle prišel zelo prav, tako kot Makalu z začetka članka. Saj se ne da zanikati, da oba spadata k planinstvu in torej v Planinski vestnik, z njima pa še tisto, kar je napisano vmes ...

POTAPLJANJE V ČRNEM JEZERU

CIRIL MLINAR

Komna, 7. 11. 1976. Zjutraj sva se odpravila iz Doma na Komni proti VII. Triglavskemu jezeru (n. v. 1319 m). Po zasneženi poti sva tovorila vsak po 23 kg potapljaške in foto-grafske opreme. Le jeklenki s komprimiranim zrakom, ki sta gledali iz nahrbtnikov, sta naju ločili od drugih planincev. Čeprav do jezera ni bilo daleč, sva na cilj prispela vsa prepotena. Toda komaj sva se ustavila, že naju je ohladila mrzla prha novembrskega dežja. Neprijetno je bilo preoblačiti se v hladno neoprensko obleko. Skodelica vročega čaja naju je spet spravila v dobro voljo.

Prvi stik s hladno jezersko vodo je bil pretresljiv. $4,2^{\circ}\text{C}$ nama je pokazal termometer. Že prej sva brala o velikem nihanju vodne gladine (tudi do 10 m), zato sva bila pri potapljanju previdna. Jezero je bilo ob najinem merjenju globoko 13,5 m. Približno na sredi mulja sva našla lijakasto kotanjo, ki bi utegnila biti požiralnik. Med najinim potapljanjem požiralnik ni požiral. Na dnu lijaka sva izmerila marksimalno globino jezera 16,3 m. Zaloga kisika v najinih jeklenkah je bila po 40-minutnem potopu porabljena.

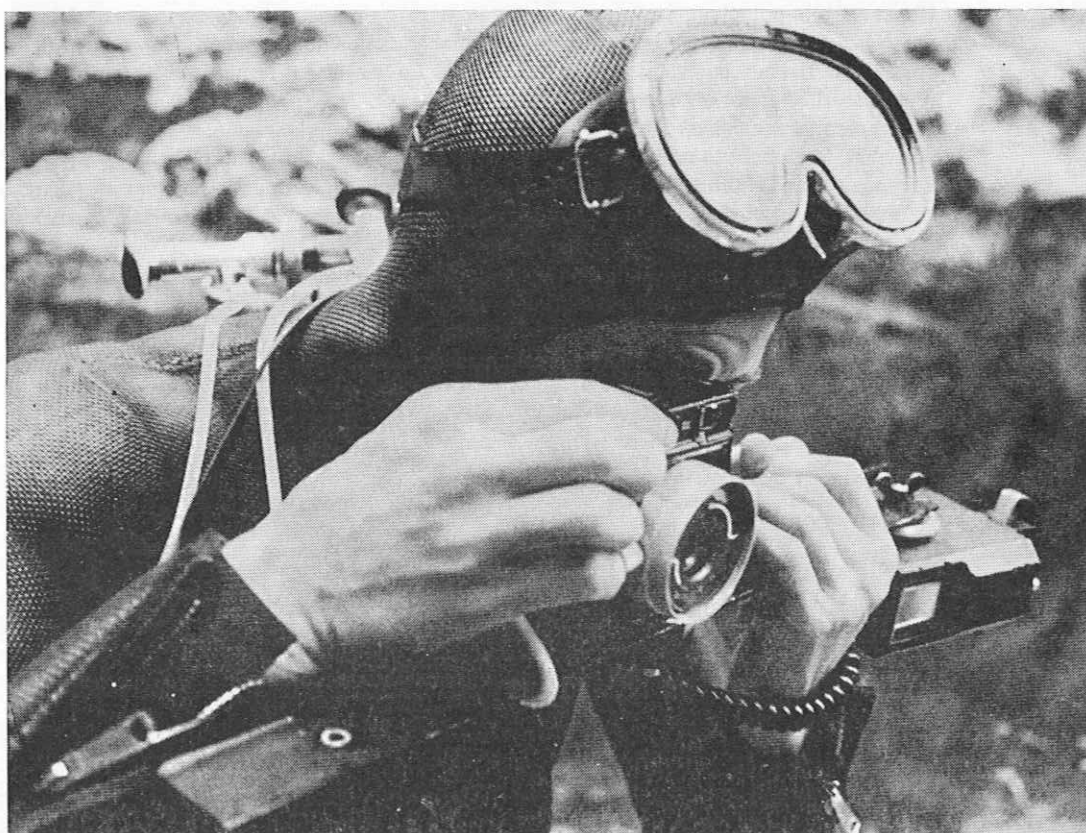

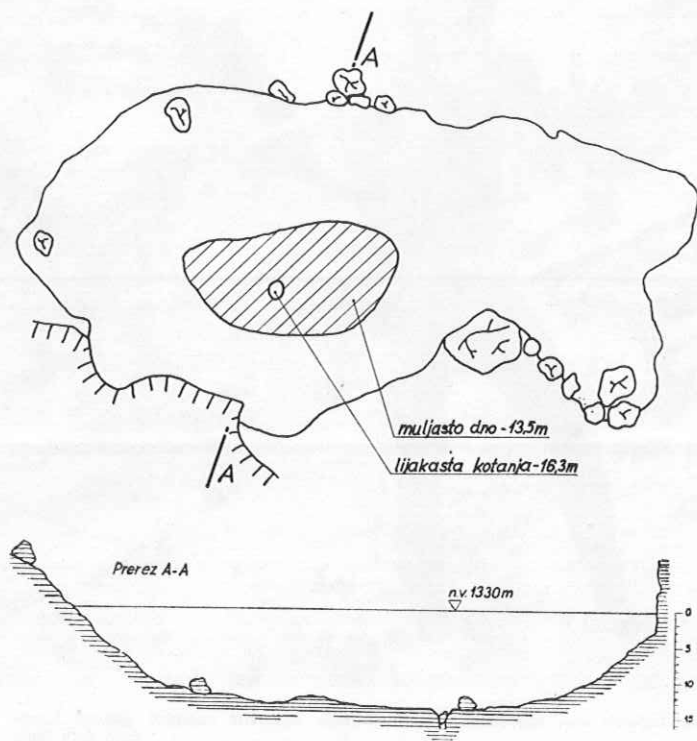
Uh, kako je mrzla! Lahko si mislite, kako sta se potapljača drla, ko sta zabrodila v jezero
Foto Jože Hanc

Po končanem potapljanju sva izmerila vrv, označeno z vozli, in tako ugotovila največjo globino jezera
Foto Jože Hanc

Pred potopom je treba še kontrolirati fotoaparata in fleš. Avtorju članka je te vrste foto najljubši kotiček
Foto Ciril Mlinar

To visokogorsko potapljanje članov DRM (Društvo za raziskovanje morja in podvodne športe, Ljubljana) ni bilo prvo. Že leta 1969 je bilo organizirano potapljanje na IV. Triglavskem jezeru (prva tovrstna akcija v Jugoslaviji), na Krnskem jezeru pa leta 1972. Na vseh teh potapljanjih smo se srečevali s tako imenovano »visokogorsko dekompresijo«. Zaradi znižanja barometriškega pritiska na višinah se spremeni odnos med parcialnim tlakom dušika v telesu potapljača, ko se dviga proti površini, in dušika v atmosferi, v primeri z razmerami na morski gladini. Za te razmere veljajo standardne dekompresijske tablice. Za potapljanje na večjih nadmorskih višinah pa jih je treba popraviti, kajti sicer bi prišlo do znane dušikove embolije (kesonska bolezen). Zavedava se, da Črno jezero kljub najinemu potopu še vedno ni povsem raziskano. Za podrobno poznavanje jezera bi bilo treba še več sistematičnih potapljaških raziskovanj in merenj.

Sekcija za podvodno fotografijo in raziskovanja DRM poleg drugega programa načrtuje, da v bližnji prihodnosti sistematično pregleda vsa zanimiva visokogorska jezera v Sloveniji.

Tloris jezera je v grobem vzet iz študije dr. Ivana Gamsa: »Visokogorska jezera v Sloveniji«.

Izredni prispevek za Planinski Vestnik — od 1. jan. do 7. febr. 1977.

Gorska reševalna služba, postaja Kamnik, je podarila Planinskemu Vestniku din 500,00 namesto novoletnih čestitk ali zahval zanj.

Po din 30: Gruden Boris, Ljubljana; Čenčič Drago, Ljubljana; Gaberšček ing. Boris, Beograd — skupaj 90.—
 Po din 50: Pucelj Andrej, Ribnica; Zupan Vlado, Ljubljana; Torkar Nevenko, Pivka; Rak Jože, Medvode; ing. Nared Janez, Ljubljana; Plejšek Emil, Prevalje — skupaj 300.—

Po din 100: Klobučar Bernard, Ljubljana; Ur. pl. Prevec Nerina, Ljubljana; Martinovič Janko, Beograd; Škrajnar Tone, Ljubljana; Petkovšek Marinka, Ljubljana — skupaj 500.—

Honorar PV so odstopili: Stane Hudnik, Celje — 200.—; Boris Mlekuž, Bovec — 350.—.

Skupaj prispevek: 1.440.—

Uredništvo in uprava se vsem iskreno zahvaljujeta.

TAM, KJER SE JE RODIL ZEVS . . .

BORUT KORUN

Srečala sva se na otoku Kosu. Bilo je oblačno jutro, morje je poganjalo zelene, peneče valove na obalo in okus po soli se je s kapljicami pršil v ozračje. Čakal sem na ladjo, ki naj bi me zapeljala na Rodos. Rekli so, da zaradi slabega vremena ladje najbrž ne bo, zato sem napeto zrl v prelivajočo se neizmernost, da bi kje zagledal belo silhueto ali vsaj dim, ki bi naznanjal njen prihod.

Takrat sem opazil, da nisem edini potnik v sicer osamljenem pristanišču. Za bližnjim vogalom se je nekdo očitno zelo mučil s pregledovanjem svojega ogromnega nahrbtnika. Videti je bilo, kot da nekaj zaman išče: glavo je porinil globoko v nahrbtnikove globine in iz njega so frčali kosi perila, nogavice, knjige in podobne, za potovanje prepotrebne stvari.

Stopil sem k njemu in ga vprašal, če morebiti čaka na ladjo za Rodos. Vprašanje ni bilo zelo globokoumno, kajti edina ladja, ki bi se ta vetrovni dan morebiti ustavila v zapuščenem Kosu, bi vozila na liniji Pirej—Rodos. To je vedel vsakdo, toda nekako sem pač moral načeti pogovor. V naslednjem trenutku sem se spogledal z visokim človekom v izpranih kavbojkah, v majici brez rokavov, z neznansko skodranimi plavimi lasmi, z uhanom v enem ušesu in z okroglimi očali brez okvirjev. Povedal je, da res potuje na Rodos. Po svetu se je potikal že nekaj mesecev, bil pa je iz Kalifornije. Kmalu sem zvedel tudi to, da že nekaj let živi v emiratih ob Perzijskem zalivu, kjer dela kot potapljač pri velikih naftnih družbah.

Sedaj sva družno preiskovala obzorje in se pogovarjala. Peter je prvi opazil prihajajočo ladjo in se lotil pospravljanja svojih stvari. Zmetal jih je nazaj v nahrbtnik in preden je ladja zavila v pristanišče, sva midva že stala ob pomolu, vsa zgrbljena in skrčena, da bi vetru dajala čim manj upora. Na stopnicah so nama med pregledovanjem vozniških kart spet poskušali omajati prepričanje, da bova še danes na Rodosu. Rekli so, da je ladja sicer res pristala, da pa to še ne pomeni, da bo tudi odplula.

Najine dobre volje tudi s tem niso spravili s sveta in prav je bilo tako, kajti čez pol ure sem že začutil, da se je ladja premaknila.

Medtem ko sem jaz dober del vožnje slonel ob ograji, poskušal kljubovati vetru in opazovati gorato, v temne oblake ovito maloazijsko obalo, se je Peter lotil manj vznemirljivega posla: praznil je konzerve s pivom in jih potem, ko iz njih ni priteklo ničesar več, metal v valove. Njegove oči so postajale motne in korak sčasoma negotov, toda tudi meni se zaradi stalnega zibanja ni godilo dosti bolje. Rodos sva kljub vsemu oba dočakala zdrava.

Po ozkih in zavitih uličicah tega starega viteškega mesta se je Peter zapodil z divjo naglico. Preziraje številne lastnike sob, ki so nama ponujali svoje cenene usluge, je z glavo, sklonjeno daleč naprej, s težaškim izrazom na licu, ki je bil zaradi tridesetih kilogramov v nahrbtniku popolnoma upravičen, drvel okrog ovinkov, da sem ga komaj dohajal. Mudilo se mu je na turistični urad, kjer bi mu naj neko dekle pustilo sporočilo. Pisemce sva res dobila. Ko ga je Peter prebral, ni te ženske nikoli več omenil.

Po nekaj dnevih bivanja na Rodosu so nama začele presedati množice turistov, moderni hoteli, neštete prodajalne spominčkov in tudi melodične grške popevke, ki so silile v noge, izza vsakega ogla ritem sirtakija. Petra je poleg tega še ves čas vleklo nazaj na obale Perzijskega zaliva. Pregarjalo ga seveda ni domotožje po Arabiji, ampak skrbi. Njegova denarnica je namreč postajala vse lažja in lažja. Mikalo pa ga je tudi, da bi si pogledal še druge grške otoke. Ni se mogel odločiti, zato je svoje skrbi in dvome pridno zalival s pivom.

Kot rešilna bilka je izza mojega duhovnega obzorja vstal obris daljnega otoka na jugozahodu. Tam, na pol poti med Evropo, Afriko in Azijo, tam mora biti rešitev iz tega brezdelja, sem si dejal. Kreta je bilo ime tega čarobnega otoka in v teh dneh

sem to ime neštetokrat izgovoril. Ponavljal sem ga Petru in mu z besedo slikal pokrajino sredi morja, polno divjih sotesk in visokih gora.

Peter se piva sicer še ni naveličal, toda za moj opis pokrajine, ki je še nikoli nisem videl, ni ostal gluhi. Odločila sva se, da se bova zapeljala na Kreta in si ogledala njene najbolj skrite kotičke. In tako sva zvečer petega dne po prihodu na Rodos spet stala v pristanišču.

Sodeč po izkušnjah je čakanje v pristanišču zelo dobra priložnost za sklepanje poznanstev. Ker je teh tem več, čim večjo zamudo ima ladja, je zato Grčija naravnost idealna dežela za pridobivanje prijateljev. Do desetih zvečer nas je bilo že pet. Pridružili so se nama namreč še trije Avstralci, dve sestri-dvojčici in zelo bradat mlad fant iz Sydneya. Dajal je prav biblijski videz in prav nič se nisem začudil, ko nam je povedal, da je poldrugo leto živel v nekem izraelskem kibucu. Imel je navado, da je svojo, že tako precej nerazločno avstralsko angleščino govoril skozi priprta usta in to s tihim zamišljenim glasom. Tako mi je žal ostalo marsikaj, kar je govoril, popolnoma nerazumljivo.

Bog ve, kako bi se naša družina še povečala, če ne bi kopica luči, ki je zrasla iz temne noči, napovedala prihod ladje.

Naslednjega dne proti poldnevu so se iz meglic na južnem delu obzorja pojavili obrisi daljne obale. Ko smo se čez kako uro Kreti še bolj približali, se je iz teh nejasnih obrisov razvila slika visokih gora, vstajajočih skoraj naravnost iz morja. Ta pogled je veliko obetal in vesel sem bil, da se podoba goratega otoka, ki sem si jo stkal v domišljiji, ni veliko razlikovala od resničnosti.

Pristali smo v Agiosu Nikolaosu, po slovensko v Šmiklavžu, mirnem in zasanjanem mestecu na severovzhodni obali Krete. Skladnost belih hišic, razporejenih okrog zaliva, so precej motili velikanski hoteli v neposredni bližini.

Nedotaknjene svete torej ne bomo našli, vsaj tu na obali ne.

Peter si je menda prav zaradi tega poiskal turistični urad in spraševal za zvezami z Afriko. Ko pa so mu povedali, da jih sploh ni, se je dokončno odločil ostati na Kreti. Na vsak način je hotel videti vas Kritso, ki je ležala na pobočjih gora za Nikolaosom. Neka starejša Američanka, ki sva jo srečala na Rodosu, nama je to vasico, ki je po njenih besedah sodeč, morala biti nekaj izrednega, na moč priporočala.

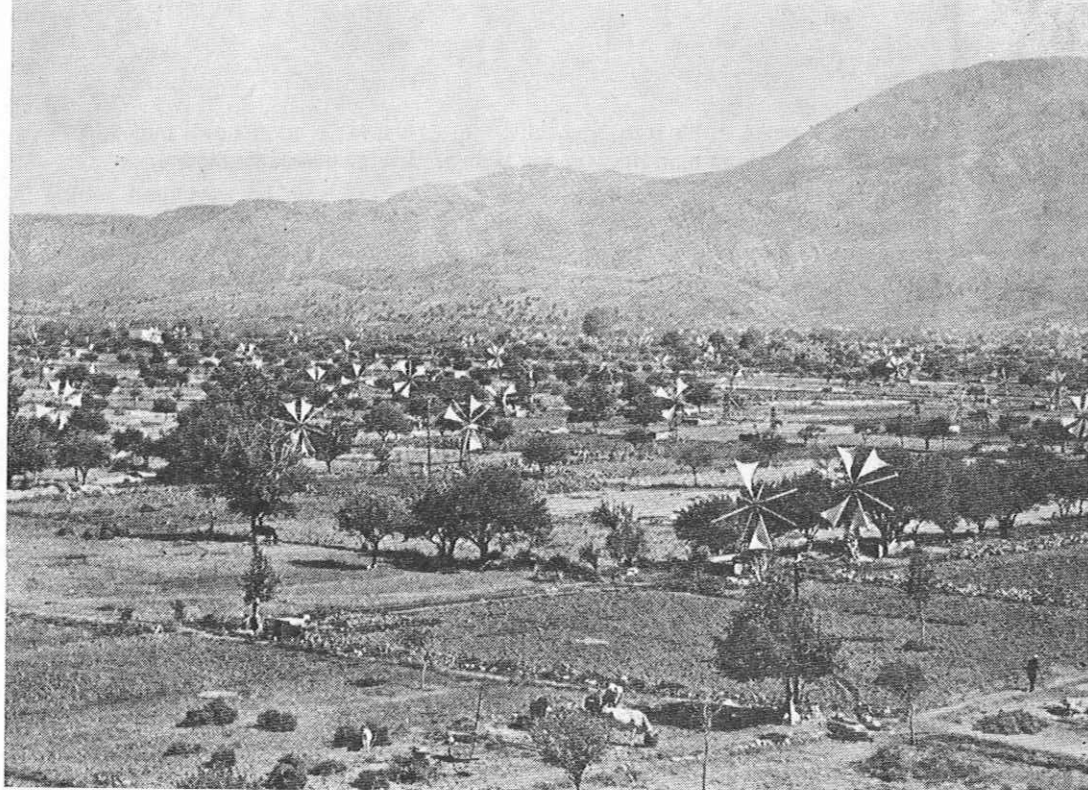
In tako se nas je vseh pet odločilo za Kritso, zlasti še, ker so nam v turističnem uradu zagotovili, da bomo tam lahko prespali za devet drahem.

Do Kritse smo se pripeljali v natlačenem in razmajanem avtobusu. Ko smo ga po približno polurni vožnji smeli zapustiti, smo se znašli na ulici snažne bele vasice, stisnjene na strmih pobočju. Veselil sem se razgleda iz te višine, toda iz tega ni bilo nič, morje so zakrivali bližnji hribi. Povrhu tega je iz obetanih devet drahem nastalo devetdeset. Očitno so turistični svetovalci v Nikolaosu pri učenju angleščine posvečali premalo pozornosti številkam. Toda sedaj je bilo prepozno, prespali smo v Kritsi.

Naslednje jutro smo že zgodaj pohiteli na avtobus. Za cilj smo si izbrali visoko planoto Lasithi na drugi strani hribovja. Od tam bi se s Petrom lahko povzpela na goro Dikti, poznano iz grške mitologije. V votlini nedaleč od njenega vznožja se je rodil Zeus, poglavar bogov. Sem se je pred porodom zatekla Gea, njegova mati, da bi ga tako zaščitila pred očetom Kronosom, ki so mu bili njegovi komaj rojeni otroci največja poslastica.

Nekaj ur je avtobus hrnel čez strme klance in skozi slikovite soteske, pa tudi po blagih, v sivozelenu oljčno barvo odetih dolinah, dokler se prek visokega prelaza nismo spustili na Lasithi.

Saj to je skoraj kot lunino žrelo, sem navdušeno dejal Avstralcu, ki je sedel za menoj, ko sem zagledal široko in okroglasto dolino z ravnim dnom, obdano z vencem strmih gora. Dno je bilo na gosto prekrto s polji in sadovnjaki, vasi pa so se stiskale ob vznožju gora. Po ravnini stoji, kot marsikje na Kreti, na tisoče črpalk na veter, ki poleti črpajo talno vodo in tako namakajo polja. Te črpalke z belimi platnenimi krilci podelijo pokrajini prav svojstven pečat, postale so že eden od simbolov Krete.

Visoka planota Lassiti, mlini na veter

V gorskem vencu okrog doline je najvišja od njih vzbudila mojo pozornost. Njena pobočja blagih oblik so se v smeri doline kot odrezana prevesila v prepadno steno. To je verjetno Dikti, sem pomislil. Domačin, ki je sedel poleg mene, je to domnevo potrdil. Njegovemu pripovedovanju, da pride do vrha v dveh urah, pa nisem mogel verjeti. Čulo se je kot pravljica, da bi na tako goro lahko prišel v tako kratkem času. Njegove nadaljne razlage sem zato poslušal nezaupljivo, zapomnil pa sem si, da je začetek poti v vasi Kaminakion. Mi smo bili namenjeni žal še dve vasi naprej v Psihro. To je bila obenem tudi zadnja postaja.

V vasi so nas od vsepovsod pozdravljali že iz Rodosa dobro znani napisi. »Hotel Zeus«, »Hotel Dikteon Antron«, »Restaurant Lasithi«, sem čital vsepovsod po kmečkih hišah. To je sedaj tvoja nedotaknjena Kreta, sem se posmehnil v samem sebi. Peter je izpod svojega ogromnega nahrbtnika divje gledal naokrog in preklinjal. In vsega tega je bilo krivo samo to preklicano Zeusovo rojstvo. (Tudi mitološko izročilo ne ve povedati natančno, če se je Zeus rodil ravno v votlini Dikteon Antron nad Psihro. Za to čast se potegujeta še dve drugi votlini na pobočjih najvišje kretske gore Ide.)

In kot množice drugih turistov, ki s polygloti, baedekerji in drugimi podobnimi vodiči v rokah strmijo v vse te votline in si skušajo predstavljati, kakšen je bil videti Zeus v plenicah, smo se tudi mi še pred mrakom zagnali v strmo pobočje nad vasjo. Prebivalcem vasi je treba priznati, da so se potrudili in do votline napravili pravo promenadno pot. Ko smo prišli do konca poti, je bilo treba stopiti še nekaj korakov po travi in skozi grmovje in že smo stali pred zijalko. Takoj za vhodom dno strmo pada. Ker so bila tla povrhu še ilovnata in spolzka, sta dekleti ostali zgoraj, mi pa smo se s prižganimi svetilkami previdno spuščali. Na dnu smo odkrili mnoge lepe kapnike. Do sem ni več segla dnevna svetloba in ko smo za nekaj minut ugasnili svetilke, nas je zagnila gosta tema, le rahla, komaj opazna tenčica svetlobe daleč nad nami je kazala, kako globoko smo se spustili. V tistih trenutkih je tudi mene oplazila sled pobožnega spoštovanja in strahu, ki je morala prevevati vernike dve tisočletji pred našim štetjem, ko so polagali svoje najlepše in najdragocenejše pred-

mete med kapnike in jih tako žrtvovali bogu. Evans, ki je po sledovih minojske civilizacije prišel sem in za njim Hogarth, sta takih predmetov odkrila na stotine.

Ko smo prišli spet ven, je bil že skoraj mrak. Posedli smo po travi pred votlino in opazovali dolino pod nami, podobno ogromnemu amfiteatru. Beseda je spet stekla o podobnosti s kraterji na luni, meni pa se je utrnila misel, da mogoče gledamo pod seboj posušeno dno nekdanjega jezera. (Pozneje so nam domačini pripovedovali, da so po zimskih deževjih polja globoko pod vodo, ki potem po naravnih kanalih odteče proti morju. Torej je Lasithi neke vrste presihajoče jezero.)

Zgodaj zjutraj naslednjega dne sva bila s Petrom že na poti. Megle so se vlekle po sadovnjakih in puščale na rastlinah in na asfaltu ceste svojo mokro sled. Na vzhodu je štrlela v nebo Dikti in nama kazala pot. Niti pojma nisva imela kako priti na njen vrh, vedela sva le to, da morava cesto zapustiti v vasi Kaminakion. Poleg hrane in vode sva nosila s seboj tudi spalne vreče in šotor, kajti računala sva z možnostjo, da bova morala prenočiti na prostem. V Kaminakionu sva srečala skupino moških in jih vprašala za pot. Edina beseda, ki bi jim morala biti znana, je bila »Dikti« in čeprav sva z roko kazala v njeno smer in najine nahrbtnike, se jim ni posvetilo, kaj sva od njih hotela.

Na prvi pogled je bilo videti, da je Kaminakion najmanj primerno izhodišče za pot na Dikti. Iz vasi gore sploh ni bilo videti, ker jo je zakrival nekaj sto metrov visok hrib. Za njim je sicer že bila Dikti, toda ravno na tej strani je kazala svoje zastrašujoče prepadno lice. Če bi šla še nekaj kilometrov po cesti, bi obšla hrib in steno, toda Petru ni bilo več do pešačenja po asfaltu, zato sva preskočila obcestni jarek in se napotila v breg. Hodila sva po vlažni ilovnati zemlji v sadovnjakih, ki so bili terasasto položeni po pobočju, in plezala čez škarpe, ki so ločevale posamezne terase. Potem je zmanjkalo rodovitne zemlje in prebijati sva se morala skozi bodičasto grmovje ter se umikati skalam in osatu. Včasih sva naletela na kozjo stezo in če je vsaj približno tekla v najini smeri, sva ji hvaležno sledila.

Končno sva le prišla do vrha. Dolina pod nama je spet dobila svojo značilno amfiteatralno obliko, ki pa naju sedaj ni preveč zanimala. Skrbelo naju je, če bo treba iti spet v dolino in potem še enkrat začeti. Položno pobočje je le počasi odkrivalo, kaj se skriva pod njim. Ko sva zagledala majhno ravnico ne daleč pod nama, ki je povezovala najin hrib z Dikti, sva si oddahnila. Po dolini se je vil skromen potok in ob njem je stalo majhno, belo, z ograjo obdano poslopje. Pustila sva nahrbtnika zunaj in previdno odprla škripajoča vrata. Znašla sva se v hladnem, mračnem prostoru. Ko so se oči privadile temi, so se s sten zastrmeli v naju neštevilni pari oči. Resni, suhljati, skoraj nezemski bizantinski obrazi in postave so zaljšali stene in skromen oltar. Presenečeno in brez besed, s pritajenim občutkom krivde, ker sva vdrla v ta tihi svet, sva si ogledovala ikone. Kar kmalu sva bila spet zunaj in bleščeče sonce nama je ob spremljavi zvoncev velike ovčje črede zaigralo himno življenja.

Najina stena, še vedno v senci, se nama ni zdela več posebno grozljiva. Bila je visoka nekaj sto metrov in na več mestih razorana s strmimi žlebovi in grapami. Ugotovila sva tudi, da jo lahko obideva po strmem pobočju na desni in se potem nad njo povzpeva do vrha.

In zavila sva skozi osat in skalovje proti steni. Hodila sva po melišču, ki je postajalo vedno bolj strmo in sva zato hitro pridobivala na višini. Pravega melišča v našem pomenu besede tu sploh nikjer ni bilo videti. Zaradi manjših temperaturnih sprememb je očitno tudi erozija mnogo slabotnejša.

Peter je med potjo večkrat zastal in se ves zamišljen zagledal v steno. Vedel sem, kakšne misli so ga obhajale. Tudi meni se je godilo enako. Skušnjava, ki se je sprva tiho in neopazno prikradla v zavest, nama ni dala miru. »Zakaj bi hodila naokrog in izgubljala dragocene ure, če gre tudi čez steno,« mi je vrtalo po možganih.

Pogledal sem Petra. Pod nahrbtnikom mu je visela spalna vreča, pod njo pa še šotor in mu pri vsakem koraku udarjal po bedrih. Sebe na srečo nisem mogel videti, toda

že pogled na moje lahke čevlje s popolnoma zlizanimi podplati bi me moral spame-
tovati. Bila sva pravi planinski karikaturni, toda stena naju je vabila z vedno večjo silo.
»Če si za to, greva kar tu čez,« sem zinil. »Prav,« se je strinjal Peter, »toda kje?« Stala
sva pred ogromnim stebrom, ki sta ga od drugega dela stene ločevali dve globoko
vsekani grapi. Po desni je šumela voda, zato sva se odločila za levo.

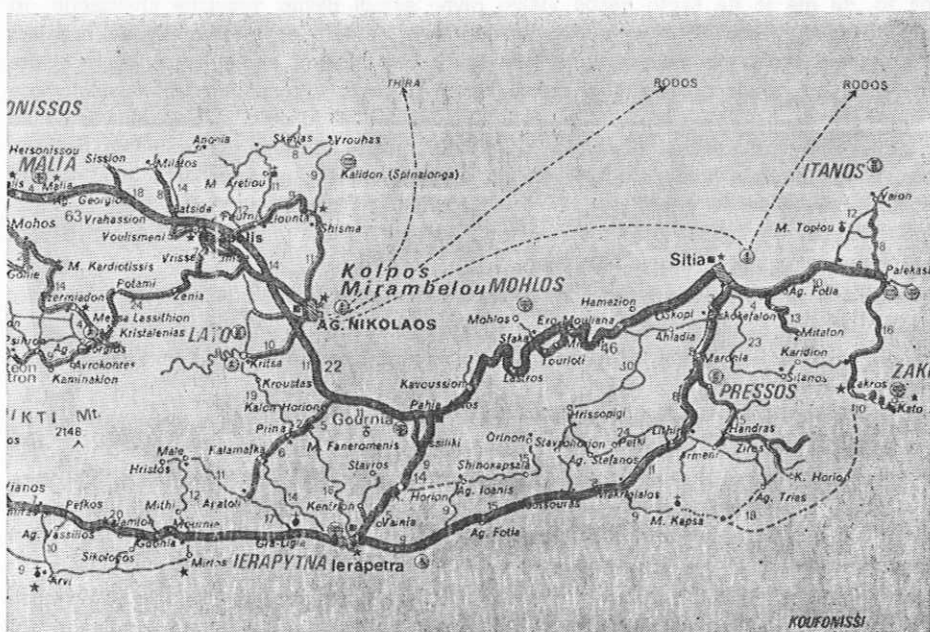
Vso pot sva že hodila po senci najine gore, sedaj pa se je nebo nad temno steno
zableščalo in do naju so šinili prvi žarki. Sonce naju je sredi dopoldneva končno
le dohitelo. Ta igra svetlobe in sence pa je za naju trajala le kratek čas: vstopala sva
namreč v skoraj mračen hlad. Levo in desno je kipela stena, midva pa sva lezla po
strmem in z velikimi kamenitimi kladami pokritem dnu. Kdaj pa kdaj je bilo treba
tudi resneje zaplezati.

Petru je sicer nagajala njegova skrajno nerodna oprema, toda obnašal se je zelo
pogumno.

Začel je že na glas izražati zadovoljstvo, ker sva izbrala to pot, mene pa le je skrbelo,
da ne bi naenkrat obstala pred neprehodnim zatrepom najine grape. »Če sva v slepi
ulici, nama ne bo preostalo drugega kot vrniti se,« mi je brodil po glavi.

Daleč pod nama sta letala dva orla. Lovila sta se okrog navpičnih sten, se bliskovito
spuščala, pa spet zajadrala nad breznom. Včasih sta izginila za najinim ozkim obzorjem,
pa se spet prikazala kje višje in znova pričela s svojo igro. »Pomisli,« je dejal Peter,
»najdejo se ljudje, ki bi jim bilo užitek streljati na te ptice.« Pokimal sem in se
spomnil, kako dosledno je vedno izražal svoj odpor zoper ubijanje živali. Skoraj me
je posilil smeh, ko sem se spomnil kosila na vožnji proti Rodosu. Naročil sem piščanca
in krompir, Peter pa je hotel seveda le krompir, ki mu ga pa samega niso hoteli
servirati. Kot po navadi je tudi ob tej ozkosrčnosti Peter zelo hitro pobesnel. Medtem
ko je sipal na vse strani sočne ameriške kletvice, je pred njim stopical mali gladko
počesani natakari in kar naprej ponavljal neskončno smešno besedo »ciken« (Grki
večjideli ne znajo izgovarjati šumnikov). Toda Petrovo preklinjanje je kdaj pa kdaj le
zvenelo preveč mednarodno, da ne bi zbirajoče se osebje le počasi doumelo, kaj
pomeni in komu je namenjeno. Začeli so groziti s policijo in to je Petra le umirilo.

Del Krete, levo gl. Dikti

Tudi rešitev sva hitro našla: Peter je pojedel dve porciji krompirja, jaz pa dva piščanca.

Orla sta izginila, midva pa sva nadaljevala pot proti vrhu. Moja bojazen, da bova obtičala pred neprehodno steno, je bila odveč. Po kakšni uri se je nebo nad nama spet razširilo. Soteske je bilo konec. Obstal sem, da bi si malo oddahnil in si ogledal strmo pobočje, ki je vodilo do vrha. Ko pa sem s pogledom zašel nekoliko v levo, sem za hip odrevenel. Na mali ploščadi nad prepadom je stala iz grobih neobdelanih kamnov sestavljena pastirska koliba, pred njo pa se je pasla skupina ovc. Obrnil sem se, da bi videl, kako bo Peter sprejel to odkritje. Ker je hodil nekaj korakov za menoj, je verjetno še razmišljal, da sva prodrla v nedostopno divjino. Ko pa je prišel do mene in se zagledal v kočo, se mu je obraz raztegnil v zelo zanimive gube. Ovc se se razbežale, ko so zagledale dve nenavadno opremljeni bitiji, ki sta prilezli iz prepada, midva pa sva odložila nahrbtnike in se zleknila na tla. Preveval naju je prijeten občutek, da sva se rešila negotovosti in da do vrha ni več daleč. Iz globine je veter prinašal komaj slišno pozvanjanje črede, ki se je pasla pod steno.

Sonce, ki naju je sedaj obsijalo z vsemi močmi, je obrnilo najine poglede proti zahodu. Preiskovala sva gore na obzorju.

»Tisto mora biti Ida,« je zinil Peter. Pogledal sem v smeri njegovega kazalca in zagledal temno mogočno gmoto, ki je, najbližja in najvišja, obvladovala vso pokrajino. Nič čudnega, da je kot Olimp zašla med prizorišča pomembnih mitoloških dogodkov. »Ta še čaka na naju,« sem previdno dejal. »Da, vsekakor se morava povzpeti tudi tja gor,« se je strinjal Peter. Previdnost je bila torej čisto dveč. V Amerikancu se je že vžgalo. Vsaj te dni ne bo razmišljal samo o poslu in dolarjih.

Na vrhu se je najin razgled obogatil še z južno smerjo. Obetal sem si pogled na širono Libijsko morje, zagledal pa sem morje megle. Iz afriške smeri je prihajalo slabo vreme. Beli oblaki so oblizovali in požirali manjše gore in hribe ter se prebijali proti notranjosti otoka.

»Za potapljača iz Perzijskega zaliva si pravzaprav kar dober hribolazec,« sem se pošalil s Petrom, ki ni skrival navdušenja nad svojo prvo turo. Obenem se mu je izpolnila tudi srčna želja, da bi vsaj za en dan pobegnil pred civilizacijo. Gorski svet s svojimi prebivalci naju resnično ni razočaral, pa vendar sem se ravno tu na vrhu Dikti spomnil na to, da me je na Kreto nekoč vleklo ravno zaradi davne minojske civilizacije. Tu med prepadi v družbi orlov in ovc pa se mi je zazdelo neverjetno, da se nahajam v rojstnem kraju evropske kulture. Kdo je tu čez zanesel seme napredka iz Egipta in Male Azije in iz njega vzgojil nekaj, kar si je prvič v zgodovini lahko nadelo ime »evropska civilizacija«? Tam doli v tisti temačni votlini, ki smo jo obiskali včeraj, so častili svoje skrivnostno božanstvo, ki je šele mnogo pozneje prevzelo ime grškega nebesnega poglavarja Zeusa. Grki so jih pregnali sem v gore vzhodne Krete in tu so se obdržali še dolga stoletja, dokler se za njimi ni izgubila vsakršna sled. Le mitologija je ohranila zgodbe o Minosu, Ariadni, Ikarusu. Ta ista mitologija, ki danes Grkom krepko pomaga polniti državno blagajno.

Morala sva se vrniti. Do vrha sva potrebovala sedem ur in bala sva se noči.

Strmi del poti sva opravila še pri dnevni svetlobi, toda na planoti ob cerkvi se je začelo mračiti. Bodril naju je mesec, ki je priplaval izza stene. Kljub temu sva napredovala zelo počasi.

Luči v dolini se niso in niso hotele približati, medtem ko sva se s tipajočimi koraki prebijala skozi grmovje. Vsa opraskana in utrujena sva končno stopila na gladka asfaltna tla. Tistih nekaj kilometrov, ki so še ostali, je bila hoja pravi užitek. V Psihro sva komaj našla najin »hotel«, kjer so naju že nestrpnost pričakovali Avstralci. V nasprotju z nama so dan preživeli v brezdelju, niti do votline se jim ni ljubilo povzpeti še enkrat.

Naslednje jutro je bil Peter mrk in zamišljen. Brez posebnega uvoda nam je povedal, da bo šel ta dan domov. Bil sem začuden, saj o vzroku za to nenadno odločitev ni

zini nobene. Ko pa sva bila pozneje nekaj trenutkov sama, je dejal: »Veš, sanjal sem o materini smrti. Sicer ne verjamem v sanje, toda bilo je vse tako podrobno...« Vsebina sanj mi je onemogočila, da bi ga prigovaljal, naj ostane.

V Iraklionu smo se ob steklenici vina dolgo poslavljali. Mi trije smo bili sicer name-njeni na jug v Phaistos, toda nikomur se ni mudilo. »Ne odnehaj in pojdi še na Ido,« je dejal Peter, ko sva si stisnila roke. Ob tem sem se bolj medlo nasmehnil, saj mi je v nogah še tičala utrujenost včerajšnjega dne.

Gledal sem za njim, ko je odhajal. Ljudje so se ozirali za visoko nenavadno postavo, sključeno pod nahrbtnikom, stativi, fotoaparati in drugo kramo. Nekaj časa je še bilo videti plavalaso glavo, štrlečo nad manjšimi temnolasimi Krečani, potem pa jo je zagnila množica.

ŠPIK – DIBONOVA

MATIJA POTOČNIK

Roke so same našle pot v žep. Gozjerji so pili roso in puščali sled čez jaso do začetka poti pod Srce.

S pogledom sva obkrožila nebesni svod, kolikor so dale krošnje smrek in macesnov. Tih sva se potopila v goščo, kakor da ne bi hotela buditi Martuljka.

Dočakala sva najin dan po tolikih poskusih. Jesenske doline pod vrhovi so se ozaljšale z najlepšimi barvami.

Oktober!

Z Borutom sva prešla prve strme ovinke pod Špik, ko se je s prvimi sončnimi žarki sem in tja oglasil ptičji glas. A v kakšnih nedojemljivih intervalih in to na vsezgodaj jutraj. Brez vaje!

Ko se je ogrelo telo, se je zdramila volja. Premlevala sva znano temo: o pomenu in lepoti planinstva. Čim više sva prišla, tem glasneje se je mešalo v najin pogovor ubrano šumenje hoste krog naju. Dopolnjevalo je človeško modrost. Z zadovoljstvom Malega princa sva poslušala in zajela kloket studenca v srce in čutaro.

Dopolnjevanje je prava beseda. Že res, doživljal sem ga še doslej in verjamem v priznani in ljubi obrazec: »V gorah je vedno lepo...« A vsaka tura, od Polhograjske Grmade do severnih sten, je znova naš izziv materi naravi: »Veš, kako težko se pripravim, da te poslušam! Zdaj pa mi povej kaj iz svojega, nauči me še česa, če misliš, da je potrebno. Sama izbiraj način, kako!« Tedaj pride tisto dopolnjevanje, komaj vidno in komaj slišno: samo dva Sternbergova klinčka se priklonita družinici planinskih zvončkov spodaj na kosu melišča. Prihodnje neurje v Repovem kotu ga bo odneslo... V naravi je krog vedno sklenjen.

Prijateljstva ne uniči smrt.

Tudi zato greva z Borutom tja.

V konti za Zeleno glavo se je pred petimi leti končan usoden Vikijev padec. S tem je bilo naše prijateljstvo zakovano v večnost. Viki je takrat ravno tako obstal na robu planote pod Srcem. Bilo je v istem letnem času, novembra 1971. Sonce še ni stopilo ivja s suhih trav in grmičevja. Hlad in mir sta ga ganila, bil je možat in dober in tak je stopal do stene. Za Dibonovo smer v severozahodni steni Špika se je odločil že doma. Borutu je zaupal svojo pot, ko si je pri njem izposojal kladivo. Negotovosti ni bilo v njem. Po skalah se je zamujal, ker se je rad, a ne zato, ker bi jih ne zmožel. Bila je nesreča. Potem se je vreme sprevrglo, zapadlo je ogromno snega in še in še.

Viki je ostal pod snegom in gruščem. Pretrgana vrstica na zarjavelem kladivu nas veže, da prihajamo tja ... kjer je odšel za zmeraj Viki Šoštarčič.

Danes sva z Borutom spet na vrhu vznožja. Povzpeti sva se namerila po Vikijevi »nedokončani« pot. Najin pogled je bil vpert v ostenje, ki »v slovesnih krogih nekaj mrmra o večnosti in minljivosti ali kaj ...«

... Tudi o bežnem srečanju s tropom ovac, ki je lani rinil za nami po melišču skoraj do začetka Špikove grape. Radovednost nas je tedaj gnala z novimi razgledi čez škrbino med Špikom in Poncami. Brez težav smo preplezali nato še razbiti greben do vrha Špika.

... In o vračanju na isti kraj, na isto pot. Kako dobro nam je potem, ko zaslutimo: znati se vračati in biti zvest ...

Precejšnji del stene je bil še v soncu, midva pa sva bila zadovoljna — ne bo ne prevroče, ne prehladno. Borut je seveda moral reči: »Ti, poglej! Rajsko!«

Dostop na Zeleno glavo nama je bil dobro znan in zato ne pretežak, šla sva »peš«, brez varovanja. Čas pleze in hoje sva še kar natančno porazdelila čez dan, zato nisva dirkala. Vendar zahteva plezanje v oktobru kakšno uro več kot običajno — za razgledovanje in poslušanje. Kam? Česa?

Martuljk! Je ena beseda dovolj? Če ne, dodam še to, da sva zrla na to lepoto z zelenega počivališča med rušjem na vrhu Zelene glave. Gamsjim bobkom se ni dalo izogniti, tudi nisva gledala na to. Jesen nama je ponujala čezmerno letino barv, da bi se je napila. Iz harmonije drobnih nerazločnih zvokov na ozadju jesenske tišine je vzletel in se vanjo vračal plezavčkov cvrkut. Le Paganinijeve vražje gosli bi ga znale približno posnemati (Paganinijev 4. violinski koncert me, ko to pišem, spremlja nazaj v tisti oktobrski dan).

S počivalnika sem se vzdignil težko, z vsakega naslednjega pa še težje. Škoda, da se me je tako močno lotevala utrujenost prejšnjega dne. Nič posebnega, samo premog smo spravljali za zimo. Na vsakem varovališču sem se skoraj sesedal kar tam, do koder me je pripeljala dobro napeta vrv. Prijateljeva močna roka mi pač ni prvič pomagala. Kot drugi v navezi sem plezari že marsikje in si še želim ...

Dosegla sva konec Dibonove police in počitek. Sproti sva popasla vse razglede, kar jih je bilo v najinem zornem kotu. Mirno valovanje tam spodaj je bilo globoko, a obenem tako blizu.

Še vedno sva se ozirala navzgor, saj je bil nad nama resnejši del vzpona. Borut mi je v kratkih besedah ponovil zgodovino drznih poskusov in umikov, ko je bila odkrita tudi ta polica, na kateri sva sedela. Končno je prav pred 50 leti zablestel uspeh velike srčnosti in klenosti, ko je bil dosežen vrh Špika po navpičnici severne stene.

S spoštovanjem do najinih predhodnikov sva pripravljala skale prav tam, koder je tudi Viki sprejemal zadnja spoznanja. Ravno tu, na najtežjem mestu, je verjetno padel. Tako sodimo po razbiti in razcefrani opremi, kolikor smo je našli. S pomočjo starih zabitih klinov in nekoliko naokoli sva žmulo preplezala brez težav. Sicer si pa kot drugi v navezi ne jemljem pravice ocenjevati težavnosti in opisovati posameznosti. S tem dnevniškim zapisom izražam le svoje navdušenje in hvaležnost. Z obema se mešajo občutki marsičesa podarjenega.

Da, vse naslednje raztežaje sva pa štela! Še deset, samo še šest in pol, štiri, dva in pol in tako naprej. Spotoma sva prehitevala drug drugega za četrto ali pol dolžine vrvi, da bi bil počitek nato dve minuti daljši. Nazadnje sem v višini sledil prijatelju, ki je že stal v soncu. Proti vrhu so bile skale sem in tja pokrite z novim snegom kot z belimi blazinicami mahu.

Sapica ni zašumela. Pričakovaje in hkrati presenečen sem se zravnal — za zadnje metre na vrhu. Za prijateljem je že vstajala škratica. On pa se mi je režal z očmi in se ni nehal, dokler se mu nisem približal. Z zamegljenimi očmi sem stopil do njega in mu stisnil roke, nikoli do konca obrabljeno znamenje potrjene naveze. Pa hvala!

Nato je bil počitek, da sva ga čutila. Le oči niso potrebovale počitka, saj se sploh niso utrudile. Spet Martuljk!

Tisti spodaj! Skala ne bi bila nič, ko bi ne bilo mehkih ovalov v poraščenih ledeniških dolinah, ki delajo svoje špice mikavne. Vznožje ni sebično, obiskovalce podi ven iz sebe na višja razgledišča.

A kako to, da se mi je zdela Pišnica — vsa z zlatom obdana — bolj bistra in njeno šumno drobljenje bolj privlačno kot kdaj koli prej?

Pri izviru sva se z Borutom napila hladne vode. Še kasneje sva si z njo popravljala okus po nekakšnem gostilniškem soku.

Zadnji krog ta dan je bil sklenjen. Po enajstih urah sva bila spet — edina občudovalca z zahodne strani ožarjene gore — na jasi s hlodi in začetkom poti pod Srce.

Plezala: 7. oktobra 1976 Borut Lajevec in Matija Potočnik.

MESEC DNI PO TURČIJI (TAURUS)

ANDREJ STRITAR

Pri APD je odpravarstvo že kar nekakšna tradicija. V preteklih letih so se odprave kar vrstile. Naši podjetni »starcí« so postali že pravi strokovnjaki za organizacijo takih akcij. Njihov svetli zgled je v nas mlajših še bolj predramil pustolovsko žilico, ki že tako nadpovprečno močno tli v vsakem alpinistu. Siti smo bili vsakoletnega Chama, kjer ti le v led okovani velikani ponudijo nekaj novega, ljudje pa živijo enako hitro in živčno kot mi. Zaželeli smo si vsaj kanček »eksotike«, vsaj zalogajček kakega novega sveta. Prva prošnja je veljala kar našim sosedom. Na albanske gore smo pred leti že zrlí s te strani meje. Obetale so marsikaj zanimivega. Toda naleteli smo na gluha ušesa, tujci zaenkrat še ne smemo blizu. Kot drugi cilj je obveljalo pogorje Aladag v gorski verigi Taurusa v osrednji Turčiji. Po njem je pred osmimi leti že hodila noga APD. Takrat so se štirje naši fantje povzpeli na Ararat, mimogrede pa so še dva dni pokukali pod Demirkazik. Obetali so nam zanimivo deželo, dobre ljudi, lepe gore, strme stene in stanovitno lepo vreme, skratka doživetje, vredno truda.

Ker leži Turčija sorazmerno blizu in je znana kot cenena država, si nismo preveč belili glav s kakimi obsežnejšimi pripravami. Na listku, obešenem na društvu, se nas je nabralo sedem in teh sedem nas je tudi odpotovalo. Razen dveh izjem smo bili bolj povprečni plezalci in kakih vrhunskih načrtov niti nismo imeli. Zato tudi nismo nikjer (razen na društvu) zaprosili za kakršnokoli podporo in smo se finansirali sami. To pa ni bilo prehudo, saj je vsak porabil za slab mesec življenja v Mali Aziji komaj dobra dva tisočaka.

Za nas primerno prevozno sredstvo je bil vlak. Z njim smo se peljali do Carigrada. Šele tam pa smo ugotovili, da je za prevoz po Turčiji še primernejši avtobus. Med vsemi večjimi mesti vozijo redne proge nekajkrat dnevno. Avtobusi so izključno najmodernejši mercedesi, zelo hitri, čisti in z obvezno rezervacijo sedežev. Zato ni stojišč, posledica pa je, da moraš včasih čakati tudi po ves dan za naslednji prosti bus. Cene so približno štirikrat nižje kakor pri nas in le malo višje od železniških. Tja grede, ko smo si čimprej želeli v hribe, smo izbrali avtobus. Šele pri vrnitvi, ko so ostali odhiteli domov in sva z Milanom ostala sama z obilico časa na razpolago, sva poizkusila tudi turške železnice. Te so še bolj sprte z voznimi redi kot naše. Sprva se nama je še čudno zdelo, kasneje pa sva se imenitno zabavala. Vsak »postaje-načelnik« naju je namreč prav začudeno pogledal, če sva ga vprašala, kdaj pride vlak. Navadno naju je poslal v čakalnico, kjer sva potem čakala na prvega, ki je peljal

v najino smer. Še doma so nas strašili, kakšna gneča in umazanija je v Turčiji po vagonih, vendar na kaj takega nisva naletela. Z najbolj polnim in najbolj umazanim vlakom se do danes nisem vozil po Turčiji, temveč kar pri nas doma.

Posebnost prometa v Turčiji je dolmuš — taksi. To so malo večji kombiji, ki vozijo po mestu ali med njimi na rednih progah. Voznik štarta, ko je voz poln potnikov. Vsak mu plača določeno vsoto, ki je le malo nad ceno avtobusa. V Istambulu ima voznik s seboj nekakšnega sprevodnika, ki se čez okno dere, v katero smer pelje. V notranjosti dežele imajo običajno obešene napise takot kot avtobusi. V manjših krajih pa se tako vsi med sabo poznajo in vsa vas ve, da bo pač Mehmed enkrat dopoldne peljal tja pa tja in zato tabel ali sprevodnikov ni treba.

Vseh sedem se nas je zbralo skupaj v hribih le za dva dni, sicer smo potovali ločeno. Največ časa sva imela na razpolago z Milanom, zato sva se najdlje potepala. Najina pot je vodila tja grede skupaj z drugimi prek Istambula 800 km v notranjost do zadnjega večjega mesta Nigde (Nide). Od tam je bilo še 70 km z dolmušem do zadnje večje vasi Çamardi (Çamardi). Tam smo nakupili hrano in nato v res zadnji vasiçi Çukurbag otovorili dva osla in prehodili pet ur do tabora v Južni dolini. Nazaj grede sva potovala ob Sredozemskem morju. V Antalyi sva se dva dni namakala in sončila na čudoviti plaži, nato pa sva si ogledala še zanimive apnenčeve tvorbe v Pamukalah in davni Efez. V Izmiru sva se končno, že rahlo sita tega potepanja, usedla na avtobus za Istanbul in naslednji dan na orient-expres proti domu. Vsega skupaj je bilo okrog 6000 km, dovolj za tri tedne.

Ker nismo imeli lastnega prevoznega sredstva, je bila prtljaga omejena na tisto, kar smo lahko stlačili v nahrbtnike. Plezalna oprema, šotor, spalna vreča in obleka so napolnili 25 kg težko »kredenco«, tako da za kakšno hrano ni ostalo prostora. Med potjo smo jedli v restavracijah. Cene so nizke, hrana pa precej drugačna od naše. Predvsem je veliko zelenjave, malo krompirja in samo ovčje meso. Meni osebno je bila zelo všeč, nekaterim prijateljem pa ne preveč. Za v hribe smo nakupili hrano v Çamardiju. Nameravali smo kupiti še kako ovco in z njo obogatiti jedilnik, vendar nam je pomanjkanje lesa v taboru (kuhali smo samo na malih plinskih kuhalnikih) prekrizalo načrte. Tako bi bila prehrana precej na psu (krompir, makaroni, riž ter nekaj paprike), če ne bi taborili poleg pastirjev. Ti so nas zalagali z izvrstnim ovčjim

ZAKAJ V GORE

Staro vprašanje! Ne načenja se šele v 18. ali v 19. stoletju, kajti gore so tako ali drugače človeka vabile že davno poprej. V »Les Alpes« 1975/2 je Peter Brändli iz Berna odprl to vprašanje in skušal nanj odgovoriti, sklicujoč se na avtoritete, ki so oblikovale miselnost modernega človeka. Zaveda se, da za vse odgovora ni, človeški značaj je preveč zapleten, vendar trdi, da so razlogi, ki ženejo človeka v visoke gore, pogum in veselje, včasih pa tudi strah. Teza je paradokсна, saj je tudi človek zapleten. V statutih planinskih organizacij se o tem ne govori, tam stoji le namen: olajšati ljudem pot v gore, jih raziskovati, ohranjati in buditi ljubezen do domovine. Lepi ciljli! »Z navdušenjem jih sprejemam in hodim v hribe leto in dan. Toda na gornje vprašanje s tem ni odgovorjeno.«

Nietzsche je nanj odgovoril paradokšno: »Človek hodi v gore, da se lahko posmehuje sebi, ko se mu tresejo kolena.« Po Nietzscheju nas torej v gore tira strah? Avtor ločuje strah in bojazen. Obema je vzrok nevarnost. Če je vidna in objektivna, se je bojim, če je skrita in subjektivna, me je strah. Če je vidna in objektivna, se je z vajo privadam, vaja dela mojstra, vaja lahko nevarnost spremeni v varnost. Začetnik je ogrožen, mojster se nima kaj bati. Srečanje bojazni in nevarnosti uravnava — razum.

Strahu pa pamet ne ukroti, strah človeka vznemirja, če je še tako izurjen, mori ga kot duševna bolezen, kot mōra. Morda ga uženeš v kozji rog z drznostjo. V tem ima Nietzsche prav. Po taki zmagi nad strahom nastopi zadoščenje, občutek zmage. Vendar strah s tem ni premagan, vedno znova oživi. Freud to razlaga z zatrtimi nagoni. Med drugim govori tudi o nagonu po gibanju in planinstvo pomeni gibanje, iz gibanja izvira nadomestno zadoščenje, zadovoljstvo. Človek se giblje v svetu, ki ga mika, se kljub naporu ali pa prav zato počuti zdrav in srečen.

mlekem in še boljšim jogurtom. K sreči gore niso toliko zahtevne, da bi terjale večdnevne odsotnosti iz baze. Hrane, primerne za na ture, smo imeli namreč zelo malo. Še najbolj se je obnesla alva, zelo nasitna sladkarija iz lešnikov in turškega medu. Zelo prav bi nam prišlo nekaj konzerv iz domovine, večjih sarm, čuft in podobnih za v tabor in manjših za na ture.

O Turčiji smo imeli pred odhodom zelo pisane predstave. Pričakoval sem čisto drugačen svet. Že Istanbul me je od nekdanj privlačil kot skrivnostno mesto nekje na pragu Orienta. Ko pa sem stopil z vlaka in ko sem že nekaj ur hodil po ulicah, se je moja predstava pričela spreminjati. Videz mesta me je razočaral. Če ne bi bilo vitkih minaretov, bi lahko stalo kjerkoli na Zahodu. Ni pa me razočaral njegov utrip. Tu pa je nekaj drugačnega kot v našem svetu. Tudi tu se vse peha za denarjem, tako kot pri nas, toda imaš občutek, da denar vseeno ni vladar vsega. Turški povprečnež dela le toliko, da se preživi, ko zasluži dovolj, se ne peha naprej. Še bolj se mi je ta vtis potrdil v notranjosti dežele. Verjetno je Turčija pod evropskim povprečjem pri številu obolelih za raznimi živčnimi, srčnimi in podobnimi obolenji današnjega časa. Čeprav po Istanbulu tako kot po drugih mestih na videz vlada velik vrvež in naglica, v vsej Turčiji pravzaprav nisem videl kakega živčnega človeka z uro v roki, kakršni smo mi takorekoč vsak dan. Turku se nikoli ne mudi. Vedno bo našel čas za kavico ali čaj in pogovor s prijatelji. To bo najbrž tisti Orient, ki sem si ga jaz predstavljal. Atatürku je bilo verjetno jasno, da bo njegovo ljudstvo moralo premagati to oviro, skrito v njih samih, preden se bo lahko po stopnji razvoja kosalo z Zahodom. Žal (ta žal sem sicer napisal jaz, sit potrošniškega pehanja za dobrinami, kak turški gospodarstvenik bi verjetno napisal — na srečo) bo verjetno s časom Turčija postajala vedno bolj podobna Zahodu, tudi po miselnosti. Po treh tednih bivanja v tej deželi pa smo ugotovili še nekaj, kar pravzaprav nismo pričakovali. Turki so šele v 14. stoletju prišli v Malo Azijo kot osvajalci. Še danes pa v njih tli bojovita žilica. Zelo so ponosni na čas, ko je bil ves Balkan njihov. Invazija na Ciper pred dvema letoma je požela splošno podporo pri ljudstvu, sedanje zaostrovanje spora z Grčijo pa je zelo dobro preračunana poteza turške vlade. S tem je močno utrdila svoj položaj med množicami in prikrila notranje-politične probleme. Ugotovili smo tudi, da nas Jugoslovane nič preveč ne »obrajtajo«. Srečali smo precej jugoslovanskih Turkov, ki so po vojni emigrirali v svojo domovino.

No, bi rekli, težko bo raziskati in dokazati, da je to vzrok za hojo v hribe. Sfera podzavesti bo zmerom temačna, sem zelo težko posije prava luč dneva.

Avtor 20. stoletja, znameniti Sartre, trdi: »Človek — to je strah. Če ga ne kaže, se ponareja. Tudi če strah človek prikriva, se kljub temu resnica o strahu odkriva.« To je po filozofu Kierkegaardu »Abrahamov strah«. Sartre nato govori o angelu, ki prišepetava Abrahamu: Svojeega sina boš žrtvoval. »Strah ne véde v nedelavnost.« nadaljuje Sartre. »Kdor le nosi odgovornost, ga je strah. Vsak pa je odgovoren« (Sartre, Trije eseji).

A pustimo Nietzscheja in Sartra in recimo: Človek gre v gore, ker je pogumen. Pogum ne izključuje strahu. Kje pa! Pogum utegne celo izvirati iz strahu. Razlogi za pogum so zelo različni. Kdo pa rad pokaže, da se boji, da ga je strah? Torej je bolje, biti ponosen in pokazati pogum. Kar je vrv nad visokimi slapovi za ekvilibrista, je, na priliko, Eiger za plezalca. Vloga nečimrnosti? Izvira pogum iz želje, da bi se »postavil«, izkazal, imponiral? Tveganje ima večkrat tudi te motive. Skratka — vrsta vprašanj, na katera je težko odgovoriti z matematično natančnostjo, saj gre za skrivnosti človeške duše, za zapletenost človeške misli in dejanja. Kaj vse bi lahko še našteali k temu o pogumu in k razponu med pogumom, fanatizmom in »etičnim« pogumom, ki mu včasih pravimo tudi civilni pogum!

Ostanimo pri »normalnih turistih«, pravi avtor. Tudi med njimi so »slepi«, nobene nevarnosti ne vidijo. Tvegajo, ne da bi pomislili na objektivne nevarnosti. Če jim uspe, to ni pogum, je le sreča. Če se ponesrečijo, govorimo o lahkomišljenosti. Pogumni ne išče vselej nevarnosti. Kdor je res pogumen, ga nevarnost mika, ker si s tem krepi občutek življenja. Ko nevarnost premaga, ga prevzema veselje. In veselje — sklepa avtor — je nedvomno razlog, zakaj hodi človek v gore, veselje nad izrednim svetom, nad gibanjem, naporom, nad tem, da nekaj zmoreš in premagaš svoje slabosti. Citira

Danes ne govorijo pohvalno o naši državi, kar seveda vpliva na odnos do nas. Nikakor pa ne bi rad naredil slabega vtisa o tamkajšnjih ljudeh. Kljub vsem zastraševanjem doma nam niso v Turčiji sunili prav ničesar. Vsi ljudje, s katerimi smo imeli opravka, so bili kar se da uslužni in ljubeznivi, marsikdaj še preveč. Večkrat smo se morali na silo otresti gruče radovednežev, ki bi na vsak način radi zvedeli, od kod smo. Vsak bi bil rad kaj naredil za nas.

O pogorju samem nam je uspelo dobiti bolj malo literature. Edino pomembnejšo sled je pustila za sabo neka angleška odprava v ameriški alpinistični reviji. Izdali so tudi nekakšen bilten, ki pa nam je prišel v roke šele v Čamardiju. Pričakovali smo do 900 m visoke stene iz čudovitega apnenca. Edina slaba stran naj bi bila neznosna vročina. Prvič smo zagledali naš cilj iz dolmuša. Najvišji vrh Demirkazik (3756 m) je vladal na obzorju nad precej nižjimi podložniki. Ko smo se bližali Čamardiju, smo postajali vedno bolj razočarani. Vse skupaj je bilo videti kot velik kup grušča. Kje so 900 m visoke stene? Toda še tisto popoldne je prvo razočaranje zamenjalo navdušenje. Čim bolj smo se bližali taboru v Južni dolini, tem bolj je resničnost postajala podobna pričakovanjem. Naslednji dan, potem ko smo kar v kratkih hlačah zdirjali na najbližji vrh in se podrobneje razgledali, smo bili sploh polni besed o čudovitih turških Dolomitih. Skupina Aladag predstavlja le delček ogromne verige Taurusa, morda toliko kot Julijci v Alpah. Menda je edina alpinistično zanimiva. Sestoji iz apnenca, ki je res čvrst kot nekeje v Dolomitih. Višine vrhov segajo do 3700 m, vendar poleti ni govora o kakih snežnih ali lednih težavah. Vroče anatolsko sonce že v juliju pobere skoraj ves sneg, ki čez zimo zapade v precejšnjih količinah. Temperature čez dan na soncu narastejo tja do 40°C, vendar je ozračje tako suho, da se da vročina dobro prenašati. Ponoči pa so nam puhasti vestoni kar prav prišli, kajti nad 3000 m že zmrzuje. O kakem slabem vremenu ali celo dežju poleti ni sledu. Tako si lahko tam privoščiš užitek brezskrbnega plezanja, kot si ga pri nas ne moreš. V nahrbtnik stlačiš nekaj puha in se enkrat dopoldne, ko se že pošteno napiš, odpraviš iz tabora pod steno. Nato lepo počasi, brez strahu pred slabim vremenom ali nočjo plezaš do večera, prespiš na kaki polički in naslednji dan enako lagodno izplezaš in se vrneš v tabor.

Celo pogorje Aladaga je med alpinisti razdeljeno na štiri področja: Severna in Južna dolina, Yedi Göler in Torasan. Severna dolina leži pod Demirkazikom in je mi nismo

Konrada Lorenza, ki pravi: Smrtni greh civiliziranega človeka je v tem, ker se izogiblje vsake nelagodnosti. Brez premaganja težav ni veselja na svetu, vse se popači in izenači, namesto luči in sence se vse zagrne v en sam siv dolgčas. Planinstvo je zdrava reakcija na to nagibanje modernega človeka k lagodnosti.

Pogum in veselje se v gorah dopolnjujeta, sta »Jang in Jin, prasil starokitajskega simbola Tao«.

Amerike avtor s temi razmišljanji seveda ni odkril, a tudi ni imel tega namena. Na koncu pa le prizna: Človekovo dejanje je polno ugank in skrivnosti.

T. O.

SUBJEKTIVNA NEVARNOST V GORAH

Avstrijski filozof in psiholog Karl Greitbauer, ki smo ga pred leti večkrat citirali, je izdal knjigo o duhovni strukturi alpinista, o vsem dogajanju v alpinizmu v luči psihologije (*Die Gestalt des Bergsteigers*, Univ. verlag W. Braumüller, Wien). V delu beremo: Vsak šport je nevaren, ima svoje bolesterne pojave in smrtnost, morbiditeto in mortaliteto. Pri alpinizmu tega ni malo. Psihologija alpinizma ne bi bila popolna, če ne bi obravnavala psihičnih dejavnikov pri nevarnostih, morbiditeti in mortaliteti. Knjige o nevarnostih v gorah so zelo izčrpne v obravnavi objektivnih nevarnosti, pri subjektivnih pa so površne.

Kaj je subjektivna nevarnost? Pomanjkljiva izkušnost, pomanjkljivo tehnično znanje, pomanjkljiv trening in pomanjkljiva oprema. Vedar s tem stvar še ni izčrpana. So še latentni, intrapsihični momenti, ki se ne priznavajo, so pa zelo važni.

Če se ponesreči izkušen, zrel alpinist, se pri iskanju vzrokov zatekamo k nejasnim stvarem: »Bolelo ga je v želodcu, bilo mu je slabo.« Psihologija se obrača k vegeta-

obiskali. Bajе ima nekaj zanimivih sten. Yedi Göler pomeni po naše sedem jezer. To je velik plato v višini 3100 m z nekaj ledeniškiimi jezerci. Tja smo bili nekoč namenjeni iz naše doline čez visok vmesni greben. Ko pa smo pogledali čezenj na ogromno puščavo proda, prav nič podobno našim Sedmerim, smo se raje vrnili v tabor. Najbolj odmaknjena in ravno zato najbolj privlačna dolina je Torasan. Tja je prodrlo le nekaj odprav, kajti dostop je zelo težaven. Marjan in Minka sta potem, ko smo drugi že zapustili hribe, prečila prek dolgega grebena in sestopila skozi to dolino na drugo stran gorovja. Pripovedovala sta o čudovitih gozdovih, slikovitih vasicah in naporni tridnevni hoji do civilizacije. Pokrajina naj bi bila podobna tisti, ki smo jo navajeni gledati na predavanjih o Nepalju. Nad dolino Torasana pa se vrste do 400 m visoke še deviške stene.

Četrto področje je Južna dolina ali Siyirma. Kraljuje ji 3734 m visoki Kaldi dağ. Tabor smo postavili na običajnem mestu kakih 2300 m visoko. Vrhovi so večinoma kar težko dostopni. Kakih poti nanje ni, opisov pa tudi ne. Tako si se pravzaprav vedno prisiljen gibati kot prvopristopnik. Vsaka gora je z nekaj strani obdana s stenami, ki pa nikakor ne dosega obljubljenih 900 m. Najvišja je severna stena Kaldija s 500 m. Od daleč se kažejo lepi prehodi in močna razčlenjenost, pod vstopom pa potem ugotoviš, da je precej prej obetajočih grap previsnih in s težavo najdeš možno smer. Plezalo se je po teh stenah že sorazmerno veliko, tako da nas je nekajkrat presenetil kak zarjavel klin, zabit v naši »prvenstveni«. Zbrano pa delo dosedanjih odprav ni še nikjer, verjetno še največ v spominski knjigi Mehmeda Dömeza v Çukurbagu. Možak govori odlično angleščino in je menda uradno potrjen gorski vodnik. Pri njem se oglasi ob prihodu in odhodu vsaka odprava. Tudi mi smo vpisali v že kar debeli zvezek naše vtise in opravljene plezarije. Videti je, da to pogorje postaja vedno bolj znano, kajti zasledili smo podpise iz večine »alpinističnih velesil«, od Angležev do Poljakov. Tudi v Turčiji sami se, kaže, alpinizem hitro razvija. V vpisni knjigi na vrhu Kaldija je celo večina vpisov turških. Pretežno pa so bile to večje skupine ob zaključku raznih plezalnih tečajev.

Gore so po zgradbi in nastanku verjetno (če bi bil bolj podkovan v geologiji, bi to lahko trdil bolj zagotovo) zelo podobne našim Julijcem. Apnenčaste gmote so se nekoč

tivni strani alpinizma in h kompleksu bioklimatike. Kako se mu je moglo kaj takega zgoditi, ko je bil tako močan, izurjen in izvéden! Zakaj se pri takem iskanju vzrokov smrti ne bi poglobili v psihično sfero? Morda bi pomislili vsaj na Lammerjevo geslo: Živimo nevarno! Nevarnost kot razumska predstava je toliko časa nekaj veličastnega, dokler se nekoga ne dotakne. Nikar ne mislimo, da je v tehniki in treningu vse. Tudi najmočnejši ljudje in najbolj izurjeni lahko psihično odpovedo. Spečega velikana je lahko ubiti, nevarnost, ki je ne občutiš, je lahko izzivati. Dokler je psiha pozitiven dejavnik, lahko nadomešča nekaj tehnike, če je športnik dovolj močan in treniran, moč pa se lahko nadomesti s tehniko. Če pa odpove psiha v tem trikotju z močjo in tehniko, pride do neuspeha ali celo do nesreče. Ekstremno plezanje je ples na pragu med bivanjem in ničem, je tveganje, ki mu mora biti psiha kos, saj se plezalec zaveda, v kaj se podaja, to je, v marsikaj, kar je po občutku v diametralnem nasprotju z vsem življenjem: gosta megla v neznanem grebenu, samotno smučanje v snežnem viharju brez označene poti, plezanje v neznani, skrajno težki steni itd. Fiziološka stran človeškega potenciala je v takem do kraja preizkušena. Če v psihi zmaga resignacija, če ta preplavi samozavest, potem je izid tragičen. Kajti plezalec ni samo junak z neizčrpnimi možnostmi in uspehi, je najprej samo človek.

T. O.

H. W. TILMAN — OSEMDESETLETNIK

Svet ga pozna pod imenom »major Tilman«, ki je leta 1936 prvi prišel na 7816 m visoki Nanda Devi v Garhval — Himalaji, višinski rekord, ki je držal vse do francoske Annapurne (8091 m) leta 1950. Imenujejo ga tudi mojstra improvizacije. Leta 1938 je vodil 7. ekspedicijo na Everest s tibetanske strani. Zavračal je vsak komfort, zato je

vzdignile z dna morja, nato pa so jih dolga tisočletja obdelovali ledeniki. Za njimi so ostale velike morene, ki smo jih dan za dnem preklinjali. Če si hotel pod steno, si moral najprej vsaj dve uri kolovratiti med gorami »šodra«. K sreči to ni bil sipek grušč, ki je izvrsten za vožnjo navzdol, brezupen pa pri hoji navzgor. Vseeno pa bi se mnogo bolj prilegla udobna mehka stezica. Pogled v Yedi Göler in Torasan nas je vsaj malo potolažil. Tam je bilo videti še veliko več kamna. Južna dolina je še toliko nizka, da jo prekriva skromno zelenje, kar ublaži pusti videz golega skalovja. Prav zelenje je ena od pomembnejših razlik med Julijci in Aladagom. Zahvaljujoč ostri klimi osrednje Anatolije je mnogo bolj skromno kot pri nas. Cela anatolska planota je nekakšna puščava z zelenimi oazami povsod tam, kjer je kakršenkoli vir vode. Ljudje so jo prisiljeni izrabljati kar se da skromno. Zato je vsak potoček razpeljan v številne namakalne kanale. Dolino, v kateri leži Çukurbag, preživlja skromna rečica, velika kot Gradaščica. Zeleni sadovnjaki so pravo nasprotje divji panorami golih okoliških gričev. V gorah je nekoliko več rastlinja kot na pusti planoti. V dnu Južne doline raste celo bolj redek jelkov gozd, višje zgoraj pa je življenja postopoma vedno manj. Sočnih pašnikov kot kje po naših planinah ni, kljub temu pa pastirji skrbijo za kar veliko čredo ovac in koz. Precej je različnih gorskih rožic. Vse so bolj ostre in bodeče, kot smo navajeni doma. Večkrat sem se usedel na vabljivo mehko zeleno blazinico, pa me je vsakič nesramno zbodla. Našel pa sem skromne cvetke tudi na vršni piramidi Kaldija, že 3700 m visoko. Seveda je tudi favna nekaj posebnega. V steni smo nekoč splašili čisto navadne golobe, take, kakršni letajo po Ljubljani. Drugič spet je mene splašil ogromen ptič, vsaj 2 m je imel čez krila, medtem ko sem varoval prijatelja. Priletel je čisto blizu pogledat, kdo šari po njegovem kraljestvu. Namesto gamsov živijo tam nekakšne divje koze z ogromnimi rogmi. Zasedili pa smo le tri, pa še te je Mavž videl v hipu, ko so jih zadele krogle divjih lovcev. Lova verjetno sploh nimajo urejenega, sicer ne bi bilo divjadi tako malo. Tisti divji lovci so zbili kar celo družino, najmlajši kozliček prav gotovo še ni zaslužil smrti. Bili pa so pravi turški Trentarji. Dvakrat smo jih imeli priložnost opazovati in obakrat nas je bilo, alpiniste, kar pošteno sram. Kar v nekakšnih gumastih opankah so lazili brez težav po stenah tam, kjer bi mi s ponosom zapisali prvenstveno smer. Prav tako sva pisano gledala z Milanom, ko sva pri sestopu s hriba po vrvi

stala odprava le 50 000 šfr., 7000 šfr. na osebo. Prisegel je na svoj pemikan in s prezirom odklanjal konserve. Ekspedicija je dosegla 8290 m.

Tilman je imel 53 let, ko je na Annapurni IV dosegel 7315 m, 200 m pod vrhom. Isto leto (1950) je brodil tudi po Manaslugu in po Everestu in to po južni strani, kjer je kasneje držala pot na vrh.

Leta 1954 je najel 30-tonsko barko iz leta 1960 in z njo jadral ponovno k Magallanovemu prelivu (Punta Arenas, 53° južne širine). V sedmih tednih so trije možje prečili ves patagonski Eiscap do Argentinskega jezera in nazaj. Tedaj si je izmislil geslo: Jadram, da bi plezal. Res je jadral na otoke Crose in Kerguele, na južni Shetland v Antarktiki in v Južno Georgijo. 12 mesecev je bil neprestano na poti. Po letu 1961 je jadral po severni polobli na južno in severno stran Grönlandije, na Baffin, na Spitzberge. Pri 78 letih je izjavil, da bo verjetno moral nehati s takimi avanturami. Rodil se je 14. febr. 1897. Napisal je sedem zanimivih knjig.

T. O.

WILLO WELZENBACH

»Nedvomno največji in najpomembnejši alpinist v času po prvi svetovni vojni,« je zapisal o Welzenbachu Lucien Devies l. 1934 v reviji »Alpinisme«. Starejši slovenski alpinistični rod ga je v mladih letih imel v čislih zaradi dejanj, ki jih je opravil, vzbujal pa je spoštovanje tudi s svojo osebnostjo. Rodil se je leta 1900 v Münchnu in že leta 1929 postal mestni gradbeni svetnik v svojem domačem mestu. Doktorat je delal pri »lavinskem profesorju« W. Paulckeu z disertacijo o gibanju snega. Imela je velik praktični pomen pri zavarovanju alpskih cest.

Kot alpinist se je uveljavil šele v akademskih letih. Bil je enako dober v kopni skali

prišla do neke luknje, v kateri je bilo urejeno ležišče. Iskala sva prehod naprej, a sva spet morala po zraku. Še danes nama ni jasno, kje je tisti Trentar v opankah zlezal tja. Naši alpinistični rezultati: 12 vzponov, od tega 7 prvenstvenih. Zlezli nismo nič ekstremnega, nobene velepomembne smeri. Tudi naši »udarni« navezi Osterman—Rebula ni uspelo več kot nekaj mest pete stopnje. To pa zato, ker na kaj težjega pač nista naletela. Tisti, ki je željan skrajnih meja, naj se v Taurus raje ne podaja. Težave bi sicer že staknil, toda smer bi bila veliko prekratka, stena pa preveč pohlevna, da bi se zaradi nje splačalo tako daleč. Tisti pa, ki rad pleza po še nepreplezanem in šari po neznanem, se bo zelo zadovoljen vrnil domov.

Posebno zgodbo bi lahko napisal o pastirjih, pri katerih smo gostovali. Že prvi dan, ko smo bili še celo uro pod taborom, smo zaslišali značilen zvok, ki je lebdel nad dolino. Spremljal nas je vseh devet dni, ki smo jih preživali v Siyirmi. Bil je to odmev nekaj deset zvoncev, ki so bingljali na skoraj vseh ovčjih in kozjih vratovih. Zjutraj in zvečer so to enakomerno žlobudranje zmotili presunljivi kriki pastirja in pastiric, ki so vabili drobnico k vodi. Na to melodijo smo se kar hitro privadili, malo huje pa je bilo s pastirskimi psi. Bili so zelo nezaupljivi do tujcev, zato je trajalo nekaj dni, da so nehali neusmiljeno lajati na nas (k sreči se kaj več niso upali). Podnevi nas to ni preveč motilo, bolj neprijetno je bilo ponoči, ko te je vsake pol ure vrgel pokonci besen lajež; vsakič si rabil nekaj sekund, da si se zavedel, kaj je, in zabrisal kamen za mrcino. S pastirji k sreči ni bilo nobenih problemov. Prve dni smo res bolj nezaupljivo ogledovali drug drugega, ko pa smo njihovo najmlajšo hčerkico s pol tabletke čudežno ozdravili, je zginil strah na obeh straneh. S slovarjem v roki smo potem vsak dan hodili k njim po mleko in jogurt, oni pa so nam vedno hoteli prodati še kaj zraven, najraje kar celo ovco. Tisto hčerkico pa ni pozdravil naš mexaform, verjetno jo je kar mati Narava. Prinesli so jo k nam s 40° C vročine in bolečinami v želodčku. Stlačili smo ji tistih nekaj zrnč zdravila v usta in upali, da ji bo bolje. In res je naslednji dan že skakala naokoli.

Pastir je bil starejši možak, s seboj pa je imel najmanj pet žensk in še precej več otrok. Živel so pod nekakšnimi ponjavami in starim šotorom. Vso hrano in kurjavo so pritovorili na oslu iz doline. Ovce in koze so molzli popoldne in v velikem kotlu mleko

kakor v ledu in snegu. Ponovil je večino klasičnih tur in naredil mnoge prvenstvene ture v Severnoalpniških Alpah in v severni stenah Zahodnih Alp. Pisal si je dnevnik — iz njega je razvidno, da je stopil na 970 vrhov (med temi je 42 štiritisočakov) in dosegel 50 prvenstvenih smeri. Samo v Wettersteinu jih je v letu 1925 splezal 17. Prva njegova velika ledna tura je bila leta 1924: severozahodna stena Wiesbachhorna z Rigelejem. Prvi v zgodovini je uporabil ledne kline. Leta 1926 je preplezal tri ledne stene v Grossglocknerju v navezi s H. Pfannom, leta 1925 z Allweinom prvi premagal direktno smer v severni steni Dent d'Hérens. S to turo je dosegel priznanje v Švici in Franciji. L. 1932 je z Willyjem Merklom sedem dni v viharju zdržal v severni steni Aiguilles des Grands Charmoz. Leta 1934 mu je sovražno vreme na Nanga Parbatu vzelo življenje v višini 7050 m, z njim vred sta umrla Willy Merkl, Wieland in šestorica zvestih šerp.

Leta 1926 je nastala njegova »skala«, vrednostna lestvica alpinističnih dejanj, ki je še danes podlaga vsemu vrednotenju težavnosti v gorah.

Francozi so njemu v spomin imenovali Pointe Welzenbach, stolp v južnem grebenu Aiguille Noire de Peuterey.

T. O.

ČAN (KAN) TENGRI V CENTRALNEM TIENŠANU

Čan ali Khan Tengri pomeni »vladar duhov«. Gora tega imena je na sovjetskem ozemlju, vzhodno od Oša in Alma-ate, severno od Kitajske. Leta 1929 je v Tienšan prvi prodril M. Pogrebeckij in si ogledal mogočno, s ledom okovano piramido Čan Tengrija (6995 m) od vseh strani, septembra 1931 pa je z dvema tovarišema stopil na njegovo teme. Od

sesirili. Jogurt so izdelovali v manjših količinah posebej za nas. Zelo skromen izvir vode je bil kakih 200 m višje v steni. Bila je zajeta v konzervno škatlo in speljana po dolgi plastični cevi do tabora. Ker je tekla zelo počasi, so jo čez dan nalovili v nekaj plastičnih posod, da je lahko drobnica zvečer pila. Le-ta je čez dan počivala, kajti bilo je prevroče, zvečer pa so jo nagnali po dolini navzgor, kjer se je potem do jutra pasla. Z njo so šli pastir ali starejši otroci, ženske so vedno ostajale v taboru. Dela je bilo dovolj, če pa ga je zmanjkalo, so se usedle na kako skalo, z izredno visokim glasom zapele in predle. Vse so bile v udobnih dimijah, pa tudi obraze so si večkrat zakrile. Te navade je drugod po Turčiji že zelo malo. Čistočo so držale na izredni višini, tako da je bilo nam nerodno, ko smo z bolj slabo oprano posodo prišli k njim po mleko in so se one ob njej začudeno spogledovale.

Že prve dni mi je padlo v oči, da so njihove ovce precej drugačne od tistih, ki se pasejo po naših hribih. Pri nas vsaka le pokaže vsaj nekaj »osebnosti«, vsaj glavo drži pokonci in se ozira naokrog. Tam pa smo lahko opazovali izreden čredni nagon. Glave so tiščale kar nekam k tlom, na vsak način pa so se hotele stiskati druga k drugi. Navadno so se stlačile v nekakšno vrsto. Dovolj je bilo pognati prvo in že so vse šle za njo. Čisto nekaj drugega so bile koze. Vsaka zase je tekala naokoli in iskala hrano. Nekajkrat smo imeli pravo predstavo, ko so plezale po bližnji steni čez mesta, ki so se nam zdela nepreplezljiva. Včasih so se zalezle in so celo noč meketale, preden jih ni zjutraj prišla iskat kaka starejša, bolj izkušena plezalka.

Ob večerih, preden je zagnal čredo v breg, je gospodar večkrat prišel k nam v vas. Ker je znal seveda le turško, je konverzacija bolj šepala. Mi smo mu s pomočjo slovarja še nekako dopovedali svoje, težje pa je bilo njega razumeti. Mislim, da z glasnostjo razumljivost raste, zato je vpil na vse pretege, mi pa smo mu žal morali le skomigniti z rameni. Laže je šlo z otroki, ki so že znali pisati. Napisan stavek smo še nekako prevedli. Vse skupaj je bilo seveda zelo zabavno za obe strani. Ženske so se vedno bolj zadržano držale in so ostajale v svojem taboru. Zelo hitro pa so našle stik z našo Minko. Že prvi dan po prihodu je ostala pri njih na klepetu celo uro in se vrnila v tabor s polnim peharjem zelenjave. Podobno se ji je godilo tudi potem na pohodu iz Torosana proti morju. V vsaki vasi je menda zbudila pri ženskah veliko

leta 1931 do leta 1962 je na vrhu stalo pet navez, vsega 20 mož. Vsi so ponovili smer prvopristopnikov.

Leta 1964 so se Moskovljani pod Kuzminovim vodstvom povzpeli na vrh po severnem grebenu. Leta 1972 so se člani moskovskega »Burjevestnika« prvič poskusili s severno steno, visoko 2600 m. Neurje jih je pognalo k umiku iz višine 4600 m. Tudi naslednje leto niso uspeli. Leta 1974 pa sta v 10 dneh zmogli steno dve navezi:

Eno je vodil E. Misovski (Burjevestnik), 8 mož, drugo pa B. Studenin iz Alma-ate (Spartak). Vzpon po severni steni je opisal E. Pelehov v »Alpin.« 1976/2, informacijo je prevedel F. A. Kropf, dolgoletni nemški alpinistični ambasador v SZ.

Bazni tabor je 14. julija znosil na kup helikopter s šestimi poleti v enem samem dnevu v višino 4000 m. Naslednji dan je Misovski z nekaterimi možmi bazo uredil, drugi pa so že napeli 200 m vrvi in dosegli skalno rebro v višini 4300 m. 16. julija so opremili še 300 m smeri, 17. julija pa je že stal tabor 1, 5200 m. Pri tem so morali premagati 300 m mokre stene. Do kože premočeni in izmозgani so se vrnili v bazo. 18. julija so tabor dobro uredili za 8 mož in steno opremili še z lestvicami. Naskočno navezo na vrh so tvorili E. Mislovski, V. Gluhov, I. Grebenčikov, V. Pučkov, V. Ivanov, V. Loktionov, N. Golovin in E. Pelehov.

Studenin iz Alma-ate je bil tedaj že 150 m višje, 200 m levo od Moskovčanov.

22. julija je snežilo, vendar so iz baze kljub težkim nahrbtnikom, kljub snežni vihri in mrazu do večera dosegli tabor 1. 800 m stene so zdelali v enem dnevu. Ob 19. uri jim je Studenin sporočil, da bivakira v višini 5000 m.

23. julija. Nad taborom 1 sta izvrstna plezalca Gluhov in Grebenčikov preplezala v treh urah s tehničnimi sredstvi 60 m visok prag. Ker sta morala za seboj potegniti težke nahrbtnike vseh mož in ker so sledile kočljive požledene strme plati, je bil dobiček tega dne komaj 150 m višine.

začudenja in povsod so jo stregle, kot da je njihova. V Turčiji še dolgo ne bo tako potepuško dekline nekaj normalnega. Ženska tam še vedno sodi v hišo.

Otroci seveda niso imeli predsodkov. Radovedno so stopicali okoli tabora in si ogledovali našo ropotijo. Hitro so pograbili zavržene prazne plinske bombice in se z njimi zabavali na sto načinov. Žal nam je bilo, da nismo imeli s sabo več bonbonov in čokolade, da bi jih lahko malo bolj razvajali.

Tako smo se v tistih devetih dneh navadili na te dobre ljudi, da je bilo slovo kar hudo. Ob odhodu se je okoli nas zbrala kar cela družina. Zamenjali smo ostanke hrane in odvečno ropotijo za ovčje zvonce in se od vseh po vrsti poslovili. Ko smo korakali po razbeljeni Siyirmi proti Çukurbagu, je za nami počasi zamiral zven njihove črede. Že zaradi teh ljudi se je splašalo priti, morda še najbolj. To je bil tisti drugi svet, zaradi katerega sem namesto Francije izbral vzhod. Tisti čarobni odmev zvoncev med stenami, pretrgan z ostrimi kljici pastirjev, mi bo za vedno ostal v spominu.

POROČILO ODPRAVE V TAURUS 1976

Udeleženci: Mežan Miklavž, Osterman Marjan, Praprotnik Marjan, Stritar Andrej, Šarc Andrej, Zupan Minka, Rebula Milan (AO Matica).

Cilj: Pogorje Aladağ v gorski verigi Taurusa v osrednji Turčiji.

Viri podatkov: Udeleženci odprave v turške gore leta 1968 in članki v Alpine Journalu. Najpopolnejši vir je verjetno spominska knjiga pri Mehmedu Dönmezu v vasí Çukurbag. Večina dosedanjih odprav je tam zapisala, kaj je zlezla, deloma tudi z opisi.

Izhodišče: Južna dolina ali Siyirma. Tabor je stal pri pastirjih ob edini vodi v dolini. Imeli smo dva šotora dvojčka, vendar bi zlahka shajali brez njih. Tam smo ostali 9 dni.

Vzponi:

7. 8. Praprotnik, Stritar in Šarc, pristop na Cebel basi (ca. 3300 m) čez JZ steno (I + II).

8. 8. Rebula, Stritar, prvenstvena vstopna varianta v SZ steni kote južno nad taborom (IV, nato II—III, 200 m). Mežan, Praprotnik, Šarc, pristop na Guzello (ca. 3500 m) po SV grebenu (I—II).

9. 8. Praprotnik Šarc, vzpon na Kaldi Dağ (3734 m) čez V steno (400 m, III—IV), verjetno prvenstvena).

10. 8. Rebula, Stritar, Mežan, desna smer v S steni Kaldija (IV—V, 450 m), prvenstvena. Praprotnik, Šarc, vzpon do velike luknje v steni severno nad taborom (III, 300 m).

12. 8. Praprotnik, Šarc, vzpon na vrh nad Needle valey čez SV steno (III—IV, 300 m), prvenstvena.

13. 8. Mežan, Praprotnik, Stritar, Šarc, vzpon na greben nad dolino Yedi Göller in pristop na bližnjo koto ca. 3400 m.

14. 8. Stritar, Šarc, VN po JZ grebenu na markantni vrh na koncu doline (III—IV, — V).

15. 8. Osterman, Rebula, leva smer v S steni Kaldija (IV—V, — VI, 500 m), prvenstvena.

17. 8. Osterman, Zupan, prečenje čez koto 3700 m v dolino Torasan.

18. 8. Osterman sam, Z greben Boroklu-tepe (3548 m) (III—IV), prvenstvena, sestopil po S steni (IV—V, 300 m), tudi prvenstvena.

Tako smo opravili 7 prvenstvenih smeri. Ugotovili smo, da pogorje ne ponuja vrhunskih alpinističnih dosežkov, priporočamo pa ga za uživaško plezarijo.

24. julija je močno snežilo. Ker je sledila 150 m visoka navpična stena, ki je v enem dnevu niso mogli opremiti, so uredili tabor 3 v višini 5350 m. Sledilo je zelo eksponirano plezanje, uporaba stremen in lestvic, navpična zajeda, s previsi, nad njimi nov sneg, pomrznjen, pomešan s požledom. Pod snegom so iskali oprimke in primerna mesta za kline. Opremili so v takem le 60 m, se spustili v tabor, da so prišli k sebi, mraz in veter sta jih močno zdelovala. Naslednji dan sta v snežnem meteužu z opremljanjem nadaljevala Ivanov in Grebenčikov in dosegla lažji svet.

26. julija so po opremljeni steni vsi člani ekspedicije hitro splezali do zadnjega klina. Tedaj jih je spet zagrnila snežna mečava, videlo se je komaj 6 m daleč. Na zelo eksponiranem mestu so si uredili bivak.

27. julija so bili 1000 m pod vrhom. Bil je sedmi dan soočenja s steno. Do večera so po težkem plezanju prišli do primerne prostora za neudoben tabor v višini 6200 m. Noč so morali prebiti sede.

30. julija so čez pragove in kamine dosegli zaveten prostor v višini 6500 m in pričakali deseti dan v steni. Stena se tu položi, toda otepati so se morali z globokim, pršnim snegom. Bilo je tako naporno, da so pri 6700 m še enkrat bivakirali.

1. avgusta je bil jasen dan, zato pa tem bolj mrzel in vetroven. Sneg je pomrznil, morali so se skrbno varovati. Ob 16. uri so si segli v roke na vrhu Čang Tengrija, se zamudili na njem eno uro, nato pa sestopili po severnem grebenu. Sto metrov pod vrhom so se srečali s Studeninovim moštvo. Iz stene je pravkar stopil na severni greben.

3. avgusta so bili v bazi, dva dni zatem je prigrmel »njihov dobri helikopter«.

»Alpinismus« (T. Hiebeler) pravi v pripisu k pripovedi E. Pelehova, da je bil nenavadno »trd« vzpon in da spada med največje alpinistične podvige v letu 1975.

JAMA V STRAŠILU

(Raziskava ene izmed večjih kraških jam v Bohinju)

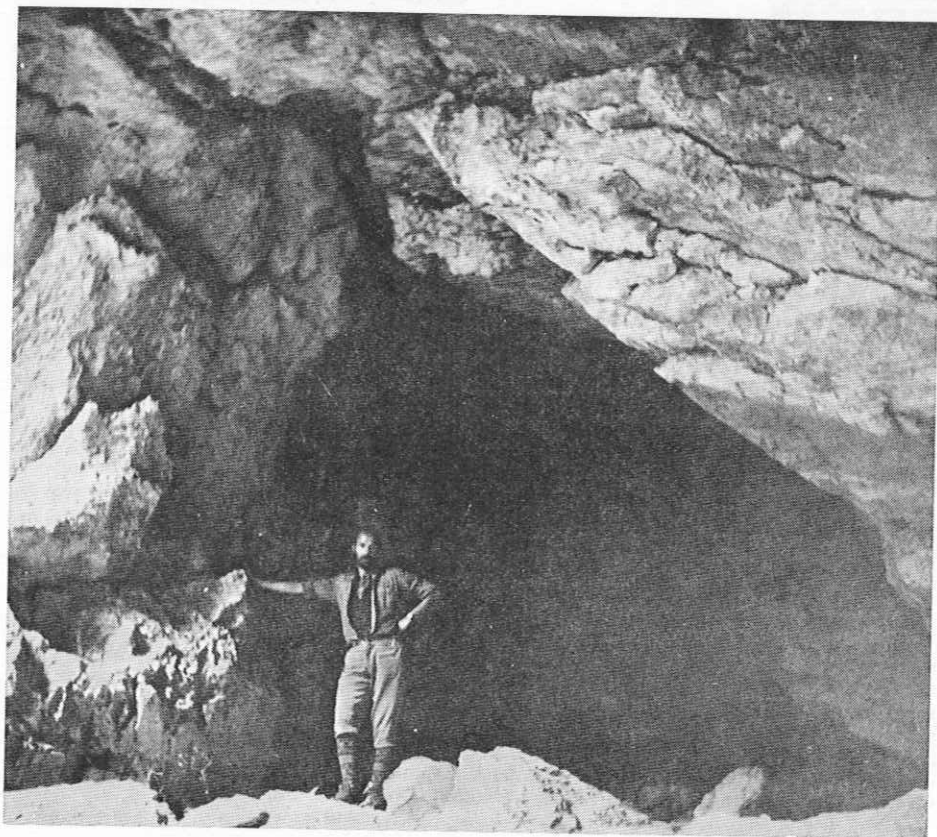
ANDREJ KRANJC

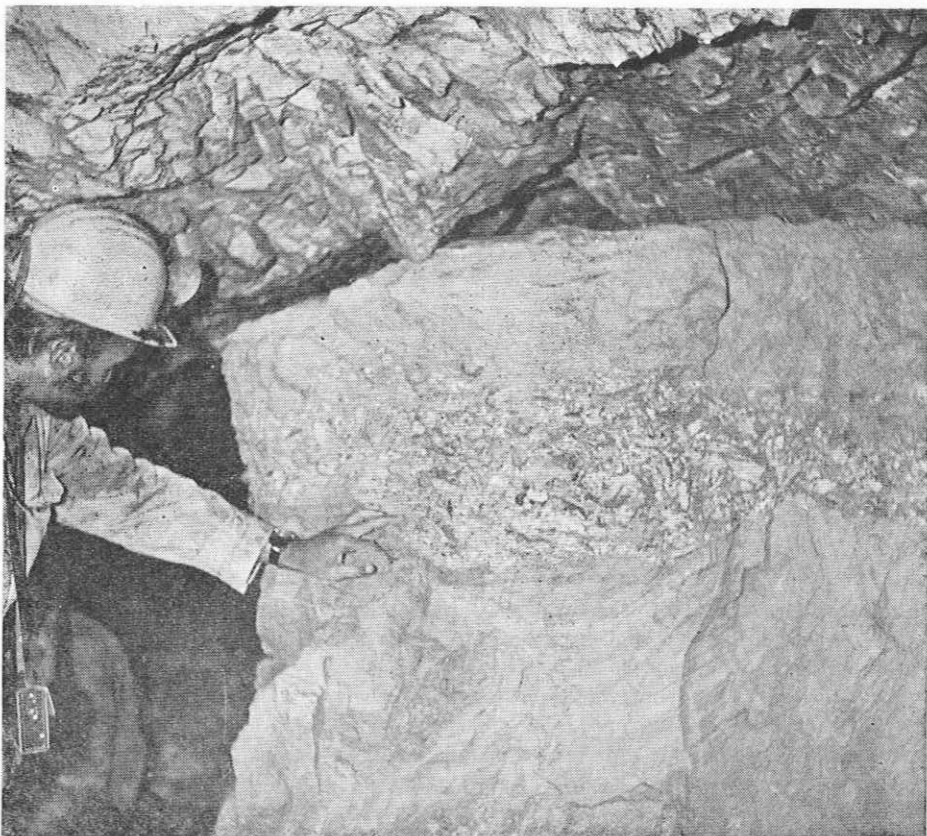
Na terenskem delu v Julijskih Alpah smo člani Inštituta za raziskovanje krasa SAZU obiskali tudi jamo »V Strašilu« ali »V Strašnu«, v dolini Mostnice. Ker je jama pomembna tako zaradi svoje velikosti in zaradi drugih zanimivosti, se mi zdi, da je prav, če svoje ugotovitve posredujemo tudi širšemu krogu.

Katastrska številka jame je 379, kar pomeni, da je že dolgo znana. Prvi zapisnik o tej jami je datiran z dne 18. 8. 1935. Takrat jo je obiskal znani raziskovalec jamskega živalstva Egon Pretner iz Postojne. Jamo mu je pokazal Jaka Žvan iz Bohinja. Pretner med drugim piše: »To je največja in razsežna jama v Bohinju, kar sem jih obiskal.« (Arhiv IZRK-SAZU, Postojna.)

Potem je bila ta jama pozabljena. Vmes so bile v okolici Bohinja odkrite številne druge kraške votline, med njimi tudi zelo velike (Govic, Brezno pri gamsovi glavici, Jama pod Debelim vrhom), tako da se lahko danes Bohinj ponaša s svetovno znanimi kraškimi jamami. Jamo V Strašilu so pred nekaj leti ponovno obiskali člani Jamarske sekcije PD Železničar iz Ljubljane. Ker je pa jama še vedno ostala brez načrta in natančnih podatkov, smo jo sami podrobneje raziskali.

Vhod v jamo V Strašilu

Ostanek nanosa, ki ga je v jamo odložila ledeniška voda

Jamski vhod se odpira v nadmorski višini 1000 m, v grapi Mostnice, že nad koncem Voj, v dnu navpičnih skalnih sten, ki se iznad strmo vrezane grape pno do roba Uskornice, pod Sleme. Od jamskega vhoda, ki je najnižja točka v jami, se rov vijuga proti severovzhodu in precej strmo navzgor. Ta rov, torej jama, je dolg 245 m, višinska razlika med vhomom in skrajno točko v jami pa znaša 68 m. Rov je razmeroma velik, povprečno 2—3 m širok, največ pa 6 m. Visok je v glavnem 1—2 m, ponekod pa tudi do 4 m.

Strop in stene so pretežno gole, le na posameznih mestih je nekaj kalcitne sige oziroma manjših kapnikov. To si lahko razlagamo z lego jame: je namreč v tisti nadmorski višini, kjer približno poteka današnja meja odlaganja sige v naših Alpah — nad to mejo voda apnenec le razjeda, pod njo pa voda sigo — raztopljen apnenec — tudi odlaga v obliki kapnikov (Gams, I., 1974: Kras, p. 110, Ljubljana).

V Strašilu so predvsem zanimivi sedimenti — usedline iz tekoče vode, s katerimi je živoskalno dno v celoti in na debelo prekrito. Usedline sestavljajo tri skupine: prod, pesek in mel (prah). Vse te usedline so v glavnem iz zdrobljenega in tudi zmletega apnenca. To pomeni, da je voda te sedimente nanašala v jamo v večjih količinah, kolikor jih je lahko raztopila. Zato je bila jama v neki dobi svojega razvoja že do stropa zapolnjena s takimi odkladninami. To dokazujejo nekateri stranski rovi, ki so še danes docela zatrpani. Kasneje je moral skozi jamo teči močan vodni tok, ki je prejšnji nanos izpiral in odnašal ter s tem zopet toliko odprl jamski rov, da gre danes človek lahko skozenj.

dovolj? Zato, ker nam pravilno razumevanje takih »drobnarij« lahko veliko pove. Zamislimo si dolino Voj in Bohinj izpred nekaj 10 000 let, iz časa zadnje ledenodobne poledenitve. Iz vseh dolin in grap okoli Triglava se kopiči led in se zbira v ogromno reko ledu, ki »teče« preko Bohinja in po savski dolini proti Bledu — Bohinjski ledenik. V Bohinju sega led do nadmorske višine okoli 1350 m — torej je dolina Voj pokrita z 800 m debelim ledom (Melik, A., 1954; Slovenski alpski svet, p. 137, Ljubljana).

Led počasi polzi po dolini navzdol, s seboj nosi kamenje, s površja pred in pod seboj strga prst in kamniti drobir ter končno brusi golo skalo. Ko se poleti in v nižjih nadmorskih višinah led topi, tečejo pod ledenikom in ob njegovem robu močni potoki. Voda vali kamenje in ga spreminja v prod, iz materiala, ki ga ledenik vlačí s seboj — ledeniške groblje ali morene — pa izpira pesek in prah. Ledeniški potoki so tudi danes motni, mlečnega videza.

Ker so stene doline, po kateri je polzel ledenik, iz apnenca, je voda apnenec tudi raztapljala in širila špranje, morda so bile v teh stenah že od prej izvotljene jame, in je v vedno večjih količinah odtekala, ne več med ledom in skalo, ampak naravnost skozi skalo, po jami. Voda je s seboj nosila morenski drobir in ga v jami odlagala, dokler končno ni skoraj zapolnila jame.

S tem je rešen prvi problem: jama je voda tajajočega se ledenika zapolnila z nanosom. To se je najbrž zgodilo ob koncu zadnje poledenitve — würma — ko se je ledenik hitro umaknil v osrčje Alp, pred približno 10 000 leti.

Ko je v jamo nehal teči ledeniški potok, se v jami tudi niso več mogle odlagati usedline. Pač pa se je v jamo občasno stekala močnejša voda s površja — ob spomladanskem kopnenju snega ali ob večjem deževju. Ker se deževnica ali snežnica zgubi v tla takoj, ne nosi s seboj proda in peska in zato taka voda v jami ni več odlagala usedlin. Pač pa je prejšnji nanos celo odnašala, koder se je je zbralo v dovolj močan tok. In šele ta, razmeroma mlad proces, nam je omogočil vstop v jama.

Seveda pa potekajo danes v jami še drugi procesi: voda širi špranje v stropu in stenah, z odplavljanjem sedimenta izgublja posamezni kamniti bloki oporo in se rušijo. V vzhodnem delu rova se kruši kamenje s stropa in sten tudi zaradi bližine površja: mrzel zimski zrak vdira v jama, voda v špranjah zmrzuje in razganja skalo.

Tako se danes jamski rov po eni strani večja, po drugi pa manjša. Ali pa bo v bodoče jama vedno večja ali vedno manjša, je odvisno od tega, kateri proces je hitrejši — izpiranje ali zatrpavanje.

Jama V Strašilu ni osamljen primer. Jam, ki jih je izdelala ledeniška voda, je v naših Alpah najbrž veliko, le da še niso preučene. Pač pa je to znano za Zadlaško (Dantejevo) jama nad Tolminom in Šimnovo (Gorjansko) jama pri Bledu (Gams, ibd., p. 242).

Tako nam tudi jame in njihova vsebina pomagajo odkrivati zgodovino naših gora.

WANDA RUTKIEWICZ

Čez noč je postala znana vsemu alpinističnemu svetu, s svojo uspešno ekspedicijo na Gašerbrum III (7952 m), s katero je osvojila ta čas najvišji neosvojeni vrh. Nedvomno priznanje je, da je o svoji ekspediciji takoj predavala v Münchnu pred publiko, ki se na himalaizem dobro spozna. V »Alpinismusu 1976/7« je izšel interview, ki ga je vodil dr. Karl Herrligkoffer. Iz razgovora posnemamo, da je W. Rutkiewicz iz Varšave, 400 km daleč od gora. L. 1962 se je vpisala v planinsko šola in v Tatrah vzljubila gore. Prej je gojila atletiko in odbojko, leta 1964 je pripravljala poljske odbojkarice za olimpiado v Tokiu. V Tatrah je plezala pozimi in poleti, vedno prva v navezi. Leta 1964 je v Zillertalskih Alpah naredila gorsko reševalni tečaj in spoznala moderno plezalne metode. Leta 1966 je spoznala Mt. Blanc, plezala 1967 vzhodno steno Grépona in Grand Capucina, v slednjem se je morala po bivaku zaradi slabega vremena spustiti v vznožje. L. 1970 je bila s sovjetsko-poljsko ekspedicijo na Pik Leninu (7134 m). Leta 1971 je bila na Nošaku (7492 m) po zahodnem steburu. L. 1973 je doživela svojo najlepšo turo — severni steber Eigerja po smeri Hiebe-

PIONIRČKI IZ ŠMARTNEGA OB PAKI NA OKREŠLJU

SLAVICA PEČNIK

Svoj planinski krst doživi vsak Šmarčan na Gori Oljki. Ondan pa so se naši šolarčki odločili, da jo mahnejo v Kamniške. Žal je marsikdo moral odkimati, ker ni imel denarja za prevoz. Je že tako, šola precej stane, v družini je veliko otrok in tisti štirje jurji tudi niso od muh. V blagajni smo imeli še nekaj drobiža. Vsakemu smo primaknili le po sedem dinarjev.

Menda jim noč ni dala kaj prida spanja. Oprema je za silo primerna, čeprav ne za reklamo na TV. Sicer pa je že to veliko, da ni bilo polivinilastih vrečk. Le kje so staknili nahrbtnike! Zaenkrat še baje na posodo, sicer »pa so ata rekli, če bom priden...«.

Slap Rinko je večina učencev prvič videla. Ponovimo vse, kar vemo iz zemljepisa. Hodimo v koloni, lepo in disciplinirano drug za drugim. Vsak vodi po štiri minute.

V 45 minutah smo pri koči na Okrešlju. Zdi se mi, ko da smo v Katmanduju, ko se grejemo kot martinčki na soncu — sedimo na improviziranih klopeh. »Kisla župa« je močno zabeljena, kar se cene tiče. Otroška grla nimajo dna, sicer se pa naši nadobudneži odlično spoznajo na brezalkoholne pijače. Kar se pa alkohola tiče, so jim bili starejši planinci za slab vzgled.

Začutim, da moramo hitro spremeniti kraj — če ne, se bodo mlade duše dolgočasilе. Dobro podprti rinemo med ruševjem in slečem, ki je že odcvetel. Prispemo prav zares pod bele skale. Natančno vidimo pot na Kamniško sedlo. Učenci vsi v en glas: »Gremo.« S tovariško sva raje previdni. Takile junaki, ki bi prvič grabili za kline, ne, sami sva, ne bova tvegali. Ko bi bili vsaj štirje spremljevalci. Gorje, če bi se kaj zgodilo!

Polonca je dobila nalogo: predavala nam bo o nadmorski višini in okoliških hribih. Stvar je resno vzela v roke. S pravo raziskovalno mrzlico je stikala okrog koč, povpraševala, študirala zemljevid. In glej — predavanje ja zanesljivo odpikala.

Vrnemo se kar mimo koč do kolibe, kjer so se utaborili celjski člani GRS. Imamo srečo, da nam dovolijo opazovati skozi daljnogled na treh nogah. Opazovali pa nismo gamsov, temveč navezo, ki je po petih urah plezanja počivala nekje v steni sredi Male Rinke.

Poprosim reševalca, naj nam kaj več pove o delu GRS. Ne rečem, da ni bil prijazen. Zgovoren pa res ni bil.

En, dva, tri in že smo bili spodaj na Orlovem gnezdu. Pisanje razglednic je obvezno opravilo — a tokrat zares nepotrebno, kajti avtobus, ki naj bi ob 15,20 odpeljal izpod Slapa, nam jo je izpred nosu popihal že ob 14,40. Kaj zdaj? Vemo, da zagrebčan odpelje od planinskega doma ob 15,40. Ali bomo prišli v 45 minutah, predihali 5 km asfalta? Šofer, ki je bil kriv našega šprinta po dolini, se je izkazal: uredil je vse potrebno, da nas je zagrebčan počakal. Tvegaj je pet minut zamude.

Seveda smo se vsi hvalili učitelju telovadbe: 7,5 km na uro! To ni kar tako za mlade, še neutrjene noge, pa tudi za moje ne.

Toliko, da me niso povabili k atletskemu krožku na šoli. Sicer pa so učenci sušljali, da bodo še šli v hribe. Menda na Kamniško sedlo. Kaže, da jim je bil izlet na Okrešelj všeč. Kaj bi jim ne bil!

ler—Messner. Vodila je žensko navezo, doživele so sneg, dež, ledene plazove, meglo, lakoto, mraz. Po treh dneh in pol so stopile na vrh Eigerja. »Bile so zelo srečne«.

L. 1974 je v Pamiru doživela težke stvari: Prijateljica Czarniecka se je na Pik Leninu smrtno ponesrečila, Wanda sama se je s pljučnico komaj privlekla v tabor.

Na Gašerbrum se je srečala s francosko ekspedicijo, ki je v višini 7600 izgubila Villareta (o tem poročamo drugje), obiskala sta jo Habeler in Messner. Z njima so imele Poljakinje do tabora 1 isto pot. V istem času je bila tu še ena nemška ekspedicija in za nameček še ena poljska — moška, ki se je po sili razmer pridružila ženski, ker ni dobila dovoljenja za vzpon na Gašerbrum II (8035 m)

Na vrh Gašerbruma so Poljakinje prišle ob 18. Na vrhu se niso dolgo zadrževale, pregnal jih je mraz. Ob desetih zvečer so bile spet na sedlu med obema Gašerbrumoma. Tu so bivakirale, naslednji dan pa dosegle tabor 3.

V tistih dneh je bil na Gašerbrumu sorazmerno velik promet. Moška poljska ekspedicija je dosegla Gašerbrum II (8035 m), z njimi sta bili tudi dve Poljakinji. 7952 m! Najvišja ženska ekspedicija!

DRUŠTVENE NOVICE

TRIGLAV NEKDAJ IN DANES

Prva javna tribuna na temo — 200 let prvega pristopa na Triglav 1778—1978 (18. 12. 1976 ob 9. uri v sejni dvorani sanatorija »Emona«) navzoči vsi avtorji, razen ing. Šegule; delovno predsedstvo: Andrej Brvar, Tine Orel, Tone Strojina; udeležencev 46. Tribuno je vodil Tine Orel.

Priprave na praznovanje 200-letnice prvega pristopa na Triglav, ki bo dobilo svoj vrh v letu 1978, v mesecu avgustu, ko bo na Velem polju osrednja proslava tega dogodka, so se začele v planinskih krogih že dosti pred tem prvim javnim dogodkom na to temo. Kulturno propagandna komisija PZS je z razpisom za sodelovanje na tej tribuni zbrala deset prispevkov, jih povežala v skupen snopič, na katerem je zapisano, da je to Triglavski zbornik ob 200-letnici prvega pristopa na Triglav.

Če ocenimo takoj na začetku to dejanje, ki ga je razmeroma zaokroženo predstavljala ta tribuna, potem lahko zapišemo, da je zanimanje za »triglavski fenomen v vseh zgodovinskih, sodobnih filozofskih in psiholoških širinah in globinah« dovolj zanimiv motiv, ki ga je vredno širše obdelati.

Navzoči planinci so s svojimi prispevki nakazali, kako bi bilo treba to delo v prihodnje poglobiti, da bi Slovenci resnično prišli do knjige, ki bi odražala vso našo duhovno sposobnost, oceniti ta pojav, mu ob tej obletnici dati mesto, ki mu gre in ga postaviti neposredno v naše dogajanje. To ne bi smelo biti niti za ped oddaljeno od tistega, kar v širokem pomenu, ki ga označuje slovenska kultura na sploh, slovenski človek od vsega tega pričakuje.

Prispevke je prav gotovo rodila ta želja, ta misel, saj vsi od kraja izpričujejo, da nam je mnogo od tega, kako bo ta naša osrednja planinska manifestacija izvenela v slovenski planinski kulturni prostor.

Deset prispevkov v tej tribuni in pa prispevki, ki so jih dali udeleženci v diskusiji, seveda še ne predstavljajo niti ne žele predstavljati zaokrožene celote, ki bi bila potrebna za skrbno zasnovani »Triglavski zbornik«, predstavlja pa zanesljivo in jasno izpričano dejstvo, da bo le tako mogoče izročiti naši planinski kulturni prihodnosti dragocen rezultat naših prizadevanj, ki jih je »200 let prvega pristopa na Triglav«, le tvorno združilo in vzpodbudilo.

Prav je, da je organizator med zbiranjem gradiva spremenil razpisni pojem »simpozij« v »tribuno«. Široko zanimanje, ki ga kažejo različne planinske skupine za 200-letnico prvega pristopa na Triglav in za snovi, ki jim je Triglav za glavno temo, fabulo ali pa le za ozadje, najbrž ne more biti zaključeno z enim simpozijem o Tri-

glavu. Prispevki za prvo slovensko tribuno kažejo, da smo na pravi poti; diskusije pa spet obvezujejo, da bo gradivo potrebno dopolniti še z drugimi vidiki, ki bi dovoljevali celovitejšo podobo zgodovine in današnjega poslanstva, ki Triglav kot gora in kot pojav simbolično narekuje. »Triglav — simbol slovenstva in planinstva« in »Gorsko društvo Triglavski prijatelji — predhodniki slovenskega planinskega društva«, to sta dva sestavka magistra Toneta Strojina. Prvi kaže, da bo potrebno o tem še spregovoriti, drugi pa prispeva dragocen drobec k razumevanju zgodovinskih sporočil o nastajanju organiziranega planinstva pri nas. Rado Kočevar je prispeval sestavek o »Dveh generacijah v Severni steni«. Diskusija je dala nekaj pobud, da bi nekatere sekvence v sestavku bolj osvetlila in konkretizirala. Najbrž ni bila avtorjeva namera, da bi o plezalcih v Severni steni pisal studiozno, ampak le informativno. Dr. Lev Svetek je prispeval izredno zanimiv sestavek »Triglav v narodnoosvobodilnem boju«, zanimiv, tehten in poglobljen pa je bil njegov prispevek v diskusiji na tribuni. Ing. Pavle Šegula je prispeval razmišljanje o Triglavu z vidika turističnega delavca in varnosti. Že sam naslov pove, da se je avtor lotil izredno aktualne teme, ki jo bo treba še dopolniti. Izredno zanimiv prispevek je Kambičev »Triglav v slovenski fotografiji«. Magister Mirko Kambič je svoje izvajanje dopolnil tudi s sliko in s plastičnim spremnim besedilom. Že to pa kaže, da smo dobili zaokrožen tekst, ki obravnava izredno razširjeno zanimanje za Triglav — fotografijo, saj vemo, da množice dandanes izkoriščajo prav to moderno pridobitev za ohranjanje spominov. Razmeroma kritično pozornost je doživel sestavek Matjaža Deržaja »Zgodovina meritev višine Triglava«. Najbrž bo potrebno še nekaj dela, da bi bil sicer prispevek dokončno zrel za objavo. Sledil je prispevek »Od Zlatoroga do Zlatoroga«. Avtor Marijan Krišelj je želel s svojim prispevkom predvsem nakazati nenavaden problem v slovenskem filmskem snovanju, ko gre za pojav »slučajne« pozabe nekaterih filmskih dejstev, ki sovpadajo predvsem z začetkom slovenskega filma pa tudi na nerazumljivo obrobno zainteresiranost v nadaljnjem razvoju slovenskega filma na sploh. Dejstvo, da bi mogel biti prav narod, ki živi pod Triglavom, pobudnik v razvoju planinskega filma, je utonilo v predalih pozabe, češ da gre za postransko vrednost, za napak razumljeno romantiko, za neprebavljivi sentimentalizem. Morda je bilo to prej značilno za nekatere solzave »šole« zunaj naših meja, nikoli pa za prizadevanja na tem področju pri nas. Romantika je resda

mnogim zoprna, sodim pa, da je taka zoprna nevarnejša, če je razumevanje romantike kot pojava in nuje, zunaj zdravega odnosa, ki ga pogojuje okolje in človekovo razpoloženje v njem. Milan Ciglar je s svojim sestavkom »Triglav in naša planinsko človeška vzgoja« nakazal niz problemov, ki so vsi do zadnjega povezani s sodobnim planinstvom in to ne samo na Triglavu. Pozornost zasluži tudi Janka Perata sestavek »Planine umirajo«, saj se v njem dotika res znanega bolečega dejstva, o katerem se povsod po Alpah razpravlja. Želeti bi bilo, da bi take tribune še zbirale planince, ki žele sporočiti svoja spoznanja o slovenskem planinstvu ob Triglavu in okoli njega širši javnosti in bi tako ta sporočila bila solidna osnova za skupni rezultat, ki naj bi nastal ob 200-letni prvi pristiopi na Triglav. Javnost ga od planinskih delavcev najbrž pričakuje.

M. K.

PONEDELJKOVI VEČERI PLANINCEV V NOVI GORICI

Uprava Planinskega društva v Novi Gorici je že pred več kot desetimi leti organizirala predavanja v Novi Gorici in okolici. Ta predavanja so bila občasna. Obisk je bil razmeroma slab. Zgodilo se je, da je prišlo na predavanje tudi samo petnajst ljudi, če pa jih je bilo petdeset ali kaj več, je bil to že izreden uspeh ali pa je šlo na račun predavateljeve popularnosti. Pred kakimi sedmimi leti se je upravni odbor društva odločil, da osnuje komisijo za organizacijo predavanj in da se ta organizirajo po že vnaprej določenih terminih in programu. K sodelovanju PD Nova Gorica vabi znane (včasih pa tudi neznan) predavatelje iz vseh krajev Slovenije, temo pa je razširilo tudi na turistikto. Tako je v sezoni od novembra do konca marca na programu kakih deset do dvanajst predavanj v komorni dvorani Primorskega dramskega gledališča in še nekaj v okolici. Povprečni obisk je nekaj čez sto poslušalcev oziroma gledalcev. Vsako drugo ali tretje leto društvo tudi prevzame mednarodno razstavo barvnih diapozitivov na planinsko (in alpinistično ter speleološko) tematiko, ki jo organizira Italijanski alpinistični klub v Gorici. Vsa predavanja so seveda opremljena z več ali manj dobrimi diapozitivi. Pri tem predavateljska komisija stoji na kompromisnem stališču in sicer: nekateri sodelujoči predavatelji so dobri govorniki, imajo lep nastop, imajo pa slabše diapozitive, drugi pa imajo odlični fotografski material, so pa slabši govorniki. Potem so predavatelji, ki imajo vse dobro, nastop in diapozitive in so še odlični govorniki. Komisija po tehtnem izboru vabi izmenoma ene in druge. Seveda pa je tudi tema odločilna. Zgodi se, da se

tema v dveh sezonah ponavlja. Toda vedno je na sporedu drug predavatelj. Komisija sodi, da je prikaz ene teme po dveh avtorjih še posebno zanimiv. Vsak ima svoje oko in svoje težnje, kaj bo pokazal in osvetlil. Tu igra pomembno vlogo kvaliteta diapozitiva. Moram reči, da vsi pridejo radi na naše predavateljske večere v ponedeljkih. Zdaj so že tradicionalni. Moram še povedati, da je med obiskovalci vse več stalnih mladih ljudi. V nekaj zadnjih letih so poleg drugih pri nas predavali in pokazali svoj fotografski izbor dr. J. Andlovic, prof. M. Kambič, S. Belak-Šrauf, prof. Š. Letinič, ing. M. Ciglar, Stane Tavčar, Franček Vogelcnik, prof. C. Hubad, Rudi in Janez Hönn, tov. Janežič, M. Franko in Jože Medvešek. Mnogi od navedenih sodelujejo na lokalnih, republiških, zveznih in mednarodnih razstavah barvnih diapozitivov. Nekateri jih tudi ponatiskujejo na razglednicah in prospektih. Uspeh je navdušena publika, razna priznanja, pohvale, diplome in pokali.

S takšno dejavnostjo je PD v Novi Gorici približalo naravo in gore mnogim ljubiteljem večerov v ponedeljkih, še več, mnogi uživajo ali v lepi besedi ali ob lepi, včasih že kar umetniški fotografiji, vsi pa se bogatijo ob kulturno-estetskem dogajanju. Kulturno-estetska vzgoja pa je pomemben faktor, s katerim skuša PD Nova Gorica ustreči predvsem mladim ljudem.

Rudi Hönn

SAVINJSKA POT — ŠMOHOR

Letos je za nami že četrta slovesna podelitev značk za prehojeno Savinjsko pot pri planinskem domu na Šmohorju. Vreme je bilo malo vetrovno, vendar dovolj sončno, da je prispevalo k dobremu razpoloženju. Na prisrčni in skromni slovesnosti so sodelovali mladi planinci z osnovne šole Primož Trubar v Laškem, ki so pripravili lep in domiselno planinsko obarvan kulturni spored. Zbrane je pozdravil Tone Šterban v imenu gostitelja PD Laško. Osrednji govor je imel podpredsednik PD Polzela. Nato so slovesno podelili značke za prehojeno SAVINJSKO POT. Sedaj jih je že 297 (trenutno čez tristo), od zadnje podelitve jih je novih 80. Poleg teh so bile podeljene še značke Slovenske planinske transverzale (4), Koroške planinske mladinske transverzale (5), Zasavske planinske poti (6) in več značk Trimčkovne planinske poti. Podelil jih je tov. Tone Bučer, predsednik IO PZS.

Po tej slovesnosti je bil s predstavnikmi PZS (Tone Bučer, Janez Kmet, Tone Strojcin) in sosednjih PD prisrčen, prost razgovor o delu in problemih. Tudi o planinskem vodniku je tekla prsta beseda. Kako lažje gredo besede iz ust, če ni ne-

kega formalnega vodenja, bil pa je odkrit pogovor, brez anarhije, ki je prispeval marsikatero nedorečeno misel, ki prej ni prišla na dan. Takih in podobnih srečanj bi moralo biti več.

B. J.

PD IDRİJA V SNEGU IN VETRU NA SNEŽNIK

Idrijsko planinsko društvo le redko organizira izlet proti jugu. Vsi skupinski izleti so v glavnem organizirani, po zgledu posameznikov, v Julijce in Grintovce. V letu 1976 so zopet uspeli izleti večjih skupin. Zadnji izlet tega leta je bil organiziran na Snežnik, znan le redkim Idrijčanom.

Kljub dežju se nas je zbralo na avtobusni postaji 38 planincev; vsi zimsko oblečeni, saj so nas obvestili, da je na Snežniku sneg.

Že pred Godovičem smo doživeli sneg in sneg nas je spremljal skoraj do Postojne; odtod do Ilirske Bistrice je bilo vedro. V Ilirski Bistrici nas je pričakal član odbora tamkajšnjega PD. Že vnaprej smo sporočili, da bomo prišli ob vsakem vremenu. Podvomil je, da bomo prišli na vrh. Zatrdiril pa je, da je koča na Sviščakah odprta. Kljub snežnemu metezu, ki nas je spremljal že na pol poti proti Sviščakom, nas je šofer Silvi, ki je tudi aktiven pla-

ninec, varno vozil. Ko smo prispeli na Sviščake, je bila planinska koča zaprta. Poskušali smo, če bi se dalo odpreti vsaj kako okno, da bi bili pod streho štirje člani, ki se niso upali v snežni metež. Ko nam to ni uspelo, smo jim rekli, naj se nekako znajdejo. Podali smo se v sneg in metež. Vedno več je bilo snega, gazili smo ga čez kolena. Pihal je tako močan veter, da se mu je bilo težko upirati. Kljub snegu in megli nas je vodnik lepo vodil. Na vrh nas je prispelo vseh 34. Med nami so bili tudi trije otroci (9, 10 let), ki so se jim videle iz snega le drobne glavice. Take junačke so vzgajili starši in mladinski odsek PD. Odlično sem se počutil tudi sam, čeprav 53 let starejši od najmlajšega.

Na vrhu Snežnika ni bilo mogoče zdržati, bil je prehud veter. S čajem in grenčico smo poplanknili usta v zavetju koče, potipali smo vrh in se vrnili. Gosta megla je zaprla razgled, vendar smo čutili, da ne sega visoko. Ko smo se spustili nekoliko nižje, v zavetje hriba, smo se oddahnili. Snežnik se nam je tudi v tem vremenu pokazal v svojih čarih. Ko smo se vrnili na Sviščake, se je kadilo iz dimnika. V gostilni so nas čakali tisti, ki niso šli z nami, naročili pa so tudi kosilo za nas.

Sp. Idrija, 20. decembra 1976.

Janez Jeram

ALPINISTIČNE NOVICE

POROČILO O V. MEDNARODNEM SESTANKU ZDRAVNIKOV-GORSKIH REŠEVALCEV V INNSBRUCKU

V. mednarodni sestanek zdravnikov — gorskih reševalcev alpskih dežel. Število udeležencev je bilo rekordno, skoraj štiristo zdravnikov iz Avstrije, Nemčije, Italije, Švice, Francije, Jugoslavije, Poljske, Čehoslovaške in Norveške. Okvirni temi: Patološka stanja zaradi mraza in medicinska oprema v gorah. V 10 urah se je v zelo delovnem vzdušju, le s kratkim opoldanskim premorom, zvrstilo 36 referatov.

Najprej so bila obravnavana vprašanja splošne podhladitve. Zanj nikakor niso potrebne skrajno nizke temperature, temveč se človek ohladi in zaradi tega tudi lahko umre pri temperaturi nad 0°C. Na patološkem inštitutu v Innsbrucku je v nekem časovnem obdobju en odstotek (68) vseh obduciranih umrlo zaradi podhladitve. Pri tem so opazili, da je čista podhladitev kot vzrok smrti relativno redka. Večinoma učinkujejo še drugi faktorji, predvsem alkohol, izčrpanost, izstradanost, hipnotične droge (suicid), šok, izkrvavitev, poškodbe, veter, mokrota in podobno.

Na koži poleg posmrtnih peg modre barve opazimo še svetlordeče lise in oteklost. Organizem v svojo obrambo, da bi očuval toploto v telesnem jedru, žrtvuje lupino, torej centralizira krvotok. Žile v lupini (koža, podkožje in mišičje) se skrčijo, temperatura lupine pade hitreje. Skrčenje žil v lupini pa tudi zavre oddajanje telesne temperature. Smrt nastopi, ker kisik ne more več do življenjsko važnih organov (možgani in srce).

V ravnanju s podhlajencem avtorji sedaj v glavnem odklanjajo hitro ogrevanje v vroči (42°C) kopeli. To je v praksi na terenu (planinska koča) že tako all tako težko izvedljivo in lahko pomeni še dodatno nevarnost (padec krvnega pritiska zaradi razširitve perifernih krvnih žil, težke motnje srčnega ritma). Kvečjemu bi ga lahko uporabili v bolnici, kjer lahko kontroliramo vitalne funkcije.

Danes se vse bolj uveljavljajo metode z usmerjenim ogrevanjem telesnega jedra. V diskusiji so se izkristalizirali ukrepi primerni za planinsko kočo in bolnico.

Na mestu nesreče in v koči predvsem priporočajo tako imenovani »toplinski zavoj«. Podhlajenca na poseben način ovijemo s štirimi volnenimi odejami, vrečo za bivačiranje in alufolijo. Ta zavoj učinko-

vito preprečuje nadaljnje ohlajanje. V poštev pridejo dalje tople intravenske infuzije izotoničnih raztopin elektrolitov in glukoze (ne ekspanderjev, ker se elektrolitne raztopine hitreje izločajo in tako lahko dovajamo organizmu večje količine toplote). Temperatura teh raztopin naj bo med 37° in 43° C. Podhlajencu, ki je pri zavesti, dajemo še vroče, sladkane napitke. Odsvetujejo vsa zdravila, tudi sredstva za jačanje srčne funkcije. Zdravnik bo kvečjemu dal injekcijo bikarbonatov, ker obstaja nevarna zakisanost telesnih tekočin.

V medicinski opremi je dobro imeti termometer, ki lahko meri temperature od 25° C navzgor. Če ga nimamo, nam za približno orientacijo lahko rabi stanje zavesti. Če je podhlajenec še pri zavesti in nagovorljiv, je njegova centralna temperatura verjetno nad 30° C, če je nezavesten, verjetno pod 30° C. Če mu mišice drgetajo, je telesna temperatura verjetno nad 27°—28° C. Drgetanja nikakor ne smemo farmakološko preprečevati. Prognoza je pri telesni temperaturi nad 30° seveda mnogo boljša. Nevarna je tudi temperatura med 26° in 27° C. Pod to temperaturo je defibrilacija srca silno težka, če ne nemogoča. Sama fibrilacija pa se pogosto rada pojavi prav v tem temperaturnem območju.

V bolnici je poleg toplih infuzij in napitkov možno še kratkovalovno ogrevanje telesnega jedra z diatermijo. In samo v bolnici naj bi — če že — ob skrbni kontroli vitalnih funkcij uporabljati tople kopeli.

Tudi lokalne, večinoma periferne omrzline (prsti na rokah in nogah, nos, uhlji) so pravzaprav obolenje celotnega organizma. Zaradi krčev v krvnih žilah, ki povzročajo pomanjkanje kisika v tkivih, narašča prepustnost krvnih žil, zlepljajo se rdeča krvna zrnca, zamaše se (tromboza) krvne žile, zmrzujejo in pokajo celične stene. Posebno važna je pri tem okvara perifernega živca. V visokogorskih okoliščinah pospešuje opisane spremembe tudi gostejša kri, ki nastane zaradi pomanjkanja vode v hrani, znojenja itn.

Kopja so se lomila ob vprašanju, kako omrzline ogrevati: ali hitro ali počasi in s kakšno temperaturo. Mnenja so ostala deljena. Če že, naj bo kriterij toleranca bolečin. Na terenu je prvobitne važnosti ogrevanje telesnega jedra. Torej spet toplinski ovoj, tople infuzije, vroči napitki, sterilna ali vsaj čista zaščita ozebljih mest. Poškodovanec naj ne hodi sam, še posebno, če ima omrzline na nogah. Zaradi vazokonstriktornega delovanja je prepovedan nikotin. V koči poleg že omenjenih ukrepov (tople infuzije, vroči, sladki napitki) lahko masiramo, vendar ne samih omrzlin, temveč ekstremitete v centripetalni smeri. Tudi vroča kopel (42° C), če se zanjo odločimo, naj poteka v »centripetalnem« smislu. To je, najprej telo in šele nato postopoma — in zelo počasi — ekstremitete. V vseh primerih splošne podhladitve in lokalnih omrzlin pa je najboljši čimpejšnji transport v bolnico (helikopter). Marsikdo bo morda imel tople infuzije na terenu za akademsko filozofiranje. Vendar so v opremi reševalnih služb alpskih dežel infuzijske tekočine in kemični termoforji (Kärntner Wärmebeutel, US Army Wärmebeutel) standardna oprema, čeprav je učinkovitost helipokterskega reševanja tam na neverjetni višini.

V bolniškem zdravljenju perifernih omrzlin so bile omenjene še nekatere možnosti kirurškega zdravljenja, vendar naj bi s kirurškimi amputacijami počakali čimdalj, saj narava sama najbolje in najkonservativneje amputira.

Na ugoden odziv je naletel slovenski referat, ki je edini govoril o možnosti (hospitalnega) zdravljenja perifernih omrzlin s streptokinazo, ki topi krvne strdke v žilah. Avtorji menijo, da jim je s streptokinazo uspelo omrzline III. stopnje spremeniti v omrzline II. stopnje, ki so se potem lahko pozdravile brez večjih posledic. Referiral je dr. Stojan Jeretin.

Referati o medicinski opremi v gorah niso prinesli kaj bistveno novega. Več ali manj je to bil prikaz potrebne medicinske opreme od tistega minimalnega, kar naj bi bilo sestavni del vsebine v nahrbtniku vsakega planinca, alpinista, reševalca ali zdravnika in preko medicinske opreme reševalnega helikopterja, do izredno obsežnega registra zdravil in drugih medicinskih pripomočkov pri ekspedicijah v ekstremne višine, kjer je treba računati tudi na zdravniško pomoč prebivalstvu med potjo.

V stranskih prostorih je bila razstava reševalne opreme, ki je predvsem ilustrirala referate druge teme.

Za izredno organizacijo V. mednarodnega sestanka zdravnikov — gorskih reševalcev, kakor tudi dosedanjih štirih, je treba izreči vse priznanje planincu, reševalcu entuziastu dr. G. Flori, profesorju kirurgije na Medicinski fakulteti v Innsbrucku.

Sestanka so se udeležili zdravniki GRS Slovenije dr. Andrej Robič, dr. Evgen Vavken in dr. Jože Četina.

dr. Jože Četina

PLEZALNI VZPONI LETA 1976

Češkoslovaška plezalska zveza je izbrala, kakor vsako leto, za konec sezone najtežje vzpone v letu 1976. Ti resnično predstavljajo izredno uspešno dejavnost češkoslovaških plezalcev. Izbrani so bili naslednji: HIMALAJA: **Makalu** — prvenstveni vzpon po jugozahodnem stebru. **ALPE: Eiger** — severna stena, japonska direttissima; drugi zimski vzpon. **Petit Dru** — severna stena, poljska pot; prvi zimski vzpon; zahodna pot, Hemingova pot; prvi zimski vzpon. **Grand Pilier d'Angle** — severovzhodna stena, rdeč monolit; prvenstveni vzpon. **Eiger** — severna stena, Harlinova pot; prvenstveni vzpon; severna stena, češkoslovaški steber; prvenstveni vzpon. **Petit Dru** — zahodna stena, Grossova pot; drugi vzpon. **Petites Jorasses** — zahodna stena, skozi levi del stene; prvenstveni vzpon. **ROMSDAL** (Norveška): **Trollryggen** — severna stena, angleška pot; prvi zimski vzpon. **KAVKAZ: Džangi Tau** — južna stena; prvenstveni vzpon. **Ušguli** — južna stena; prvenstveni vzpon. **VISOKE TATRE: Kačaci Mnich** — severna stena, direttissima; prvi zimski vzpon. **Sko-ruš Mnich** — prvenstveni vzpon.

V. B.

Pa še imena plezalcev, ki so največ pri-
spevali k tem vzponom: Šmíd, Stejskal,
Rybička, Kysilková in Belica.

V. B.

POLJAKI V ALPAH NA OČEH

Poljaki so posebno v zadnjem desetletju
presenečali vesoljno alpinistično družbo
z mnogimi nenavadno težkimi in dobro
preštudiranimi vzponi v najtežjih smereh
Dolomitov in Centralnih Alp. Leta 1963
so bili 11. naveza v severozahodni steni
Punta Tissi (VI), v Civetti; isto leto v razu
Scioiatolli v Zapadni Cini VI, A₃, 3. pono-
vitev; 1. zimski vzpon po južni steni To-
fana di Rozes 1964, Dru, Bonattijev steber
VI, A₂, 1965; v zahodni steni Petites Jo-
rasses VI, A₃, 1965; v vzhodnem stolpu
Droites, V+, A₂, prvenstvena 1967; sledi
1. zimski vzpon Grand Pilier d'Angle, Bo-
natti-Gobbi, VI, A₂, 1971; 1. zimski vzpon
Marmolada d'Ombretta — Via dell'Ideale
VI, A₂, 1973; Walkerjev steber v Grandes
Jorasses VI, A₁, 1973; Mont Blanc, Brenva
(Major), 1973.

Pomembni so tudi poljski uspehi v Hindu-
kušu, Himalaji in Karakorumu. O njih smo
večkrat poročali.

T. O.

ŠE NOVA SMER V TORRE VENEZIA (CIVETTA)

Tiziano Nardella in Gianluigi Quarti sta od
11. do 14. julija 1975 splezala prvenstveno
smer v jugovzhodnem razu Torre Venezia,
direktno, 450 m visoko. V srednjem in vrš-
nem delu sta morala krepko svedrati, saj
se tam grmadi previs za previsom. Že
l. 1960 so E. Redaelli, P. L. Acquistapace
in C. Zucchi v tem razu splezali smer VI,
A₃. Najtežjih raztezajev v severnem delu
raza so se izognili vzhodno od raza, prečili
v južno steno in tam po počeh in kaminih
splezali na vršno polico.

T. O.

GRAND DRU

V severni steni Grand Dru sta Henri in
Pierre Lesieur splezala leta 1952 znan-
stveno smer, ki jo kratko imenujejo »Le-
sieur«. Postala je legendarna in to tako,
da so se je ponavljalci ogibali. Šele leta
1975 sta se je lotila Alan Rouse in Rob
Carrington.

T. O.

VODNI ŠPORT V VISOKIH GORAH

Vedno bolj se kanuisti in drugi brodarji,
ki se urijo v premagovanju divjih voda,
zanimajo za Himalajo in druga visoko-
gorstva. Tiroolci so bili leta 1976 v gornjih
teklih Amazonke in njenih številnih pri-
tokih, ki so v tem pogledu še neodkriti,

Hans Memminger, specialist za filmanje
voda, je bil že pred leti ob vodah na pod-
ročju Dhaulagiriya in Annapurne, letos v
divjinah severne Alaske, vendar tu ne
s kajakom, pač pa z »mamutom«, gumi-
jastim čolnom, primernejšim za 1000 m
globoke tesni. — Pri nas se zadnja leta
s tem športom uspešno ukvarjata Velenj-
čan Borut Korun iz Šaleka pri Velenju (gl.
PV 1976) in znani alpinist Dušan Kukovec,
eden redkih naših »eigerjevcev«.

T. O.

SOLISTI V LES DROITES

Severno steno Droites radi imenujejo naj-
težjo steno Zahodnih Alp. Poznajo jo tudi
nekateri naši plezalci. Leta 1975 so se
vanjo zagnali solisti — samotarji, samot-
niki. Sredi julija 1975 je bil dan, ko so v
njej nenavezani, vsak zase, plezali Angleži
John Bouchard, Roger Martin, Terry King,
Gordon Smith, Alex Mc Intyre in Tim
Rhodes. Prvi štirje so izplezali v 9 urah,
zadnja dva pa sta rabila štiri ure več.
27. julija je steno sam preplezal Francoz
Nicolas Jaeger v 8 urah. Isti Jaeger je
3. avgusta v 4 urah preplezal smer Bonatti-
Gobbi v Grand Pilier d'Angle. Nato je ple-
zal Peutereyski greben do Col de Peuterey,
na kar je prečil k vstopu v centralni stolp
Fréney. Od 14. ure do 5,30 je v stolpu
bivakiral 4. avg., ob 12. uri je stopil na
vrh Mt. Blanca. Interesantna, čeprav nelo-
gična tura, je izjavil Jaeger.

V grebenu Peuterey je 13. in 14. julija
1975 soliral Nemeč Helmut Kiene. Pre-
plezal je ves greben in vključil še južni
greben Aiguille Noire. Kiene je bil drugi
solist v tem znamenitem grebenu. Prvi je
bil René Desmaison.

Verigo vrhov med Aiguille du Midi in Gré-
ponom je 26. julija 1975 v enem dnevu
sam preplezal Francoz Michel Berruex.
Startal je z Aig. du Midi in za konec svo-
jega superprečenja premagal še Knublovo
poč v Gréponu (v vzhodni steni). Pri se-
stopu čez ledenik Nantillons je moral biva-
kirati. Lahko bi bil s svojo turo zajel De
Grands Charmoz. Sicer pa bomo to gotovo
še doživeli.

T. O.

ALPINIZEM V SZ 1975

Popularna Užba je v letu 1975 doživela več
novih smeri: Južni vrh kar dve, eno v
severozahodni, drugo v vzhodni steni. Se-
verni vrh ima novo smer v severovzhodni
steni, ena stara smer je imela v gosteh
ponavljalce. V Zahodnem Kavkazu so sple-
zali novo zelo težko smer v severni steni
Dalara, v področju Cej je bila speljana
prva smer v severni steni Zuchgarti. Vse
te stene so visoke po 1500 m. H. Agra-
novski je z več možmi v eni turi prečil
vse peticsočake v Bezengih (Dyhtau —
Mižirgi — Koštantau — Šhara — Džangi-

tau), nato še štiritočaka Gestolo in Ljalver. Imel je smolo z vremenom, zato je bila tura zamudna, trajala je 23 ur. V Tienšanu je plezal Anatolij Ovčinnikov. V dveh dneh je po različnih straneh prišlo na vrh 40 mož, med njimi 6 po 2800 m visokem vzhodnem stebur. V Tienšanu so v Pik Džigitu in Pik Svobodnaja Koreja našeli zelo težke smeri. Na Pik Komunizma je prišlo 30 alpinistov. Moskovski alpinisti so tu splezali 2000 m visoko jugovzhodno steno Pik Moskva in prečili od tod vse vrhove — do Pik Komunizma. A. Kropf (Moskva), stalni dolgoletni informator o razvoju alpinizma v SZ, poroča, da so v letu 1975 bila na vrsti mnoga večdnevna prečenja (»Alpinismus« 1976/4).

NOVA PRVENSTVENA V YOSEMITE IN DRUGE NOVOSTI

Nastala je v jugozahodnem razu Halfdoma, naredila sta jo Heinz Claus in Jems Skone julija 1975. Ocenila sta jo s 5.7 po josemitski lestvici. Če ima plezalec pravšne čevlje, je smer polna užitkov, ki jih daje tehnika trenja. Plezanja je za pol dneva, vendar je pametno, če prejšnji dan plezalec pride v Little Yosemite Camp, prespi v gozdu, naslednji dan pa se skozi grmovje prebije v eni uri do vstopa v raz. Ker sonce v raz izredno pripeka, je dobro, če plezalec pride do vrha vsaj do popoldne. Sestop je možen po vzhodni strani po zavarovani poti (ena sama lestev). Smeri sta plezalca dala ime Snake Dike — Kačja žila. — Kladivi in kline sta pustila v dolini, vzela sta s seboj le vponke, zagozde in vrve. Kačja žila! Stala sta v vzožju kamenite žile, lahko bi bila dinosavrova,

saj se vzpenja več sto metrov visoko. Obetala se je »supertura«, pravi J. Skone v »Alpinismus« 1976/6. Idejo zanjo je dal Jim Bridwell, pristaš prostega plezanja. »Pravzaprav sva plesala, ne plezala, situacija je bila večkrat nemogoča, surrealistična — dva plesalca v transu v popolni predanosti stvari, v globoki zbranosti kakor v igro zazrta otroka v kameniti pustinji.« Natanko opoldne sta izstopila.

V Yosemite je zdaj v modi »clean«. Zdaj so klini »krom-moly«, ki so »iz dobrega granita delali iz El Capitana sir«, luknjo pri luknji, zdaj je na vrsti »clean climbing«, brez kladiva, brez klinov. Za zavarovanje so le »nuts«, zatiči. V skali je treba poiskati prirodne možnosti. Mnoge tehnične ture so »počistili« in nekatera »umetna« mesta se plezajo prosto. Npr. Stovelegcrack v Nosu je bil ocenjen z A₁ in A₂. Danes je samo v 5.10, v glavnem počti, v katerih se plezalec varuje z »nuti«. V Alpah je bila VI + magična meja. Seveda so bile potrebne nove ocenitve in zato plemike. V ZDA niso postavili gornje meje. Če je smer težja, se oceni z enoto več. 5.8 je enaka naši VI, 5.9 naši VI +. Zdaj so prišli do 5.11 +. Ocenjujejo tudi trajanje ture. Celodnevna tura je IV, dvodnevna V, večdnevna VI. Tako je smer Salathé v El Capitanu ocenjena s VI, 5.9, A₄, eno stopnjo več kot Nose.

Novi svet ima nekaj svojega v svojem odnosu do gora. Pravijo: Za nas je bolj važno, kako naredim, ne pa, da pridem čez. Kaže, da ameriški alpinisti res mnogo razmišljajo o plezalski tehniki, morda prav zato, ker je skala v Yosemite tako fantastična.

T. O.

VARSTVO NARAVE

PROTEST ZOPER PRETIRANO VARSTVO NARAVE

Zvezna republika Nemčija je objavila koncept zakona o varstvu narave. Paragraf 28 daje misliti, saj računa s tem, da se hoja po nekoristnem svetu lahko prepove. Nekoristen svet? To so lahko tudi planinske zelenice in trate. DAV je ostro protestiral v imenu 300 000 svojih članov in poslal telegram vsem trem velikim strankam, v katerem med drugim pravi: »...ogorčeni smo, ker nam hočete kratiti svobodno gibanje v gorskem svetu. Planinstvu in smučarstvu pod nobenim pogojem ni mogoče odkazati predpisana pota. Tako nazadnja-

štvo se nam upira. Apeliramo na poslance, da to puste v dosedanjem pravnem položaju.«

T. O.

NEPOBOLJŠLJIVA TRGOVINA IN HIMALAJSKI TURIZEM

V Evropi so prišle na trg »izbrane umetniške dragocenosti«, odkar je promet z ekspedicijami in turističnimi trekkingi vedno gostejši. V Nemčiji so oznanjali lepaki, »da so v vzožju Himalaje še umetniki, ki še znajo po 2500 let stari ikonografski tradiciji z ročnim delom vdano izdelati in vliti v bron mojstrska dela«.

In — kar težko je verjeti — lepak nadaljuje: »Nepalske umetniške zaklade je izbrala nepalska knežja rodbina Rana.« Reklama je v redu, kipci tudi, cena pa je seveda roparska, razbojniška, kajti že stari Grki so za patrona trgovini dali Hermesa, boga tatov: 41 cm visok kipec Buddhe 1325 DM; 45 cm visoki paradni komad Šakti — Združitev ženske in moške energije — 4980 DM, torej kakih 3 in pol milijona S din. Za ta denar s turistično agencijo dvakrat lahko potuješ v Himalajo in prav enake spominčke kupiš v njihovi domovini skoraj z drobižem od 7 do 50 DM. So to komercialne ideje ali brezvestnost ali izrabljanje naivnih ljudi?

T. O.

AKADEMIJA ZA VARSTVO NARAVE

Na Bavarskem pripravljajo akademijo za varstvo narave in kulturno pokrajino. Po »Alpinismusu« 1976/3 naj bi začela delovati že v I. 1976. Prvi tečaj za bavarske strokovnjake te vrste je priredilo državno ministrstvo za razvoj dežele za vprašanja okolja. Tečaj je bil v Laufenu pri Berchtesgaden. Tečajniki bodo nameščeni v naravnih parkih in v področju, kjer je naravno okolje najbolj ogroženo.

T. O.

ZERMATT SE ŠE BRANI AVTOMOBILOV

Večina meščanov tega svetovno znanega izhodišča za vzpone na Matterhorn se še vedno upira, da bi v Zermattu uvedli avtomobilski promet. Brez izjeme! Nedavno so občinski možje vprašali meščane, če dovolijo uvedbo velikega motornega vozila za prevoz prtljage. 871 volilcev se je izjavilo zoper, 340 glasov je govorilo za modernizacijo, torej kar precejšnja opozicija zoper tradicijo. Zazdaj ostanejo še naprej samo konjske vprege, za težjo prtljago pa vozila na baterijski pogon.

T. O.

MNOŽIČNI TURIZEM V NEPALU

Indijski list Himavata (Kalkuta) je navedel nekaj podatkov o turizmu v Nepal. Od leta 1970 dalje je prišlo v Nepal 43 080 (trekking) turistov. Štirje od teh so v Nepal umrli. Samo v letu 1974 je bilo v Himalaji 325 ekspedicij — največ jih je bilo japonskih.

Slavne poti na najvišje vrhove naše zemlje se seveda spreminjajo. Razhojene so in markirane z najrazličnejšimi odpadki, kajti smetarjev ekspedicije pa vsaj doslej niso najemale, tudi ne nosačev za prazne steklenice in različno izrabljeno embalažo. Dr. Kamal K. Shrestah iz Nepala je o tem že poročal na UNESCO. Posebno je opo-

zoril na škodo zaradi ognjev, ki jih ponavadi ekspedicije kurijo na istih mestih, drva za to dobe seveda kar ob poti in to ne glede na redke gozdne sestoje. Do šerpske vasi Namče Bazar je redko drevje zares ogroženo. Shrestah sodi, da so samo leta 1974 ekspedicije pokurile 800 ton lesa. — Časi se spreminjajo povsod. (Po »Alpinismusu« 1976/4).

T. O.

PROBLEMI V ATLASU, V TESSAOUTU

Ed. Rieben, ki smo ga v našem glasilu že srečali na delu v Nepal, je v biltnu »Les Alpes« 1976/2 poročal o naporih maroške vlade, da bi ustavila pustošenje in erozijo Atlasa. Problem je pravzaprav svetovnega značaja, saj se zaradi prehudih posekov veliki teritoriji spreminjajo v neplodna tla in postajajo puščave. Če bo šlo tako naprej, bo načeta prehranska baza človeštva. Ed. Rieben je bil povabljen v Maroko zaradi podobnih nalog kakor v Nepal. Razčlenil je položaj in pokazal pot k izboljšanju v pokrajini Tessaout v Visokem Atlasu. Pokrajina leži kakih 50 km od Marakeša, površina znaša 140 000 ha, visoka je od 1000 do 4000 m. Ima pogoje za planinstvo in smučarstvo. Erozija ji je ustavila pester relief in izredno pokrajinsko lepoto. Podnebje je suho, na leto je le 300 mm padavin. Dežela je v glavnem zelo zapuščena, zaradi neredne eksploatacije zelo degradirana, ima pa tudi zelo intenzivno poljedelstvo na dobro namakanih terasah.

V Tessaoutu živi kakih 30 000 prebivalcev — Berberov. Žive v vaseh okoli gradov, zgrajenih na vrhah do 2000 m visoko. Vasi so suhe in preproste, hrana preprosta. Tri četrtine prebivalstva se peča s kmetijstvom in planšarstvom. Večinoma so mali kmetje. 95 % prebivalcev (2735 kmetov) ima 3072 ha posesti, torej pride komaj 1,1 ha na eno ognjišče. Velikanska pa je soseskina zemlja za pašo in gozdarjenje. Na tej skupni zemlji se ne gospodari kakor treba.

V gospodarstvu Tessaouta igrata veliko vlogo planšarstvo in živinoreja. Ima 7900 goved, 32 000 ovac in 50 000 koz. Za krave pridelajo nekaj detelje, sicer pa je živinska krma v glavnem listje zelenega hrasta in razna pastirska zelišča.

Degradacija pašniške zemlje onemogoča učinkovito živinorejo. Zemlja vedno bolj izgublja rastlinsko vrhno plast, ne zadržuje vode in se ne more upirati eroziji. Struge se poglobljajo, bregovi se izpodkopavajo in posipajo. Tako je Tessaout izgubil precej svojih produktivnih površin. Kaj je predlagal Rieben?

Najprej je treba zaceliti odprte erozijske rane v planinah. To spada k stabilizaciji tal. Poglavitna naloga pa je izboljšava zemlje s pravilnim obdelovanjem, z uva-

janjem najprimernejših kultur in z ustanavljanjem agrarnih postaj. Prebivalci so zelo navezani na svoj kraj in na lepoto gora. Vendar se na to ni zanašati, prav lahko bi se obrnili k izseljevanju, če jim ne bodo pomagali. Maroko ima že pripravljen veličasten načrt, kako bo pospešil socialni in kulturni napredek te gorske pokrajine.

T. O.

AFRIŠKI PETTISOČAKI IN TURIZEM

V Afriki je 5 vrhov nad 5000 m. Ruvenzori v Ugandi (nekoč Margherita Peak, 5119 m, Alexandre Peak, 5105 m), Mt. Kenia (Batian, 5199 m, Nelion, 5181 m) v Keniji, Kibo (5895 m) in Mavenzi (5149 m) v Tanzaniji, oboje znano kot masiv Kilimandžaro (1700 km²).

Še najmanj je obiskan Ruvenzori (nekoč masiv Mt. Stanley). Odbija tridnevni pristop do vznožja, plezalni odstavek II + pod vrhom in — po mnenju Dunajčana A. v. Wandaua v »Les Alpes« 1975/2 tudi »kočljivi levo usmerjeni vladni režim v Ugandi. Tudi Tanzanija, kitajsko orientirana, jemlje levi kurz. Vendar tujec tega ne opazi, četudi pride iz 'desničarske' Kenije. Domačini iz držav v razvoju so prav tako lično oblečeni kakor Kenijci in znajo svoje primitivne kočje prav tako zamenjati za hiše, kakršne so v navadi po vsem razvitem svetu. Če pa Tanzanijec hoče zamenjati svoj denar v Keniji, ga kenijski bančni uradnik prezirljivo zavrne: 'No money!' Očitno je ponosen, ker je kenijski šiling ostal 'trda' valuta v Vzhodni Afriki, kljub temu ali zato, ker gredo tu h koncu beli svetovalci in managerji.«

Gorski safari se v Keniji začne v Nairobiju (300 000 prebivalcev), 9 ur leta iz Münchna ali Dunaja. Kilimandžaro in Mt. Kenia sta v rezervatu, pred katerim so zapornice. Ekspedicija ali posameznik plača vstopnino, obenem pa ga kontrolirajo, če je oskrbel nosače. Tovor nosača ne sme iti čez 18 kg.

Turo organizirajo hoteli — evropsko urejeni — na izhodiščih. Kilimandžaro stane 400 tanzanijskih šilingov (140 šfr.). Aranžma ture traja 16 dni s polnim pensionom, letom in z vsem, kar je v zvezi s turo in je za 300 šfr. manjši kot vozna karta Frankfurt—Nairobi tja in nazaj za posameznika (jan. 1974 je to zneslo 2546 DM). Te male ekspedicije Kenija organizira le v januarju in februarju. Ekspedicije organizirajo med drugim Eiselin-Sport, Švica, DAV, Schuster Expeditionen, München, Weltweit Bergsteiger, Innsbruck, ÖAV Salzburg, Alpinismus International, Turin in seveda tudi agencije drugih zahodnih držav. Program je v glavnem isti pri vseh agencijah, sodelujejo samo prvorazredni hoteli.

T. O.

PROBLEM GAURISHANKARJA

Gaurishankar (Gavrizankar) je eden od zadnjih sedemtisočakov, ki še niso imeli človeškega obiska. Leži na meji med Nepalom in Ljudsko republiko Tibet, torej Kitajsko. Norvežan Ove Skjervén (a ne samo on) je v »Mountainu« (1974/38) razpravljal o vprašanju, zakaj se človek ne loti tega orjaka zastrašujočih oblik in posebnosti. Ali se boji strmih krušljivih sten in nevarnih ozebnikov, ki jih neprestano pometajo plazovi?

Več kot 40 ekspedicij je v Nepal vložilo prošnjo za vzpon na to goro, na enega od »zadnjih problemov«. Bilo je celo nekaj ilegalnih poskusov. Zadnji je bil leta 1973 — japonski. Nepalske oblasti so nedovoljeno ekspedicijo ustavili v dolini Rolwalingu.

O ilegalcih v Himalaji smo že pisali. Norvežan Skjervén pravi, da je tega nezakonitega odnosa do Himalaje sploh preveč, oziroma da se je Evropa čutila premočno, da je bila premalo spoštljiva do vsega, kar za domačine pomenijo himalajski vrhovi. Skjervén pogreje tudi neprimerno in neokusno italijansko ekspedicijo na Čomolungmo — Everest: 1200 nosačev pa še helikopterji so pot na Everest nasmetili z vsem mogočim. Končno pa so na vrh postavili še kip Madone — sredi budističnega, hinduističnega in komunističnega področja.

Glede Gaurishankarja je več razlogov, ki govore zoper ekspedicije. Ljudstvo, ki živi pod njim, je zoper vzpon, kajti za budiste, za lamaistični budizem in za hinduiste je Gaurishankar ali Tserigme sveta gora, svet kraj posebne sorte. Skjervén pravi: »Če že človek mora priti nanj, naj gredo Kitajci ali Nepalci ali oboji. Vloge za dovoljenje leže v Peking.«

Sicer pa je Norvežanovo mnenje glede te gore naslednje: Naj ostane Gaurishankar nedotaknjen sredi vsega, kar je človek na zemeljski obli že raziskal. Saj nima smisla oklicati pri vsem tem raziskanem svetu goro kot »problem«, ko pa je jasno, da ga človeku res ne bo pretežko rešiti. Zakaj ne bi ostalo nekaj zunaj tega raziskovalnega pohlepa, zakaj ne bi pri tem »zadnjem« problemu malo popustili na ljubo domačinom pa tudi zaradi filozofskih in ekoloških ozirov.

T. O.

ŽENEVSKO JEZERO OGROŽENO

V isti sapi, ko poročajo v »Les Alpes« 1976/1 o 350 km dolgi poti, ki bo omogočila modernemu turistu lagoden ogled alpskih jezer v Švici in Franciji, pišejo tudi, da Lemansko jezero — umira. Za naše razmere velikansko jezero je v alarmantnem stanju, v takšnem, kakršno je povzročilo smrt jezera Érié v Severni Ameriki. Vsak dan se zlivajo vanj odpadne tekočine 85 tovarn in 2 milijonov prebivalcev. Fosfati

in nitrati v njih znašajo na leto 1000 ton nevarne kemije. Posledica je, da je vedno manj kisika, v zadnjih 20 letih ga je za 50 % manj. Posledica fosfatnih in nitratnih izlivov v jezero pa je tudi eksplozija vseh mogočih rastlinskih bitij, to pa pomeni, da se Lemansko jezero spreminja v nekakšno »župco«, polno rastlinskih kultur.

Nekatere odpadne vode vsebujejo tudi kovine; poročajo, da je tega na dnu že 60 ton in da so velike ribe že zastrupljene. Krivdo za to mečejo na dve švicarski kemični tovarni.

Pogubo jezera je še možno preprečiti, vendar se mudi, kajti vsaj deset let bo treba, da se voda očisti, še več pa, da se nevtralizirajo nevarni kemični odpadki. Leta 1962 so ustanovili francosko-švicarsko društvo za rešitev Ženevskega jezera, vendar doslej nima drugih poblastil kot priporočila, ki naj se upoštevajo.

T. O.

JE TEHNIKA RES KRIVA?

Človek je bil v svojem bivanju vedno kako ogrožen, bodisi prvi homo sapiens v svojih jamah in zijalkah bodisi antični ali srednjeveški: kuga, lakota, vojska, in kaj vse bi še lahko naštel od vsega tistega, zaradi česar še danes pravimo, da je človek sam sebi največja nevarnost. Je bil in je. »Bo« prepustimo zanamcem in s svojim delom skušajmo zlo zavreti, če že ne zatreti. Življenja današnjega človeka ne ogroža tehnika in znanost, pač pa neomejeni človeški egoizem in nesmisel, ki naravo brezobzirno izčrpavata. Kje je izhod iz zagate? V človeku! Če z znanostjo rešuje »zadnje« probleme, bo moral priznati tudi znanstveno evidentne odnose v naravnem

krogotoku, se bo moral odpovedati egoističnemu ropanju narave. Če se ne bo odpovedal, bo kakor otrok, ki »tepe« tisto, ob kar se je udaril. Najdejo se ljudje, ki hvalijo srednji vek zato, ker je zaviral razvoj, zaviral znanost vse do srede 18. stoletja, trpil ljudi s čarovniškimi procesi, jim kazal luno v luži, sonce v oltarju. Hvalijo »resnico naivne izkušnje«, grajajo pa znanstveni pogled na svet, z drugo besedo, žele, da bi se vrnil srednji vek s hudičem in čarovnicami vred, morebiti z malce moderniziranimi. Tako prizadevanje pač ničesar ne doprinaša k spametovanju človeka. Seveda tudi tega namena nima, pač pa kliče stare čase nazaj, ki pa se — tako uči »naivna« in znanstvena izkušnja, ne vračajo.

T. O.

OSEMTISOČAKI SO SE PODRAŽILI

Nekatere visoke gore na mejah Tibeta, Sikima in Bhutana sploh niso naprodaj, medtem ko sta Nepal in Pakistan iz himalajzma naredila nekakšno trgovino. Ekspedicija je pod nadzorom, spremni oficir domače vojske je obvezen, ekspedicija mu mora oskrbeti opremo, oskrbo in dnevnice. Poleg tega plača ekspedicija takso. To je sicer že dokaj stara uredba, taksa pa z leti raste kakor cene na svetu sploh. Seveda gre tudi za asortiment: Za Everest je treba plačati 1000 US dolarjev, za Kančendzöngö 800 dolarjev, za Annapurno II so Nemci plačali 2000 DM. Ker Nepal za Everest dovoljuje le dve ekspediciji na leto, je do leta 1979 že »izknjižen«, razprodan.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

Dr. Julius Kugy: BOŽANSKI NASMEH MONTE ROSE. Založba Obzorja, Maribor, prevedel Marjan Lipovšek, 1976.

Z zamudo opozarjamo na to prelepo planinsko knjigo, čitanko o Monte Rosi, kakor pravi avtor v uvodu, »polni doneči zbor in tak naj oznanja čast in slavo Monte Rose«. Poleg Kugyja vsebuje knjiga še enajst bolj ali manj znanih planinskih avtorjev nemške in angleške narodnosti, prava hrestomatija o gori, ki Kugyju ni bila nič manj pri srcu kakor Triglav.

Marjan Lipovšek, umetnik, estet in tudi kot planinski pisatelj vselej literarno gleden, je s prevodom tega Kugyja opravil veliko

delo: prevod sam je zgled obzirnosti in občutljivosti do avtorja, v vsakem pogledu premišljen, poln občutka za izraz, besedo in dikcijo, ki je za Kugyja tako značilna, Lipovškova spremna beseda je zares pronicljiva sodba o Kugyju, kakršne doslej ni napisal še nihče. K tem izjemnim kvaliteta prištejmo še obilico drobnega a obenem garaškega dela, ki je skrito v »opombah in pojasnilih«. Tudi v njih se izraža globoka kultura in modrost, združena z natančnostjo in snovno razgledanostjo.

Tudi založba pri knjigi ni varčevala, knjiga je tudi v tem pogledu lep dosežek.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

Planinarski list, izdaja Planinarsko društvo »Kamenjak« Rijeka, uredniški odbor: Zdenko Fulgosi, Branko Haroić, Viktor Stipčič, glavni in odgovorni urednik Viktor Stipčič. Izhaja štirikrat na leto. V št. 1—2/76 naj opozorimo na članke: Viktor Stipčič, Planinstvo in rekreacija; A. Grimani, Prvič na Triglavu; M. Kačić, Ljubno v Savinjski dolini in Sorica v Selški; V. Stipčič, Planinstvo in gojitev tradicij NOB; V. Majnarić, Spomin na »Hudo«; R. Kres, 25 let PD Risnjak, Nada Kostanjević, Občinski praznik v Vipavi in okoli nje; J. Sakoman, Po gorah Hrvatske. Med drobnimi zapisi opozarja številka tudi na knjige naše Planinske založbe.

Zanimivo glasilo iz naše soseščine, vredno branja in pozornosti.

T. O.

IZ ZGODOVINE SMUČI

V »Les Alpes« 1975/3 je André Steiner poročal, da je Jean Baptiste Barthélémy des Lesseps s smučmi potoval v Sibirijo že leta 1787. Znani planinski avtor Samivel je k temu poročilu v »Les Alpes« 1976/1 pripomnil, da je sto let poprej, med 1681 in 1683 Jean-François Regnard, zanimiv avanturist in uživač, s smučmi potoval po severni Švedski in po Laponskem. Zapisal je, da je dilce dobil od Laponcev. Dolge so bile 2,40 m. Laponci so na smučeh lovili divjačino, palico, s katero so se poganjali, pa so rabili tudi kot orožje, kajti špica je bila ostra in težka. Palica je imela tudi leseno krpjico. Torej kar dobri podatki, ni dvoma, da gre za smuč. Sicer pa poročata o takih smučeh že tudi Prokopij, bizantinski zgodovinar iz 5. st., in anglosaški kralj Alfred (9. st.).

T. O.

PLANINSKI MUZEJ V BERNU 1975

V letu 1975 je bernski planinski muzej priredil posebno razstavo o alpski dolini Greina. Izvenela je kot muzejski doprinos k varstvu krajine in domačijstva. Obiskalo jo je 16 598 oseb, od tega 2749 učencev.

V letu 1975 je stopil v veljavnost nov način finansiranja muzeja, kakor so sklenili ustanovitelji: zvezna vlada, kanton Bern, mesto Bern in SAC I. 1974. Planinski muzej je z novim finansiranjem vendarle dobil minimalno finančno bazo, ki je potrebna za normalno delovanje muzeja. Poročilo dr. Georga Budmigerja govori o velikih obveznostih muzeja. Pomanjkljivosti v inventarizaciji, dokumentaciji, razstavah in javnem delu bo treba čimprej odpraviti. Struktura muzeja se mora izboljšati, če hoče javnosti dati tisto, zaradi česar je bil ustanovljen.

T. O.

KNJIŽNE NAGRADE DAV

Nemška planinska zveza (DAV) je na skupščini maja 1976 v Würzburgu odlikovala najboljše planinske knjige v zadnjih dveh letih. Žiriji so predložili kakih 30 del. Priznanju je bila priložena tudi denarna nagrada v znesku 2500 DM. V beletristični skupini je bila oklicana za najboljše delo knjiga salzburškega alpinista Kurta Diembergerja, ki smo ga na njegovih potih spremljali 25 let, z naslovom »Vrhovi in tovariši« (Gipfel und Gefährten).

V skupini dokumentacije in informacije je dobil nagrado Reinhold Messner s knjigo »Hribovska ljudstva naše zemlje« (Bergvölker der Erde).

S 1000 DM je bil nagrajen rokopis Sibylle Teuber »Tu gori ni le kamenje«.

T. O.

ARNO PUSKAŠ - IVAN URBANOVIČ, NANGA PARBAT

Slovaška ekspedicija na Nanga Parbat 1971 je bila zabeležena v mnogih planinskih revijah, saj je bil pred njimi na vrhu en sam človek in še to po svojih dejanjih v gorah že prej močno populariziran. Slovaki so bili na petem poskusu, dobro organizirani, odlični alpinisti, Arno Puskaš pa s soben avtor, tako da si je zaslužil oceno: »Ta knjiga je najlepša in najboljša, kar jih je doslej izšlo o Nanga Parbatu.« (Anders Bolinder, »Alpinismus« 1976/6.) Vreme jim je prizaneslo, bili so pripravljeni in devet mož je doseglo Srebrno sedlo, najvišji tabor (7600 m). 11. julija 1971 sta prišla na vrh dva moža, medtem ko je eden čakal na Rami (8072 m), trije na sovrhu (7912 m), vsi drugi pa na 7530 m. Z vrha so prinesli izvrstne fotografije, posebno pa s Srebrnega sedla, s katerega je vidno vse, kar dotlej še ni nobeden posnel. Sledili so Hermannu Buhlu in pokazali veliko izurjenost in izkušnost. Tudi sestop je potekal mojstrsko. Prvi osemtisočak alpinistov ČSSR!

T. O.

Planinska založba ima na zalogi:

- Julijske Alpe 1 : 50 000 — zahodni del 20 din;
- Julijske Alpe 1 : 50 000 — vzhodni del 20 din;
- Škofjeloško hribovje (1972) 22 din;
- Kamniške in Savinjske Alpe — stare 7 din;
- Kamniške in Savinjske Alpe — 1 : 50 000 (1975) 50 din;
- Julijske Alpe — Bohinj 1 : 20 000 30 din;
- Pohorje — vzhodni del 1 : 50 000 18 din;
- Kozjak 1 : 50 000 25 din;
- Vodnik po Slovenski planinski poti (1974) 100 din;
- Vodnik — Julijske Alpe (1974) 90 din;

— Vodič po gor. plan. partizanski poti (1974) 15 din;
 — Vodnik po Trdinovi poti 30 din;
 — Vodnik Saleška planinska pot (1974) 40 din;
 — Alp. vodič — Stijene Hrvatske (1975) 100 din;
 — Vodnik Karavanke 100 din;
 — Vodnik po planinski poti SPD Trst 60 din;
 — Vodnik Šmarna gora 1974 10 din;
 — »Triglav«, brošura v angleščini, nemščini in italijanščini 3 din;
 — P. Rossi, »Vodnik po Jul. Alpah« v italijanščini 105 din;
 — Dnevnik s slovenske planinske poti (1975) 20 din;
 — Loška planinska pot (1973) 15 din;
 — Dnevnik z gor. plan. part. poti (1974) 10 din;
 — Dnevnik Badjurove krožne poti (1974) 5 din;
 — Dnevnik Saleška planinska pot (1974) 10 din;
 — Ljubljanska mladinska pot (1975) 15 din;
 — Popotna knjižica E6 — YU od Drave do Jadrana 38 din;
 — Planinski dnevnik (1975) 25 din;

— Dnevnik Pionir planine (1975) 7 din;
 — Pot prijateljstva (1974) 40 din;
 — Hoja in plezanje v gorah (Mihalčič—Škarja, 1972) 40 din;
 — Plazovi (1973) 25 din;
 — Narava v gorskem svetu (1975) 40 din;
 — Gore v besedi, podobi in glasbi (1965) 10 din;
 — Bil sem na Triglavu (1973) 12 din;
 — Dr. Henrik Tuma — veliki slov. alpinist (1976) 25 din.

Rabat vseh planinskih edicij je 15 % ne glede na število edicij, vendar se priznava rabat šele ob nakupu minimalne količine 5 izvodov.

Naročila sprejemamo samo z naročilnico in izjavo o načinu plačila. Informacije po telefonu 312-553.

Edicije in prodajno blago lahko kupite:

— v ponedeljek od 15. do 19. ure,
 — v torek, sredo četrtek, petek od 7. do 15. ure.

Vsa PD naprošamo, da se potrudijo gornjo literaturo razpečati svojim članom. Le tako bo literatura dosegla svoj namen, sproščena finančna sredstva pa bodo omogočila nove planinske edicije.

RAZGLED PO SVETU

ZDRAVNIK DR. EVGEN ALLWEIN

Allwein je bilo med obema vojnama med alpinisti znano ime. Bil je pravi »zbiralec vrhov«, sicer pa tudi ekspedicijski zdravnik na Kangčendzengi ali na Kanču, kakor goro okrajšujejo Nemci.

Sedaj živi v Münchnu 76 let star. V hribe je začel hoditi z očetom še kot otrok, okoli l. 1920 je že posegal po težjih turah v Vzhodnih in Centralnih Alpah. Leta 1924 je z Welzenbachom prečil Peutereyski greben in preplezal severno steno Dent d'Hérens, ki je tedaj veljala za najtežjo ledno smer. Leta 1928 je bil v Pamiru v ekspediciji, ki jo je vodil Willi Rickmer Rickmers. V ekspediciji je bilo več znanstvenikov in štirje alpinisti. Imeli so predvsem geodetske naloge, mimogrede pa so »utrgali« tudi kak vrh. Za konec so prišli na Pik Lenin (7134 m), torej na popolnoma neraziskan teren. Pri tem je ekipa izmerila ledenik Fedčenko, ki je s svojimi 74 km najdaljši ledenik na svetu (izvzeto je ledovje v arktičnih področjih). Allwein je bil prvi na vrhu in doživel »najvažnejši trenutek svojega življenja«. Rusi so seveda podvomili v ta vzpon, vendar ga niso mogli spodbiti.

L. 1929 in 1931 je bil na Kangčendzengi in se je zelo dobro izkazal, tudi v višini 7700 m.

Bil je tudi med prvimi smučarji, uporabljal je eno samo palico tudi še potem, ko se je vse dričalo z dvema.

Zdravniško prakso ima še zdaj, svoj poklic zelo resno opravlja, s svojim avtomobilom obiskuje bolnike — tudi ob sobotah, kajti »vsi ljudje pa le ne gredo na vikend«. Tudi v hribe še gre, v pohevnejše seveda.

T. O.

NEPAL VABI TURISTE IN SE JIH BRANI

Jeseni 1976 je Nepal za trekking-potnike spet odprl Muktinath, najsvetejšo božjo pot za hindu in budiste. Sveti kraj leži v bližini tibetske meje. Zaradi uporov plemena Khamba (ali Khampa) je bila tri leta zaprta dolina Kali-Gandaki med Dhau-lagirijem in Annapurno. Kaže, da so se stvari uredile, kajti že jeseni 1976 so dolino spet odprli za tujski promet. S tem bo omogočeno turistom doživeti na lahek način sotesko Kali Gandaki od Pokhare proti Muktinathu in napraviti krožno turo

okoli Annapurne, 5300 m visoki prelaz Tooting in več pet in šesttisočakov. Stara karavanska pot v Tibet mimo Dhaulagirija in Annapurne do Jomosona je bila včasih najbolj priljubljena nepalska pot.

Na drugi strani pa se Nepal brani posameznikov. Z novimi uredbami bi nepalska vlada rada ostreje kontrolirala naval tujcev in so zato izšle naslednje uredbe: Vsak turist mora za vse dni, ki jih misli prebiti v Nepal, zamenjati 5 US dolarjev za domačo valuto in to za vsak dan; turisti smejo v himalajske gore le s priznanimi 17 trekking organizacijami, morajo pa za vsak dan menjati 8 do 12 US dolarjev za oskrbo, varstvo in vodništvo; kdor hoče v gore, prejme od trekking-organizacije dovoljenje (permit), ki ga mora dati žigosati na odrejenih mestih na najvažnejših potih. Nepal hoče s tem kontrolirati devizni promet in izboljšati varnost alpinistov in popotnikov, obenem pa se odkrižati hipijev in posameznikov, ki so po navadi domačinom hudo breme.

T. O.

TO IN ONO — SPET O MESSNERJU

V »Alpinismusu« 1976/8 je napisala Chr. Schemann tri strani o enem od najpopularnejših sodobnikov, o tridesetletnem Messnerju, predvsem o njegovi »turni knjigi«, ki jo Messner vodi in ilustrira zadnjih deset let, torej od l. 1966. »Preostane mi to, da vrednotim svoja dejanja, od katerih živim. Živim za to, ker me plezanje od vsega najbolj veseli,« pravi Messner. Messner je iz učiteljske družine, študiral je za geometra, drgnil klopi padovanske univerze. Nekaj časa je učil matematiko na srednji šoli. Po dobrih desetih letih alpinističnega delovanja žanje komplimente z vseh strani. Ulrich Link, senior alpinističnih kronistov, ga imenuje »slavnega Tirolca, ki so ga asi iz alpinističnega ceha, neusmiljeni cenilci, oklicali za najboljšega plezalca na svetu«. Konservativna »Frankfurter Allgemeine Zeitung« mu je v sept. 1975 posvetila celo stran, po vzponu na Hiddenpeak pa je prišel na vidna mesta v vseh svetovnih časnikih. Schemannovi je posebno všeč njegova nadarjenost za pisanje, njegov način izražanja, njegova nazornost in sproščenost. Njeno opozorilo na desetletno kronistično Messnerjevo zapisanje o življenju v gorah v uglednem »Alpinismusu« mu slave, o kateri avtorica v uvodu govori, gotovo ni zmanjšalo.

T. O.

BEPPI PELLEGRINON

Znanega dolomitskega plezalca smo v 50- in 60-ih letih spremljali kot enega najvidnejših dolomitskih plezalskih mušketirjev. Skoraj ni bilo večjega dogodka v Dolomitih brez njega, vsaj nekaj let. Zdaj se

je 37-letni Beppi odločil, da od sestogradizma ni lahko živeti, in postal je direktor zdravilišča in urednik »Revista bellunese«, ki je nekakšen lokalni magazin. »Samo alpinizem ni dovolj za srečo,« pravi Pellegrinon, ko sprejema kar dve vplivni funkciji v prelepi bellunski pokrajini.

Znani nemški alpinist, publicist in dolgoletni urednik »Alpinismusa« Toni Hiebeler se je za nekaj časa odtrgal od svoje plodne alpinistične publicistike. Na Kruppovi jahti Germania VI je nastopil plovbo po Atlantiku. Vsekakor lepa sprememba, saj je Kruppova jahta obenem jadrnica.

T. O.

NEKAJ EKSPEDICIJ V LETU 1976

Čomolungma (Everest) je imela v letu 1976 svoj 18. obisk: Dva angleška vojaka, člana angleško-nepalske odprave sta prišla na vrh po tradicionalni, skoraj uhojeni južni rampi: Stockers in Lane iz 22. polka »Special Air Services«. V noči na 17. maj 1976 sta zaradi slabega vremena morala bivakirati v veliki višini in nato sestopiti — zelo ozebla.

Italijani iz Trenta pod vodstvom Renza de Bertolis so prišli 4. maja 1976 na Dhaulagiri (8167 m). Naskočni tabor so postavili v višini 7500 m, vrh sta dosegla dva, vseh je bilo 12. Dhaulagiri je šesti najvišji vrh na zemlji. Prva je bila na vrhu mednarodna ekspedicija l. 1960 pod vodstvom Maxa Eiselina. Leta 1954 so prišli Argentinci na 8000 m, naskakovali so ga tudi Avstrijci. Še leta 1960 je bila na vrhu druga mednarodna odprava, tretja je bila japonska leta 1970, četrto so si zapisali Amerikanci leta 1973, italijanski vzpon na Dhaulagiri je torej peti.

T. O.

SEVERNA STENA JANNUJA (7710 m) — JAPONSKA

Japonci so bili tretji na vrhu lepo oblikovanega himalajskega vrha Jannuja. Prišli so na vrh po severni steni, ki jo označujejo kot izredno težavno. Že jeseni 1975 so bili tu Novozelandci, 9 po številu, in so prišli do višine 7350 m, torej nad poglavitne težave. Zaradi mrzlih zimskih vetrov so se umaknili.

Jannu se šteje za francosko domeno. Konec 50-ih let so ga Francozi energično naskočili, med njimi sta bila tudi Lionel Terray in Edouard Frendo. Leta 1962 so uspeli, na kar je na Jannuju nastopil mir, deloma tudi zaradi nepalske omejitve vzponov. L. 1974 so prišli Japonci in kot drugi stali na lepem vrhu — hodili so z juga čez ledenik Yamatari.

Japonski vzpon čez severno steno je odprl ekstremni himalaizem v vzhodnem Nepal. Zdaj so na vrsti velike stene v Kangčendzengah.

14 japonskih alpinistov je brez kisika zmoglo severno stran Jannuja. Nedvomno velik uspeh.

T. O.

NESREČA NA ŽIČNICI BETTEN

Malce že zastarana, vendar o njej še piše »Alpinismus« 1976/1, kajti res je »nezaslišana«. 12. junija 1972 se je na žičnici Betten v Gornjem Wallisu v Švici utrgala vlečna vrv, na kar je kabina, v kateri je bilo 14 oseb, drvela s 100 km/h na spodnjo postajo. 12 ljudi je bilo na mestu mrtvih, dva otroka težko ranjena.

Odgovorni so prišli pred sodišče 6. julija 1975 in sicer vodja obrata in en nameščenec žičnice. Obratovodja je že drugič opustil varnostne ukrepe in s tem že drugič zakrivil smrtno nesrečo. »Neue Zürcher Zeitung« je poročal, da to in drugo ne vzbuja ravno zaupanja v švicarski vertikalni promet. Nekaj tednov pred nesrečo je bila žičnica Betten rutinsko pregledana. Nič takega se ni ugotovilo, čeprav je bila žična vrv že močno načeta, saj se je nesreča pripetila pri obremenitvi 4000 kg (maksimalna obremenitev 23 600 kilogramov). Sodna preiskava pa je ugotovila, da je bila žična vrv od rje že skoraj razžrta, samo 20 do 22 % prvotne nosilne moči je še imela. 114 žic vlečne vrvi je bilo že pred nesrečo pretrganih (67 %), 9 % pa tako zarjavelih, da niso imele nikakršne nosilne moči. S prostim očesom pa ta notranja rja ni bila vidna (grozljivo!). Posebna tragika je bila v tem, da je avtomatična lovilna zavorna naprava prišla prepozno in ni bistveno zmanjšala hitrosti, s katero je kabina šinila v globino.

T. O.

VRIME NA KREDARICI JESENI 1976

Vreme letošnjih jesenskih mesecev (september, oktober in november 1976) je bilo nestanovitno. Imeli smo sicer nekaj krajših obdobij lepega vremena, ki pa so jih prekinjala padavinska obdobja.

September je bil nekoliko prehladen. Njegov mesečni temperaturni popreček, ki je znašal 1,4°, je bil za 2,1° pod normalno vrednostjo (popreček obdobja 1955—72). Oktober je bil za 0,5° pretopen. Njegov mesečni temperaturni popreček je namreč znašal 1,1°.

V novembru je ozračje na Kredarici že toliko ohlajeno, da je dolgoletni popreček negativen. Tudi letošnji novembrski temperaturni popreček je bil negativen. Znašal je — 5,4° in bil za 1,5° nižji od ustrezne normalne vrednosti.

Absolutni mesečni temperaturni ekstremi posameznih mesecev so bili — z izjemo maksima v oktobru — v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov ustreznih mesecev celega obdobja, odkar obstoja meteorološka opazovalnica na Kredarici. Absolutni temperaturni ekstremi in datumi nastopa

so naslednji: maksimi 11,6° dne 27. sept., 15,0° dne 9. okt. (nov temp. ekstrem) in 2,4° dne 29. nov. 1976; minimi pa — 5,2° dne 4. sept., — 6,0° dne 31. okt. in — 15,9° dne 24. novembra.

Minula jesen je bila prekomerno oblačna, kar dokazujejo podatki o srednji mesečni oblačnosti v primerjavi s poprečki oblačnosti obdobja 1955—72. Septembra je znašala srednja mesečna oblačnost 6,5 (dolgoletni popreček 5,6), oktobra 6,0 (4,8) in novembra 7,6 (6,4). Temu ustrežno je bilo tudi malo ur s sončnim sijem. Heliograf na Kredarici je v septembru registriral samo 136 ur s sončnim sijem, kar je 36 % maksimalnega možnega trajanja sončnega obsevanja v tej zemljepisni širini. Oktobra je dan krajši in sonce je sijalo skupno 115 ur (34), novembra pa samo 64 ur (22 %).

Pričakovali bi, da je zaradi znatno povečane oblačnosti porasla mesečna višina padavin. V septembru je skupno padlo 191 mm moče, kar je točno 100 % normalne vrednosti. Oktober je bil prekomerno namočen. Padlo je namreč skupno 278 mm padavin ali 163 % normalne vrednosti. Novembra pa se je množina padavin znižala. Padlo je 203 mm padavin ali 89 % normalne vrednosti. Pretežni del padavin je padel prva dva meseca kot dež, dasi je vmes nekajkrat tudi snežilo. Novembra pa so prevladovala snežna padavina (le dvakrat je še deževalo).

V septembru je bilo na Kredarici 14 dni s snežno odejo. Njena maksimalna višina je merila 14 cm (dne 11. sept.). Sneg, ki je zapadel v oktobru, ni več skopnel. Snežna odeja, ki je ležala v oktobru neprekinjeno 7 dni (maks. višina 48 cm dne 31. okt.) se je v naslednjem mesecu še ojačala in dosegla največjo debelino 154 cm med 26. in 28. novembrom.

Po gornjih podatkih zaključimo, da vreme letošnje jeseni ni bilo naklonjeno planincem.

F. Bernot

OBVESTILA

Savinjski meddruštveni odbor PD vabi ostala PD in posameznike, da kot pomoč pri izgradnji nove kočice na Loki pod Raduho nakažejo denarne prispevke na tek. rač. 52810-679-84650.

Savinjski MO v Žalcu obvešča, da so Dnevniki za Savinjsko planinsko pot spet na voljo. Naročite jih lahko pri PD Zabukovica — 63302 Griže.

Obveščamo vsa planinska društva, da bodo vsi planinci, ki so prehodili slovensko planinsko pot, značke prejeli, čim bodo izgotovljene. Zaloga starih je namreč pošla.

Dalje obveščamo vsa planinska društva, da bo osrednja proslava Dneva planincev 1977 po sklepu seje izvršnega odbora Planinske zveze Slovenije v organizaciji Meddruštvenega odbora pomurskih PD.

IZDELUJEMO:

- TURBINE
- ČRPALKE
- DVIGALA
- VILIČARJE
- DIESEL MOTORJE
- STROJE ZA PREOBLIKOVANJE
- OPREMO ZA INDUSTRIJO
- TIPIZIRANE STROJNE DELE
- OBDELANE IN NEOBDELANE ULITKE

TELEGRAM LITOSTROJ, LJUBLJANA, TELEFON 56-021, TELEPRINTER 31-100, POŠTNI PREDAL 308

LITOSTROJ

**Svet barv in harmonije —
odslej tudi vaš svet**

ZDRUŽENE PAPIRNICE LJUBLJANA

USTANOVLJENA 1842 — ESTABLISHED 1842
TEKOČI RAČUN SDK LJUBLJANA 50101-601-15939 — ☒ 61260
LJ.-POLJE — ☎ 48-141 — 卐 PAPIR VEVČE — TELEX 31116

ŽG LJUBLJANA

**PODJETJE ZA TURIZEM,
TRANSPORT IN GOSTINSTVO**

**IZLETI, PREVOZI, LETOVANJA,
VOZNE KARTE, GOSTINSKE STORITVE,
INFORMACIJE**

Turistične informacije:

LJUBLJANA	Titova 40 tel. 311-851, 311-852
CELJE	Titov trg 1 tel. 23-448
MARIBOR	Partizanska 50 tel. 21-217
POSTOJNA	Tržaška 4 tel. 21-244
PULA	Mate Balote 4 tel. 23-629, 23-033
ROGAŠKA SLATINA	na železniški postaji
KOPER	Pristaniški trg 7

Kolodvorske restavracije
Železničarski dom na Pohorju
Atomske toplice v Podčetrtku